

12097

714-216

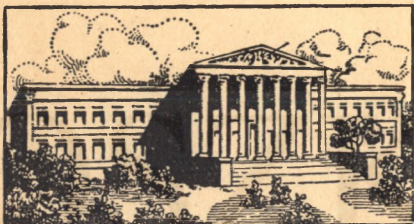
N.M.

MAGYAR

KÖNYVTÁR

714-6

MAGYAR NEMZETI MUZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

OLVASÓTERMI KÉZIKÖNYVTÁR

018811

KIKÖLCSÖNÖZNI NEM SZABAD

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI: RADÓ ANTAL

714—716

SCHILLER FRIGYES

Don Carlos, spanyol infáns

DRÁMAI KÖLTEMÉNY

FORDITOTTA

RADÓ ANTAL

Kötelező példány
FRANKLIN-TÁRSASÁG

MINDEN FÜZET EGYENKÉNT KAPHATÓ.

BUDAPEST

LAMPEL R. K. WODIANER F. ÉS FIAI R. T.
KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

Magyar Könyvtár teljes jegyzéke bármely könyvkereskedésben ingyen kapható.

Szinművek tetszetős kiadásban.

RUTTKAY GYÖRGY

AZ ELSŐ ÉS A MÁSODIK

Szinmű 3 felvonásban.

Ára 2 K 50 fillér

KNOBLAUCH EDWARD

A FAUN

Vígjáték 3 felvonásban.

Angolból fordította **Sebestyén Károly**.

Ára 2 korona.

HAJÓ SÁNDOR

LAKÁJOK

Tragikomédia 3 felvonásban.

Ára 2 korona 50 fillér.

DRÉGELY GÁBOR

AZ ISTENI SZIKRA

Komédia 4 felvonásban.

Ára 2 korona.

Kaphatók minden könyvkereskedésben

SCHILLER FRIGYES

DON CARLOS, SPANYOL INFÁNS

DRÁMAI KÖLTEMÉNY

FORDITOTTA

RADÓ ANTAL

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST

LAMPEL R. KK (WODIANER F. ÉS FIAI) R. T.
KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

~~Handwritten signature~~
~~3482~~

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

12.097/714-716
~~42.097/714-716~~
01284A

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
& Nyomt. Növekedéskönyv
19 13 évi 818 sz.

SZEMÉLYEK :

II. Fülöp, spanyol király

Valois Erzsébet, neje

Don Carlos, a trónörökös

Farnese Sándor, pármái herczeg, a király unoka-
öccse

Klára Eugénia infánsnő, három éves gyermek

Olivarez herczegnő, főudvarmesternő

Mondejar márkinő

Eboli herczegnő

Fuentes grófnő

Posa márki, máltai lovag

Alba herczeg

Lerma gróf, a testőrség feje

Feria herczeg, aranygyapjas lovag

Medina Sidonia, tengernagy

Don Raimundo de Taxis, főposta-
mester

Domingo, a király gyóntatópapja

A királyság főinkvizitora

Egy karthausi-kolostor priorja

A királyné egy apródja

Don Luis Mercado, a királyné orvosa

Több hölgy és grand, apródok, tisztek, a testőrség és
különböző néma személyek

ELSŐ FELVONÁS.

Az aranjuezi királyi kert.

ELSŐ JELENET.

Carlos. Domingo.

Domingo. Im az aranjuezi szép napoknak
Végük szakadt már. S ön, királyi herczeg,
Nem távozik jobbkedvűen. Mi itten
Hiába voltunk. Kérem, szegje meg
Rejtélyes hallgatását. Tárja fel
Szívét az apa-szív előtt. Királyunk
Túlságos árt nem adna, bármit adna,
Fiának, egyetlen fiának, nyugtaért.

(Carlos földre néz és hallgat.)

Hát volna még ohajtás, mit az ég
Legkedvesb gyermekétől megtagadna ?
Láttam, midőn Toledo városában
A hódolást büszkén fogadta Carlos,
Kézcsókra hozzá fejedelmek tolongtak,
S lábához egy, egyetlen lebukással
Egyszerre omlott hat dicső királyság. ¹⁾
Ott álltam s láttam ifju, büszke vérért
Arczába szökni ; láttam, hogy a keble
Magasztos eltökéléstől dagad,
Hogy mámoros szeme a népen átfut,
Tele gyönyörrel . . . Herczeg, ez a szem

Azt mondta : jóllakott. (*Carlos elfordul*). Ez
 ünnepélyes,

E csöndes bánat, herczeg, a melyet
 Nyolcz hónap óta olva unk szemében,
 A mely titok egész nagy udvarunknak,
 És országunknak aggodás : Fülöpnek
 Sok gonddal teljes éjet okozott,
 Anyjának sok-sok könnyet.

Carlos (*hirtelen megfordul*). Az anyámnak ?
 Óh, adjad ég, hogy elfeledjem annak,
 Ki őt anyámmá tette !

Domingo. Herczeg úr ?

Carlos (*észbe kap és kezével végig simítja homlokát*).
 Ej, tisztelendőm, sok a balszerencsém
 Az anyáimmal. Első tettem is,
 Midőn világra jöttem, tudja tán,
 Hogy anyagyilkosság volt. ²⁾

Domingo. Hihető-e,
 Kegyelmes herczeg, hogy ily szemrehányás
 Furdalni bírja lelkiösmeretjét ?

Carlos. És új anyám — nem fosztott-é meg ő
 Apám szeretetétől ? Az apám
 Alig szeretett engem. Érdemem
 Csak az volt, hogy egyetlen sarja voltam.
 Ő még egy lányt adott neki. Ki tudja,
 Mi szunnyad az időknek hátterében ?

Domingo. Ön csúfolódik. Az egész haza
 Imádja a királynét ; csakis ön
 Tekintne rá a gyűlölet szemével ?
 Hallgatna, őt ha látja, csak az észre ? ³⁾
 Hogyhogy ? A legszebb asszony a világon,
 S királyné — s egykor a menyasszonya ?
 Ez lehetetlen, herczeg, hihetetlen !
 Soha, soha ! A hol minden szeret,

Ott nem gyűlölhet egymagába' Carlos.
 Ily furcsán ellent nem mondhat magának.
 Vigyázzon, hogy ő sohse tudja meg,
 Milyen kevéssé tetszik a fiának.
 Ily ujság fájna néki.

Carlos. Azt hiszi ?

Domingo. Emlékezik a saragossai
 Utolsó torna-viadala, fenség,
 Mikor egy lándzsa-forgács érte atyját ?
 Az udvari hölgyekkel a királyné
 Ott ült a palota közép-tribünjén,
 Nézni a harczot. Hirtelen kiáltnak :
 »A felség vérzik !« Össze-vissza futnak
 S a tompa zaj s morajlás a királyné
 Fülébe hat. »A herczeg ?« így kiált.
 S már készül , ugy van, készül lerohanni
 A legfelső karzatról. Nem, felelnek,
 Maga a felség. »Hát hívják a doktort !«
 Felel és fellélekzik a királyné.

(*Kis hallgatás után*)

El van merülve ?

Carlos. Csak álmélkodom.

A vidám gyóntató atyán, ki látom,
 Mily jártas a tréfás históriákban.

(*Komolyan és sötéten.*)

De mindig azt hallottam mondani,
 Hogy gestus-kémlők s kószahír-kufárok
 Több rosszat tettek már ezen a földön,
 Mint méreg és tör gyilkosok kezében.
 Kár volt a fáradságáért, uram ;
 Hálát ha vár, ám menjen a királyhoz !

Domingo. Nagyon helyes, az emberek előtt
 Hogy óvatos : de hát van ám külömbség.
 A hízelgővel együtt el ne lökje

A jóbarátot. Én javát ohajtom.

Carlos. Vigyázzon, észre ne vegye apám,
Különben lesheti a bíborát!

Domingo (*meghökken*). Hogyhogy?

Carlos. Igen! Hát nem ígérte önnek
Az első bíbort, melyet Spanyolország
Fog adományozhatni?

Domingo. Herczeg úr,
Ön gúnyol!

Carlos. Isten mentsen, hogy gunyoljam
A rémes férfit, a kitől apám
Üdvözlése s kárhozatja függ.

Domingo. Én nem kívánok, herczeg, vakmerőn
A bánata titkába tolakodni.
Csak arra kérem, gondoljon reá,
Hogy a szorongó lelkiismeretnek
Az egyház bír oly menedéket adni,
A melyhez kulcsot királyok se kapnak.
S a hol, szentség-pecsét alatt megóva,
Még a gonosztett is bizton pihen.
Ön tudja, mire célzok, herczeg úr.
Eleget mondtam.

Carlos. Nem! eszembe sincsen.
Igy kísértésbe hozni a pecsét-ört!

Domingo. Fenség, e bizalmatlanság... Hogy
engem,
Leghívebb szolgáját így félreismer!

Carlos (*megragadja kezét*). Hát akkor jobb lesz, ha
rólam lemond.

Szent ember ön, ezt tudja a világ,
De — nyiltan szólva — ön számomra már is
Túl van halmozva gonddal. Útja hosszú,
Amíg beülhet Péter trónusába.

A sok tudás terhére vón'. Jelentse
Ezt a királynak, a ki ideküldte.

Domingo. Ki ideküldött ?

Carlos. Ezt mondtam. Tudom,
Nagyon is jól tudom, hogy udvarunkban
Én el vagyok árulva — tudom azt,
Hogy száz szemet béreltek, rám vigyázni,
És hogy királyunk, egyetlen fiát
Eladta leg ilányabb inasának
S hogy minden tölem ellesett igéért
A besugónak dússabban fizet,
Mint bármi jótettért is valaha.
Tudom — de csitt ! Egy szót se ! A szívem
Túlárad ; máris nagyonis sokat
Mondottam.

Domingo. A királynak az a terve,
Hogy még ma est előtt Madridba ér.
Az udvar már gyülekszik. Lesz szerencsém,
Fenséges úr — — ?

Carlos. Jó, jó. Majd ott leszek.
(*Domingo elmegy. Hallgatás után.*)

Szegény Fülöp, szánandó, mint fiad !
Már látom vérzeni a lelkedet
Mérges kigyó-fogátul a gyanúnak.
Gyászos hamarkodással sürgeted
A legborzalmasabb fölfedezést,
A mely ha meglesz majd, őrzöngni fogsz !

MÁSODIK JELENET.

Carlos. Posa márki.

Carlos. Ki jó ? — Mit látok ? — Hah, jó szellemek !
Rodrigom !

Márki. Carlosom !

Carlos. Oh ! Lehet-e,
 Való-e, igaz-e ? Te vagy ? — Te vagy !
 A szívemhez szorítlak, érezem,
 Hogy mint dobog a tied az enyémen !
 Most minden újra jó. Beteg szívem
 Ez ölelésben gyógyul. Itt vagyok
 Rodrigom keblén.

Márki. Beteg a szíve ?
 Beteg ? S mi az, mi »újra jó« ? Mi az,
 A minek *kellett* jóvá lennie ?
 Ön hallja, hogy mi hökkent meg.

Carlos. S mi hoz
 Brüsszelből vissza ily váratlanúl ?
 Kinek köszönjem ezt a meglepést ?
 Kinek ? S még kérdem ? Káromló szavát
 Bocsásd meg az örömtől mámorosnak,
 Te fenkölt gondosság ! Kinek egyébnek,
 Mint néked, óh legjobb ! Te tudtad azt,
 Hogy Carlos angyal nélkül van, s ezért
Ezt küldöd. S én még kérdem ?

Márki. Megbocsásson
 Jó herczegem, e viharos öröme
 Ha válaszom csak döbbenés lehet.
 Nem vártam, hogy így látom a királyfit.
 Szokatlan pír gyúl halvány arczain,
 Az ajkai meg lázasan remegnek.
 Mit kelljen hinnem, drága herczegem !
 Ez már nem az oroszánlelkű ifjú,
 Kihez egy elnyomott hősnép menesztett,
 — Mert most nem állok mint Rodrigo itt,
 Nem mint a gyermek Carlos játszótársa —
 Az egész emberi nemnek követje
 Öleli önt : Flandria tartományi ¹⁾
 Könnyeznek keblén s ünnepélyesen

A megmentésük' kéri ostromolva.
 E kedves ország veszve, hogyha Alba,
 A fanatizmus nyers hóhérpibékje,
 Spanyol törvénnyel vonúl Brüsszel ellen.
 E nemes tartományok végreménye
 Károly császárnak glóriára méltó
 Unokájához fordul. Semmivé lesz,
 Ha az ő fenkölt szíve elfeledte
 Az emberiességért feldobogni!

Carlos. Hát semmivé lesz.

Márki. Hah, mit hallok öntől!

Carlos. Te oly időkről szólsz, mik elenyésztek.

Álmodtam én is egy Carlosul egykor,
 Kinek arczába tűz csapott, ha szóltak
 A szabadságról — de az rég a sírban.
 Az, a kit látsz, nem az a Carlos immár,
 Ki Alcalában ²⁾ töled búcsuzott,
 S édes mámorban mert olyat kívánni,
 Hogy ő teremtsen meg egy új aranykort
 Hispániában. Óh, e gondolat
 Gyerekes volt, de égi-szép. Oda
 Ez álmok.

Márki. Álmok, herczeg? Hát csupán
 Álom volt?

Carlos. Engedj engem sírni most,
 Keserü könnyet sírni szíveden,
 Te egy barátom. Senkim sincs — oh senkim —
 E nagy, e tágas föld színén, oh senkim.
 A meddig ér apámnak jogara,
 Hajóhadunk a meddig hordja zászlónk':
 Nincs, nincs egy árva hely, egyetlen egy sincs,
 A hol kionthatom a könnyeim,
 Csak itt, Rodrigom, óh, mindenre kérlek,
 A mit te s én majdan várunk az égtől:

Erről a helyről engem el ne űzz !

Márki *(szótlán megindulással hajol fölébe)*.

Carlos. Képzeld, hogy árva gyermek vagyok én,

Kit szánakozva fölszedtél a trónnál.

Hisz nem tudom, mi az a szó : *apa* —

Király fia vagyok ! Óh ha való az,

Mit szívem súg, ha milliók közül

Ki vagy szemelve, hogy engem megérts,

S való, hogy a természet, a mely alkot,

Carlosban ismételte Rodrigót,

És éltünk reggjen gyöngéd lelkeinknek

Egyformán húrozá fel hangszerét,

Ha egy könyű, mely nékem enyhülést ad,

Drágább tenéked az apám kegyénél . . .

Márki. Drágább, mint e világ !

Carlos. Oly mélyre buktam,

Oly koldus lettem, hogy gyermekkorunkat

Kell emlékedbe hívnom, kérve, ródd le

A régen elfelejtett tartozást,

A még matrózruhás ³⁾ korunkbelit,

Mikor te s én, két vad, szilaj gyerek

Testvérekképpen együtt növekedtünk,

S nem bántott más, csak hogy a szellemed

Homályba vont — és végre eltökéltem,

Bátran, hogy végtelen foglak szeretni,

Mert láttam csüggedőn : utól nem érlek.

S gyötörtelek ezer becézégetéssel

Testvéri szeretet hűségivel :

Te, büszke lélek, hidegen viszonzád.

Beh sokszor álltam ott — te sohse láttad —

Forró, nehéz könnycseppel a szememben,

Mikor te, engem mintegy átugorva,

A kisebbbrangu fiukat ölelted.

Miért csak őket ? szoltam bánkodón.

Hát nem szeretlek én is? Te azonban
 Hidegen, komolyan letérdepeltél :
 Ez, szóltál, illet engemet, királyfit.

Márki. Hadd, herczeg, ezt a gyerekeskedésem,
 A mely miatt ma is szégyenpir éget.

Carlos. Én nem szolgáltam rá. A szívemet
 Te megvethetted, eltéphetted : ámde
 Nem távolíhattad magadtul el.
 A herczeget háromszor visszalökted,
 S háromszor jött el újra mint esengő,
 Szeretetért könyörgeni s erővel
 Reád tukmálni a szeretetét.
 Mit ő nem, egy véletlen azt elérte.
 Játékink közben egyszer megesett,
 Hogy tollas ladbád a szemén sebezte
 Apámnak a hugát, a cseh királynét.
 Azt hitte, készakarva tettük ezt,
 S könnyezve ment panaszra a királyhoz.
 A palota egész gyerekhada
 Meg volt idézve : mondják meg, ki bűnös.
 S apám fogadta, hogy a durva csínyért
 — Bár a tulajdon fia tette volna —
 Rémitőn fog büntetni. — Láttalak
 A mint remegve álltál, messze tőlem,
 És akkor — akkor a sorból kiléptem
 S apám előtt lerogytam. »Én csináltam !«
 Szóltam, »hadd sújtsa bosszúd fiadat«

Márki. Oh mire emlékeztet !«

Carlos. És úgy is lett :
 Az udvari cselédség szemeláttán,
 Mely szánón állott körbe, lecsapott
 A bosszu rám, rabszolga mintha volnék.
 Rád néztem és nem sírtam. A kinomban
 Csikorgva koppant össze a fogam :

Nem sírtam még sem. Ádáz ütlegektől
 Gyalázatosan folyt királyi vérem ;
 Rád néztem és nem sírtam. Oda jöttél,
 És felzokogva rogytál lábaimhoz,
 S szóltál : »Igen, legyőzve büszkeségem !
 Fizetek majd, mikor király leszel.«

Márki *(kezet nyújt neki).*

Meg is teszem. A gyermek fogadalmát
 Mint férfi megújítom. Fizetek.
 Talán az én óráim is majd fog ütni.

Carlos. Most, most, ne tétovázz — már
 most ütött.

Itt az idő, beválni fogadalmad.
 Nékem ma szeretet kell. Borzadalmas
 Titok ég keblemen. Kell, hogy kitárjam,
 Kell ! A te halvány arczvonásaidból
 Had' olvasom halálítéletem !
 Figyelj — dermedj meg — de ne válaszolj —
 Szeretem, szerelemmel, az anyámat !

Márki. Szent ég !

Carlos. Ne, ne kiméelj ! Mondd, mondd ki hát,
 Hogy nincs a földnek kerekén nyomor,
 A mely fölér az enyémmel — beszélj —
 Hisz, a mit mondhatsz, máris kitalálom.
 Fiú szerelmes az anyjába. Illyet,
 Ily szenvedélyt sújt a világ-szokás,
 Természet rendje, Rómának szabálya.⁴⁾
 Apám jogába ütközik e vágyam,
 Szörnyűen érzem, s mégis szeretek.
 Ez út tébolyhoz vagy vérpadra visz.
 Szeretek, bűnösen, reménytelen,
 Halálos félelem- s életveszélylyel —
 Belátom s mégis szeretek.

Márki. S királynénk

Vonzalmad ösmeri ?

Carlos. Hát lehetett-e

Fölfednem néki ? Ő Fülöp neje,
S királyné, és ez itt spanyol talaj.

Apám féltékenysége mikor őriz,
Mikor az etikett-törvény körülzár :
Hogyan közelghetek hozzá tanútlan ?

Nyolcz hó, pokoli kínos, múlt azóta,
Hogy a főiskolárul a király
Hazahivott, hogy el vagyok ítélve
Mindennap látni őt, s hallgatni sírként.
Pokoli-kínos nyolcz hónapja, Posa,
Hogy ez a láng a keblemben dühöng,
Hogy ez a borzadalmas vallomás
Nyelvem hegyére tódult tízezerszer,
De gyáván visszasompolygott szivembe.
Rodrigom ! óh pár perczig ha lehetnék
Egyedül véle —

Márki. Hah ! s az atyja, herczeg ?

Carlos. Boldogtalan ! Mért juttatod eszembe ?

Beszélj nekem minden borzalmiról

A lelkiismeretnek : az apámról

Ne szólj.

Márki. Gyülöli atyját !

Carlos. Nem, oh nem !

Nem gyülölöm, — de borzadály fog el

És a gonosztevőnek ijjedelme

E szörnyü névnek hallatára is.

Tehetek róla, szolga-nevelés

Hogy már ifjú szivemben eltiporta

A szeretet csiráit ? Már hat éves

Lehettem, mikor az a rémes ember,

Kiről azt mondták nékem, hogy apám,

Először tűnt elém. Egy délelőtt volt,
 A mikor ő, még le se ülve hozzá,
 Aláírt négy halál-ítéletet.
 S aztán csak akkor láttam, a mikor
 Egy s más hibámért büntetést ígértek.
 Szent Isten! érzem, szóm keserű lesz . . .
 El, el, e ponttól!

Márki. Nem, csak tárja ki,
 Kell, hogy kitárja búját. Szavak által
 Keblünk nyomasztó, súlyos terhe könnyűl.

Carlos. Küzködtem sokszor önnönmagam ellen;
 Éjfélkor, öreim mikor aludtak,
 Gyakorta rogytam bő könny-hullatással
 Malasztos szüzanyánk elé, könnyörgve,
 Hogy adjon gyermekszívet, — óh de mindig
 Meghallgatatlan keltem föl. Barátom!
 Fejtsd meg a végzet e csudás talányát:
 Ezer apa közül mért éppen ez
 Lett az apám? S mért éppen én fia
 Ezernyi nálam jobb fiú közül?
 Két oly ellentét, mely úgy össze nem fér,
 A természet egész körébe' nincs több.
 Az emberi nem e két végletét
 — Engem meg őt — oly szentséges kapocscsal
 Mért kényszerített egybe? Szörnyű sors!
 Mért kellett megtörténnie? Miért van,
 Hogy két oly ember, ki taszítja egymást
 Mindenben, ilyen borzadalmasan
 Találkozik *egy* vágyban? Ime, Posa,
 Két ellenséges csillagzat, melyek
 Minden időnek folyamán keresztül
 Egymás útjára függőlegesen
 Egyetlen egyszer érnek össze csak,
 Rombolva egymást, s aztán mindörökre

Széjjelrepülnek !

Márki. Óh, balsorsu perczet

Sejtek.

Carlos. És én is. Rémes álmok úznak,
Miként a mélységeknek fúriái.
Borzalmas tervekkel habozva küzd
Jó szellemem, szofizmák tömkelegjén
Kúszik keresztül átkos éles-elmém,
Míg visszahökken egy örvény szegélyén . . .
Rodrigom ! Óh, ha benne valaha
Tudnám nem nézni az apát — oh látom
Halotthalványságodból, hogy értesz —
Ha tudnám nem *apámat* nézni benne :
Mit bánnám a királyt?

Márki (*némi hallgatás után*). Szabad-e vajjon
Egy kérést kockáztatnom Carlosomhoz?
Szándéka bármi is, igérje meg,
Hogy nem fog semmibe barátja nélkül.
Igéri ezt?

Carlos. Mindent, mindent igérek,
A mit szereteted kíván. Egészen
A karjaid közé vetem magam.

Márki. Mint mondják, ő felsége vissza készül
A fővárosba. Hogyha titkon óhajt
A királynéval szólni : nem lehet,
Csupán Aranjuezben. Itt a csönd —
Falusi élet fesztelen szokása —
Kedveznek önnek . . .

Carlos. Ezt reméltem én is.
De hajh, hiába.

Márki. Nem egész' hiába.
Nyomban megyek, bemutatkozni néki.
Ha ugyanaz maradt Hispániában,
Ki hajdan Henrik udvarába' volt,⁵⁾

Nyiltszívü lesz majd. S ha tekintetében
 Carlos reményét látom tükröződni,
 Ha látom, hajlik e beszélgetésre,
 Ha hölgyeit el bírja távolítani —

Carlos. Legtöbbje hívem. Főkép Mondejar,
 A kit nagyon megnyertem fia révén,
 Ki nálam szolgál apródsorba'.

Márki. Ez jó.

Legyen közel hát, herczeg, hogy azonnal,
 Adott jelemre, birjon odajönni.

Carlos. Majd így teszek — így, így — hát csak siess.

Márki. S már most egy perczet sem fogok veszíteni.

Hát, herczegem, viszontlátásra — ott!

(*Mindketten el más-más oldalon.*)

A királyné udvartartása Aranjuezbén.

*Egyszerű falusi táj, melyet egy fasor szel keresztül
 s melynek szélén a királyné villája áll.*

HARMADIK JELENET.

**A királyné. Olivarez herczegnő. Eboli herczegnő és
 Mondejar márkinő, fölfelé jönnek a fasorban.**

Királyné (*a márkinőköz*). Maga legyen köröttem,
 Mondejar,

A herczegnő vidám szeme gyötör
 Már egész délelőtt. Csak nézze, nézze.
 Mi nehezen titkolja örömét,
 Hogy itthagyhhatja a falut.

Eboli. Királyném,

Mit is tagadjam, hogy nagy örömet
 Látom viszont majd Madrid városát.

Mondejar. S felséged tán nem? Tán Aranjuezt

Valóban nem szívesen hagyja el ?

Királyné. Nem, — ezt a szép tájékat legalább.
Itt úgy vagyok, mint otthon. ¹⁾ E helyecskét
Kedvencz helyemnek választám ki régen.
Itten falusi természet köszönt,
Legjobb barátja ifju éveimnek.
Gyermek-játékim itt lelem meg újra,
S körültem Frankhonom szellője leng.
Ne vegye hát zokon. Mindünk szive
Hazánkért sóvárg.

Eboli. De milyen magános,
Mi holt, mi bús itt minden ! Mintha csak
La Trappe-ba' volnánk. ²⁾

Királyné. Sőt, ellenkezőleg
Nekem csak Madrid holt. De hát vajon
Mit szól hercegnőnk ehhez ?

Olivarez. Énnekem,
Felséges asszony, az a véleményem,
Hogy a mióta csak királyok éltek
Spanyolországban : az volt a szokás,
Hogy nyáron egy hót itt morzsoltak el,
Egyet Pardóban ³⁾, s Madridban teleltek.

Királyné. Igaz, hercegnő ; tudja, hogy magával
Vitázni — erről már végleg lemondtam !

Mondejar. S mily elevenség lesz Madridba' most !
A Plaza Mayort ⁴⁾ már is rendbehozzák
A bikaviadalra, egy autodafét ⁵⁾
Szintén ígértek nekünk . . .

Királyné. Hogy ígértek ?
S a szelid Mondejar szól így ?

Mondejar. S miért ne ?
Hiszen eretnekek, kik égni fognak.

Királyné. Remélem, Ebolim más nézetten van.

Eboli. Én ? — Kérem szépen, felséges királyném,

Rosszabb kereszténynek ne tartson engem,
Mint Mondejart.

Királyné. Ah! most meg elfeledtem,
Hogy hol vagyok. — Szóljunk valami másról.
A faluról beszéltünk, azt hiszem.
Csodás hamar repült el ez a hónap.
Sok örömet vártam, nagyon sokat
Az itt tartózkodástól; s mit reméltem,
Meg nem találtam. Vaj minden remény
Így járt-e? És nem bírom fölfedezni.
Mi óhajtásom végződött balul?

Olivarez. Eboli hercegnő, nem mondta még meg,
Gomez remélhet-e? És nemsokára
Köszöntjük-é majd, mint menyasszonyát?
Királyné. Ah — jó, hogy éppen emlékeztet erre.

(*A hercegnőhöz.*)

Kérnek, hogy szószóló legyek magánál.
De hogy tehessem? Annak, akinek
Az én Ebolimat adom jutalmul,
Rá méltó férfinak kell lennie.

Olivarez. Felség, az is, nagyon méltó; oly ember,
A kiről tudják, hogy dicső urunk
Királyi kegyben részesíti őt.

Királyné. Ami bizonnyal boldoggá teszi.
De tudni vágyom, hogy bír-é szeretni
S szerelmet érdemelni? Eboli,
Magától kérdem ezt.

Eboli (*némán és zavartan áll, szemét földre sütve,
végre a királyné lábához rogy.*)

Kegyelmes úrnőm,
Szánjon meg ön! Az ég szerelmeért,
Oh ne engedje, ne engedje meg,
Hogy feláldozzanak.

Királyné. Feláldozást mond ?

Ne többet. Keljen fel már. Durva sors,
Feláldoztatni. Ezt én elhiszem.

Keljen fel. Rég utasította vissza ?

Eboli *(felkelve)*.

Már sok hónapja. Carlos herczeg akkor
Még a főiskolán volt.

Királyné *(meghökken és kémlő szemekkel nézi)*.

S hogy mi okból,

Vizsgálta-e szívét ?

Eboli *(némi heveséssel)*. Soha, soha.

Ez nem történhetik meg, óh királyném,
Soha, ezer okból !

Királyné *(nagyon komolyan)*. Ha több van egynél,

Már túlsok. Ön nem bírja őt becsülni —

Nekem elég ez. Erről hát ne többet. *(A többi
hölgyhöz.)*

Hiszen ma még az infánsnőt se láttam.

Kísérje hozzám, márkinő.

Olivarez *(órájára néz)*. De Felség,

Még nincsen az órája ...

Királyné. Ah, az óra,

Melyben szabad anyának lennem ? Ejnye,

Ez kár. No kérem, ne felejtse el

Eszembe hozni, ha itt lesz az óra.

*(Egy apród bejő és halkán beszél a főudvarmesternővel,
a ki azután a királynéhez fordul.)*

Olivarez. Felséges asszony, Posa márki ...

Királyné. Posa ?

Olivarez. Frankhonból s Németalföldből jön, úgy-
mond,

És kéri, kegyesen engedje meg,

Hogy átadhassa a leveleit

Az anya-régensnőnek. ⁶⁾

Királyné. S ez szabad ?

Olivarez (*tűnődve*). Nincs említés utasításaimban

E különös esetről, a mikor

Castilia egy grandja levelet hoz

Egy más udvarból s ő felséginek

E ligetében készül átaladni.

Királyné. Én vállalom hát e koczkázatot.

Olivarez. De énnekem engedje meg, királyném,

Hogy addig eltávozzam.

Királyné.

Tegyen úgy,

Herczegnő, a hogy önnek kedve tartja.

(*A főudvarmesternő elmegy s a királyné int az apródnak, ki azonnal távozik.*)

NEGYEDIK JELENET.

Királyné. Eholi herczegnő. Mondejar márkínő és
Posa márkí.

Királyné. Ah, hozta Isten, kedves lovagom, ?)

A spanyol földön.

Márki.

Melyet még soha

Ily büszkén nem vallottam a hazámnak —

Királyné (*a két udvarhölgyhöz*). Ez Posa márki, ki a
rheimsi tornán

Apámmal mérte össze gerelyét

S háromszor vitte győzni színeim —

Az első, nemzetéből, a ki vélem

Átéreztetten, mily dicső e cím :

Spanyol királyné ! (*A márkihoz fordulva*).

Lovag úr, mikor

A Louvrebán utólszor láttuk egymást,

Álmodta volna-e, valamikor

Hogy a vendégem lesz Castiliában ?

Márki. Nem, nagy királyné — nem álmodtam akkor.
 Hogy Frankhon majd javunkra veszi el
 Azt az egyetlent, a mért irigyeltük.

Királyné. Büszke spanyol ! Lám-lám, azt az egyet-
 lent ?

S ezt mondja Valois-házbéli lánynak ?

Márki. Hiszen ma mondhatom, felséges asszony —
 Hiszen ma már mienk !

Királyné. Az útja, hallom,
 Frank földön is átvitte. Mit hozott
 Dicső anyám-, kedves fivéreimtől ?

Márki *(átadja neki a leveleket).*

Betegnek láttam az anyakirálynét. ¹⁾
 Már e világon más öröme nincs
 Csak az, hogy boldognak tudhatja lányát
 A spanyol trónon.

Királyné. Kell, hogy az legyen —
 Oly drága néki az emlékezés
 Gyöngéd rokonira ; és olyan édes,
 Ha visszagondol . . . Sok udvarba' járt
 Az utazásán, nemde, lovag úr,
 Sok tájat látott, sok népnek szokását —
 S most, hallom, arra szánta el magát,
 Hogy a honában csak magának éljen ?
 Nagyobb úr csöndes négy fala között,
 Mint a király a trónján — szabad ember !
 Filozofus ! De én kételkedem,
 Hogy kedvét lelné Madrid városában.
 Nagyon is — csöndesek Madridba'.

Márki. S ez több,
 Mint a mivel a többi Európa
 Dicsekszik.

Királyné. Beszélik. Én a földnek
 Minden perpatvarát úgy félrelöktem,

Hogy emlékezni sem bírok rájuk.
 Úgy rémlik, Eboli, jáczint virúl ott ?
 Talán elhozza ?

(A hercegnő távozik ama hely felé. A királyné kissé halkabban a márkihoz.)

Hogyha nem csalódom,
 Lovag, megjötté által udvarunknál
 Egy vig emberrel több van.

Márki. Leltem itt
 Egy bánatost, kit ezen a világon
 Csak egy vidítana . . . *(A hercegnő visszajön a virággal.)*

Eboli. A lovag úr,
 Ki annyi tájat látott most, bizonynyal
 Sok érdekest fog elbeszélni tudni.

Márki. Kétségkívül. Kalandokat keresni
 — Ez tudvalévő — lovag-kötelesség,
 És a legszentebb valamennyi közt
 A nőket védni.

Mondejar. Óriások ellen !
 Ma nincs már óriás.

Márki. Gyöngékre nézve
 A nyers erő még mindig óriás.

Királyné. Igaza van, lovag. Van óriás még,
 De nincs lovag már !

Márki. Csak nemrégiben,
 Nápolyból jöve, szemtanúja voltam
 Egy megható dolognak, a melyet
 Igaz barátság szent kötése folytán
 Úgy érzek, mintha engem sújtana . . .
 Ha nem kell félnem, hogy fölségedet
 Fárasztja elmondása . . .

Királyné.

Hogy' lehetne

Választanom ? Eboli oly kíváncsi,
Hogy el nem enged semmit. Rajta hát.
Szeretem én is a históriákat.

Márki. Mirandolában ²⁾ két nemes család,
Fáradtan versengéstől, hosszú harctól,
Mely még a gvelfek s ghibellinek óta
Szállt korról-korra, azt tökélte el,
Hogy a rokonság gyöngéd kapcsa által
Örök békében fognak egyesülni.
A büszke Pietro egy unokaöccse,
Fernando, és az isteni Matilda,
Colonna lánya, voltak kiszemelve,
Kössék meg ők az egyezés e lánczát.
Még a természet egymásnak soha
Két szebb szívet nem formált — s a világ
Választást ily boldognak nem magasztalt.
Fernando még csak arczképét imálda
A szép arának ; óh, hogy' reszketett,
Hogy igazságnak fogja látni azt,
Mit legtüzesb reménye sem merészelt
A képnek hinni. Páduába' várta
— Ide kötötték tanulmányai —
A vidám perczet, melyben majd szabad lesz
A hölgy lábához rogyva, elrebegni
A szerelemnek első hódolatját.

(A királyné figyelmesebb lesz. A márki rövid hallgatás után folytatja elbeszélését, szavait — a mennyire a királyné jelenléte engedi — inkább Eboli herczegnőhöz intézve.)

De ezalatt, neje halála által,
Szabaddá lesz Pietro. Ifju hévvel
Nyeli az agg a szálló híreket,
Melyek dicsőítik Matilda báját.

Jön — látja őt — szeret ! És ez az új vágy
 Elfojtja a természet halk szavát ;
 Az öcs aráját a nagybátya kéri,
 S oltár előtt áldatja meg e rablást.

Királyné. S Fernando erre mit határozott?

Márki. A szerelemnek szárnyán mámorossan,
 A szörnyü változást nem is gyanítva,
 Repül Mirandolába. Gyors lova
 Csillag-gyúláskor ér el a kapukhoz ;
 Bacchusi zaj — táncznóták, üst-dobok
 Dörgnek a kastélyból, mely fényben úszik.
 Szorongva felvergődik most a lépcsőn,
 S ott látja im magát a nászteremben,
 Vendégi közt a zagyva dáridóban
 Hol Pietro ül — és oldalán egy angyal,
 Egy angyal, a kit ismer, a ki néki
 Álmába' sem jelent meg ily dicsőn.
 Egy pillantás megmondja néki, mit bírt,
 Megmondja, mit vesztett el mindörökre.

Eboli. Boldogtalan ! *Szóchényi Könyvtár*

Királyné. És ezzel vége van
 A történetnek, úgy-e? VéGINEK
Kell lennie.

Márki. Nincs vége még egészen.

Királyné. Nem mondta-e, Fernando a barátja?

Márki. Nincs nála drágább.

Eboli. De folytassa hát
 Történetét.

Márki. Nagyon is búsra fordul
 S emléke felujítja kínomat.
 Engedje el a végét — —

(Általános hallgatás.)

Királyné *(Eboli herczegnőhöz fordul.)*

Valahára

Talán szabad lesz átölelni lányom?
Herczegnő, hozza el.

(Ez elmegy. A márki int egy apródnak, ki a háttérben mutatkozik és rögtön eltűnik. A királyné feltöri a leveleket, melyeket a márki átadott neki és meglepettnek látszik. Eközben a márki titkon és nagyon nyomatékosan beszél Mondejar márkinővel. A királyné ezalatt elolvasta a leveleket és kémlő tekintettel fordul a márkihoz.)

Matild felől

Még nem szólt semmit. Ő nem tudja tán,
Fernando mennyit szenved?

Márki. Senki még

Nem nézhetett le szíve mélyire.

Nagy lelkek némán türnek.

Királyné. Ön körülnéz?

Szeme kit fürkészh?

Márki. Arra gondolok,

Mi boldog vón' helyembe' valaki,

Kit megneveznem nem szabad.

Királyné. S ki vétke,

Hogy ő nem boldog?

Márki *(élénken szavába vág).* Hogyhogy? Merhetem

Úgy értelmezni ezt, mint akarom?

Ha megjelennék mostan: megbocsátná?

Királyné *(ijedten).*

Most, márki? Mostan? Hogyan érti ezt?

Márki. Szabad vón' néki, szabad vón' — remélni?

Királyné *(növekvő zavarral).*

Megrémit — tán csak nem fog — —

Márki. Máris itt van.

ÖTÖDIK JELENET.

A királyné. Carlos.

(*Posa márki és Mondejar márkiné a háttérbe lépnek vissza.*)

Carlos (*térdre rogy a királyné előtt*).

Óh eljött végre hát a pillanat,
És hozzányúlhatok e drága kézhez !

Királyné. Mi lépés ez ! Mi bűnös, vakmerő
Maglepetés ez ! Keljen nyomba' fel !
Itt fölfedeznek. Udvarom közel van.

Carlos. Nem, nem kelek — itt térdelek örökké !
E helyt feküdjem, mintegy elbűvölve,
Gyökeret verve ily helyzetben — —

Királyné. Örült !

Ilyen merészsze tette önt kegyem?
Hogyhogy? Nem tudja-e, hogy a *királyné*,
Hogy anyja az, kihez ily szókat intéz,
Vérszemet kapva? Tudja-e, hogy én,
Igenis én fogom e támadást
Apjának — —

Carlos. És hogy meg kell érte halmom!
Vonszoljanak hát a vérpadra innen !
Egy perczért, mellyet az édenbe' töltünk,
Nem is túlságos ár a meghalás !

Királyné. És királynéja?

Carlos (*fölkel*). Istenem ! megyek —
Hisz kész vagyok elhagyni önt. . . . Vajon
Nem kell-e, hogyha *így* követeli?
Anyám ! Mi szörnyen játszik ön velem !
Egy intés, egy kis pillantás, az ajka
Egy hangja már parancsolhatja nékem :
Legyek, avagy enyészszek el. Mit óhajt,

Hogy még történjék? Van a nap alatt
 Olyas, mit fölálldozni ne sietnék,
 Ha ön kívánja?

Királyné. Meneküljön innen !

Carlos. Szent isten !

Királyné. Carlos, az egyetlen ez,
 A mit könnyezve kérek : meneküljön,
 Mielőtt hölgyeim, a porkolábjim
 Együtt találják minket, és a nagy hírt
 Besúgják a király fülébe —

Carlos. Várom
 A sorsomat : vagy élet, vagy halál.
 Hogyhogy? Ezért biztattam a reményim'
 Ezzel az árva percczel, mely nekem
 Most végre tanu nélkül adja önt,
 Hogy kába félsz megcsaljon most, a czélnál?
 Ném, nem királyné ! Százszor, százezerszer
 Foroghat sarkai körött a föld,
 Míg a véletlen megismételi
 Ezt a kegyet.

Királyné. Ne is tegye, soha.
 ! Boldogtalan ! Hát mondja, mit akar?

Carlos. Királyné ! hogy vergődtem, küzdtem úgy,
 Mint nem vergődött még sosem halandó :
 Az ég tanúm rá — de hiába mind !
 Oda van hőserőm már. Elbukom.

Királyné. Elég, elég — — nyugalmam kedvéért !

Carlos. Ön az enyim volt — önt nekem ígérte
 Egész világ előtt két büszke trónus,
 Természet és menny énnekem ítérték,
 S Fülöp, Fülöp önt tőlem elrabolta.

Királyné. Az édes atyja —

Carlos. Férje !

Királyné.

Az a ki

A földkerék legtagabb birodalmát
Örökül önnek adja !

Carlos.

S önt anyámul —

Királyné. Szent isten ! Örjög —

Carlos.

S tudja ő, mi gazdag?

Van érző szíve, az önét becsülni?

Óh végzet! ¹⁾ nem panasztlanám, feledném,

Hogy *én* mi mondhatatlan boldog ember

Lettem vón' véle — ha csak ő, apám,

Vón' boldog. Ő sem az. S ez a pokol-kín !

Nem az, s nem is lesz azzá sohasem.

Elvetted tőlem az eget, azért, hogy

Fülöp király karjában összerombold !

Királyné. Mily undok gondolat !

Carlos.

Óh én tudom,

Ki volt e nász szerzője — tudom én,

Hogy' bír szeretni s hogy' nősült Fülöp.

Vajon mi ön ez országban? No halljuk !

Talán regensnő? Sohse ! Hol ön az vón',

Az Albák hogy' birnának fojtogatni?

Hogy' vérezhetne Flandria, hitéért?

Vagy hitvese Fülöpnek? Lehetetlen !

Nem bírom hinni. Hisz a férj szivét

A hitves bírja — s az *övét* ki bírja?

Hiszen minden kedveskedéseért,

A mire olykor a láz elragadja,

Nem kér-e szinte bűnbocsánatot

A jogarától meg az ősz hajától ?

Királyné. Ki mondta azt, hogy Fülöp oldalán
Sorsom szánásra méltó?

Carlos.

A szivem,

Mely hévvel érzi, Carlos oldalán

Hogy sorsa írgylésre volna méltó.

A királyné. Ah, hiu férfi ! S ha az *én* szivem

Nekem ellenkezőjét mondaná?
 Ha férjem tisztelő gyöngédkedése,
 Szerelme néma arcjátéka rám
 Mélyebben hatna, mint önhitt fiának
 Túlságos bátor szónokolgatása?

S egy aggastyán megfontolt tiszteletje —

Carlos. Az más. Nos, akkor, akkor hát bocsánat!

Nem tudtam, hogy szerelmes a királyba.

Királyné. Vágyam meg örömöm: tisztelni őt.

Carlos. Hát sohse szeretett még?

Királyné. Furcsa kérdés.

Carlos. Még vajjon sohse szeretett?

Királyné. — Ma nem már.

Carlos. Mert tiltja szíve, tiltja esküje?

Királyné. Most, herczeg, hagyjon el s ilyes beszédre
 Ne térjen vissza többé sohase!

Carlos. Mert tiltja szíve, tiltja esküje?

Királyné. Mivel a kötelesség... De minek,
 Boldogtalan! e gyászos bonczolása
 A balvégzetnek, melynek nékem, önnek
 Szót kell fogadnunk?

Carlos. *Kell?* Szót *kell* fogadnunk?

Királyné. Mi az? Ez ünnepélyes hangja mit rejt?

Carlos. Annyit, hogy nincs kedvemre ez a *kell*,
 Hol *akarnom* lehet, s nem szándokom
 Ez ország legnyomorultabbja lenni,
 Mikor csak föl kell döntenem a törvényt,
 Hogy a legboldogabb legyek.

Királyné. Megértem?

Még ön remél? Merészkedik remélni,
 Mikor már minden, minden veszve van?

Carlos. Számomra az van veszve csak, mi halva.

Királyné. Rám számít, az anyjára?

(*Hosszan és merőn nézi, aztán méltósággal és komolyan.*)

De miért ne?

Óh hisz az újon választott király
 Tehet még többet — tűzre vetheti
 Elhúnyt elődje rendeletjeit,
 Zúzhatja szobrát, sőt — ki tiltja néki? —
 Fel is ránthatja a holt múmiáját
 Escuriali csöndjéből a napra,³⁾
 Szélnek szórhatja fertőzött porát,
 Hogy végül oszt', méltó befejezésül —

Carlos. Az égre kérem, hagyja félbe már!

Királyné. Tulajdon anyját vegye feleségül.

Carlos. Ah átokvert fiú!

(Egy pillanatig mereven és szóltanul áll.)

Most vége van,
 Igen. Most vége. Tisztán, nyíltan érzem,
 Minek homályban kellett vón' maradni
 Örökre, mindörökre. Nékem ön
 Már el van veszve, oda van, oda,
 Minden időkre. Most eldőlt a koczka.
 Ön nekem elveszett. Ez érzelemben
 Gyehenna van. S gyehenna abban is,
 Hogy bírjam önt... Jaj! már fel sem fogom,
 S idegim kezdenek már szétszakadni!

Királyné. Ah sajnálatra méltó, drága Carlos!

Érzem, miként ön, a szörnyű keservet,
 A mely keblébe' tombol. Végtelen
 E kín, miként szerelme. De ha győz rajt,
 A dicsősége szintén végtelen.
 Hát, ifju hős, *ezt* vívja ki. A bér
 Méltó a fenkölt, az erős vitézhez,
 Az ifjuhoz, kinek nemes szívében
 Oly sok királyi ős erénye forr.
 Tegyen mint férfi. Az, ki unokája

A nagy Károlynak, új küzdésbe fog,
Hol más emberfia csüggedten elmegy.

Carlos. Későn van ! Szent ég. Későn van nagyon.

Királyné. Hogy férfi legyen? Carlos ! óh mi nagyra

Nő az erényünk, hogyha a szívünk

A gyakorlása közben megszakad !

Magasra helyezés a sors — magasbra,

Mint millióit a testvéreinek ;

A részrehajlón kedvenczének adta,

Mit tőlük elvett, s kérdik milliók :

»Méltó-e rá, hogy már az anyaméhben

Oly sokkal többet ért, mint más halandók?»

Nos rajta ! igazolja hát a mennyet !

Hadd érdemelje meg, hogy a világnak

Előtte járhat, és áldozza fel,

Mit senki még soha !

Carlos. Ezt is birom.

Kivívni önt, gigászi az erőm.

De nincs erőm, hogy elveszítsem önt.

Királyné. Csak vallja be : dacz, gög, keserűség az,

Mi vágyát oly ádázul vonzza hozzám.

A szeretet, a szív, melyet pazarlón

Énnékem áldoz, az országoké,

A miket egykor majd kormányoz ön.

Lám, tékozolja, mit rábíztak önre :

A gyámfia javát. A szeretet

Az ön nagy hívatása. Eddig az

Az ön anyjához tévedt félre. Nyujtsa,

Óh nyujtsa ezt a birodalminak,

S a lelkisméret törei helyett

Érezze a gyönyört, hogy Isten. Első

Szerelme Erzsébet volt — második

Legyen Spanyolhon. E *jobb* kedvesének

Milyen örömmel engedek helyet !

Carlos *(érzelmeitől legyőzve, földre rogy előtte).*

Óh égi asszony, mily nagy ön ! Igen,
Mindent teszek, a mit kíván ! . . . Legyen meg !
(felkel)

Itt állok a Mindenható kezében
És esküszöm . . . esküszöm örökös —
Nagy isten, nem ! csak örök némaságot,
De nem örök felejtést.

Királyné. *Hogy' kívánnék*
Carlostul olyat, a mit végbevinni
Nékem se szándokom?

Márki *(a faszorból kisért).* Jön a király !

Királyné. Szent isten !

Márki. El ! El e környékről, el !

Királyné. Ha megpillantja, rémes lesz gyanúja.

Carlos. Maradok !

Királyné. És ki lesz az áldozat?

Carlos *(karjánál fogva huzza a márkot).*

Jerünk ! Jer — Posa ! *(Elmegy s még egyszer vissza-)*
S mit vigyek magammal ? *[jön.]*

Királyné. Az anya barátságát !

Carlos. Óh, barátság !

Anyá !

Királyné. És Flandria e könnyeit !

*(Néhány levelet ad neki. Carlos és a márki elmennek.
A királyné nyugtalan néz körül a hölgyei után,
a kik sehol sem mutatkoznak. Mikor vissza akar
menni a háttér felé, megjelenik a király.)*

HATODIK JELENET.

A király. A királyné. Alba herczeg. Lerma gróf. Domingo. Néhány hölgy és grand, kik kissé távol maradnak.

Király *(megütődve néz szét és egy ideig hallgat).*
Mit látok? Itt van? S egyedül, Madame? ¹⁾
S egyetlen hölgye sincs kíséretében?
Csudálom — hol maradtak asszonyi?

Királyné. Kegyelmes férjem...

Király. Mért van egyedül?
(A kísérethez.)

E megbocsáthatatlan nagy mulasztást
Szigorun számon kérem. Nőm körül
Az udvari tisztet ki látja el?
Kin van a sor ma, kiszolgálni őt?

Királyné. Ne bosszankodjék, férjem — én magam
Vagyok a vétkes — óhajomra ment el
Eboli herczegnő.

Király. Az óhajára?

Királyné. Elhívni a komornát, mert nagyon
Vágyódtam már az infánsnő után.

Király. S ez okból küldte el kíséretét is?
Ez első udvarhölgyét menti csak.
Ki volt a második?

Mondejar *(ki ezalatt visszajött és a többi udvarhölgy közé vegyült, most előrelép).*

Királyi felség,
Érzem, bűnös vagyok —

Király. Nos hát, ezért
Adok tiz esztendő a márkinőnek,
Madridtól távol gondolkozni rajta!

(A márkinő könnyes szemekkel lép vissza. Általános hallgatás. A körülállók valamennyien megdöbbenve néznek a királynééra.)

Királyné. *Kit sirat, márkinő?* (*A királyhoz.*) Kegyes
 Hahogy hibáztam tán: e birodalmi [uram,
 Királyi koronának, mely után
 Sohase nyúlt az ujjam, legalább
 A pirulástól kéne óvni engem.
 Van ez országba' törvény, mely királylányt
 A bíróság elé idéz? A *kényszer*
 Vigyáz csak Spanyolország nőire?
 És jobban védi őket egy tanú,
 Mint az erényük? S most, uram, bocsánat,
 Nem szoktam meg, hogy sirva hagyjon el,
 A ki örömmel szolgált. Mondejar,
 (*Leveszi övét és átadja a márkinőnek.*)
 Csak a királyt haragította meg,
 Nem engem. Fogja, emlékül kegyemre
 És ez órára. Ezt a hont kerülje.
 Ön csak Spanyolországban vétkezett;
 De örömet szárnak frank hazámban
 Ily könnyet!... Óh, mindég eszembe hozzák!

(*Udvarmesternőjére támaszkodik és elfedi arczát.*)

Mégis csak máshogyan volt Frankhonomban.

Király (*kissé megindulva*).

A szerelemből sarjadt szemrehányás
 Bánthatja önt? Bánthatja-é a szó,
 Mit gyöngéd aggodás hoz ajkaimra?

(*A grandok felé fordul.*)

Itt állnak trónomnak vazallusi!
 Píllámra valaha szállott-e álom
 A nélkül, hogy minden napomnak estjén
 Ne néztem volna, népeim szive
 Legmesszibb égövemben is hogyan ver?
 És trónomért tán aggóbban remegjek,
 Mint reszketek szivemnek hitveséért?

Népeimért felelhet kardom éle
 És — Alba herczeg ; de csak ez a szem
 A nőm szerelmeért.

Királyné. Uram, ha tán
 Sértette szóm . . .

Király. A keresztény világnak
 Azt mondják, én vagyok leggazdagabbja.
 A nap sosem nyugszik le államomban.
 De mindezt már egy más is birtokolta,
 S utánam is majd fogja birni sok más.
 De *ez* sajátom. A mi a királyé :
 Szerencsée — Erzsébet : Fülöpé,
 Ez az a pont, min halandó vagyok.

Királyné. Fél, felség?

Király. Csak nem ősz hajam miatt?
 Ha egyszer elkezdtem félni majd :
 Megszüntem félni.²⁾ (*A grandokhoz.*) Összeolva-
 Az udvar nagyjait — nincs itt az első ! [som
 Hol van Don Carlos, infánsom? Nekem
 Ez a Carlos fiú kezd szörnyü lenni.
 Kerüli jelenlétem, a mióta
 Megjött az alcalái egyetemről.
 A vére forró — mért hideg szeme?
 Viselkedése ünnepi, kimért?
 Vigyázzatok. Ajánlom.

Alba. Résen állok.
 A míg szív dobban e pánczél mögött,
 Nyugodtan térhet Don Fülöp aludni.
 Mint édenkert előtt az Úr kerubja :
 Áll Alba herczeg a trónszék előtt.

Lerma. Szabad nekem a legbölcsebb királynak
 Alázatossan ellentmondanom?
 Sokkal mélyebben tisztetem királyom,
 Semhogy fiáról ilyen hirtelen

S szigorun ítélnék. Félek nagyon
Heves vérétől — semmitsem szívétől.

Király. Gróf Lerma, jól beszél ön, az apát
Megvesztegetni; hanem a királynak
Majd csak a herczeg lesz a támasza.
Ne többet! (*Kiséretéhez fordul.*) Most Madridba
Királyi tisztem hív. A népeimre [sietek.
Az eretnekség pestise ragad rá,
S Németalföldön nő a lázadás.
Legfőbb ideje már! Iszonyu példa
Térítse meg a tévelygők hadát.
Beváltom holnap a nagy esküvést,
Mit a keresztre tesz minden király.³⁾
Lesz vértörvényszék, mint még sohse volt;
Az udvar népe meg van híva mind.
(*Elvezeti a királynét, a többiek követik.*)

HETEDIK JELENET.

Don Carlos, *kezében levelekkel, és Posa márki* *ellenkező*
oldalokról jönnek.

Carlos. Én el vagyok tökélve. Flandriát
Megmentjük. Ő akarja — s ez elég.

Márki. Már nincs egy percz se veszteni való.
Beszélük nekem, hogy a kabinet
Már kinevezte kormányzónak Albát.

Carlos. Holnap kihallgatásra mé'k apámhoz.
Követelem magamnak ezt a tiszte.
Az első kérés ez, melyet merészlek.
Nem utasíthat el. Madridba' már
Rég nem lát szívesen. Kapóra jönne
Ez az ürügy, hogy távol tartson innen.
Sőt — Rodrigo, bevalljam-é neked? —

Többet remélek : sikerül talán,
 Hogy szemtül-szembe állva övele,
 Kegyébe újra visszaférközöm.
 Ő nem hallotta még soha szavát
 A természetnek — hadd próbáljam én meg,
 Hogy ajkamon milyen hatalma lesz.
Márki. Most végre újra hallom Carlosom!
 Most újra az lett, a ki volt.

NYOLCZADIK JELENET.

Előbbiek. Lerma.

Lerma. A felség
 Most hagyta épen el Aranjuezt.
 S nekem parancsom van . . .
Carlos. Gróf Lerma, jól van.
 Majd együtt érkezem meg a királylyal.
Márki (*úgy tesz, mintha távozni készülne. Kissé szer-
 tartásosan*). Fenséges úr ! és más parancsa nincs?
Carlos. Nincsen, lovag. Kivánok sok szerencsét
 Madridba érkezéséhez. Fog ön még
 Egyetmást elbeszélni Flandriáról.

(*Lermához, a ki még vár.*)

Követem mindjárt.

(*Lerma elmegy.*)

KILENCZEDIK JELENET.

Don Carlos. A márki.

Carlos. Megértettelek.
 Köszönöm. Ámde e feszes modort
 Csak más személynek jelenléte menti.

Hisz nem vagyunk testvérek? Eh, a rangnak
 Bohócjátékát száműzzük frigyünkéből!
 Képzeld, hogy bálba mentünk, maskarában,
 Te rabköntösben, én pedig szeszélyből
 Bíborba bugyolálva. Míg a farsang
 El nem mulik, tiszteljük a hazug mázt,
 Hűn a szerephez, mókás-komolyan,
 Nem rontva a tömegnek mámorát.
 De álarczán át a *te* Carlosod
 Mosolyg feléd, s te, ha mellettem elmégy,
 Kezem szorítod és megértjük egymást.

Márki. Ez álom mennyei. De sohasem
 Fog elröppenni? Biztos Carlosom
 Maga felől, hogy majd daczol szilárdul
 Csábjával a korlátlan hatalomnak?
 Egy nagy nap van még hátra — az a nap,
 Min ez a hős szándék — előre intem. —
 Egy súlyos próbán majd lejobb sülyed.
 Meghal Fülöp. S a keresztény világnak
 Legtágabb birodalmát kapja Carlos.
 És óriási szakadék nyílik
 Közötte és a halandók között,
 S ki tegnap ember volt még, az ma isten.
 Gyöngéje nincs. Az örökkévalóság
 Kötelességei ¹⁾ ránézve némák.
 Az emberiség — ma nagy szó fülének! —
 Magát eladja s körülcsúsza azt,
 A ki bálványa. Benne meg a részvét
 A szenvedéssel együtt alszik el,
 Kéjek között elbágyad az erénye,
 A döreségire küld néki Péru
 Aranyat, bűnei számára meg
 Az udvara nevel sátánokat.
 És ő mámorral szunnyad el e mennyben,

Ravasz szolgák mit alkottak körötte.
 Soká tart istenvolta — a míg álma.
 Jaj az örültnék, ki felkelti szánón.
 De mit tehetne Posa? — A barátság
 Igaz-szavú s merész — kórlelkű felség
 Nem bírja ki rémitő fénysugarát.
 Ön el nem tűrné a polgár daczát —
 Én gögjét a királynak!

Carlos. Borzadalmas
 S igaz e képe az uralkodónak.
 Igen, hiszek neked. De csak a kék,
 Csak az nyitotta meg szivök a bűnnek.
 De tiszta, huszonhárom éves ifjú
 Vagyok csak én. A mit előttem ezren
 Eltékozoltak buja ölelésben,
 Férfi-erőt, a szellem legjavát:
 Eltettem a jövő uralkodónak.
 Mi birna kiszorítani szivemből,
 Ha asszony nem bir?

Márki. Én magam. Vajon
 Tudnám-e olyan bensően szeretni,
 Ha öntől félnem kéne?

Carlos. Sose kell majd.
 Rám vagy szorulva? Van-e szenvedélyed,
 Mely koldul a tróntól? Csábít arany?
 Te, Posa, dúsabb vagy alattvalónak,
 Mint én leszek királynak valaha.²⁾
 Vagy vonz a tisztesség? Mint ifjunak
 Volt már benn' részed bőven — félrelökted.
 Ki lesz a másiknak hitelezője,
 Ki lesz adósa majd kettőnk közül?
 Hallgatsz? A kísérettől tán remegsz?
 Hát nem vagy biztosabb magad felől?

Márki. Jó. Megadom magam. Itt a kezem!

Carlos. Enyém vagy?

Márki. Mindörökre, és a szónak
A legmerészebb értelmében is.

Carlos. Hűn s forrón, mint ma az infáns iránt,
Érzel majd egykor a király iránt is?

Márki. Ezt esküszöm.

Carlos. Még akkor is, ha férge
A hízelgésnek önzetlen szívemre
Kapaszkodik, ha szemem elfelejtí
A könnyeket, miket sírt azelőtt,
Ha esdő szónak elzárul fülem :
Fogsz-é, erényem rettenthetlen öre,
Jól megragadni s géniusomat ³⁾
Szólítani nagy nevénél?

Márki. Igenis.

Carlos. S most még egy kérésem van : hogy tegezz.
A magadfélét mindig írigyeltem
A bizalmasság ez előjogaért.
Ez a testvéri *te* fülem', szívem',
Az egyenlőség szép sejtésivel
Áltatja. Semmi, semmi kifogás.
Mit mondani akarsz, én kitalálom.
Tudom, ez néked semmi — de nekem
Királyfinak, sok ez. Akarsz-e lenni
Testvérem?

Márki. Testvéred !

Carlos. Most a királyhoz.
Nem félek semmitől — kar karba véled,
A sorompókba hívom századom !

(*Elmennek.*)

MÁSODIK FELVONÁS.

A madridi királyi palotában.

ELSŐ JELENET.

Fülöp király, *trónmennyezet alatt. Alba berceg, kissé távol a királytól, fedett fővel. Carlos.*

Carlos. A királyságnak elsőbbsége van.
A miniszter mögött szívesen állok.
Ő Spanyolországért szól — én e háznak
Fia vagyok.

(*Meghajlással visszalép.*)

Fülöp. A herczeg itt marad,
Szóljon az infáns.

Carlos (*Alba felé fordulva*). Így hát a királyt
Nagylelkűségétől kell kikönyörögnöm,
Ajándokúl. Ön tudja, hogy fiúnak,
Apjával szemben, sok lehet szívében,
Mit nem kell tudni harmadik személynek.
Maradjon önnek a *király* — de hagyja
Egy órácskára nékem az *apát*.

Fülöp. Apád barátja ez.

Carlos. Érdemlem-e,
Hogy azt gondolják rólam: az *enyém* is?

Fülöp. S megérdemelni vaj' kívántad-e?
Nem tetszik oly fiú, választani
Ki jobban óhajt, mint tulajdon apja.

Carlos. S meghallgathatja e jelenetet

A herczeg úr lovagi büszkesége?

Éltemre mondom, a tolakodót,

Ki nem pirul hivatlanúl lopódzni

Apa s fiú közé, s nem rösteli,

Átdöfve semmisége érzetétől,¹⁾

Igy állni itt: e szerepet, az égre:

Nem játszanám akár egy diadémemért!

Fülöp (*haragos pillantást vetve Carlosra, fölkel helyéből*).

Távozzék, herczeg!

(*Ez a főajtó felé megy, melyen át Carlos bejött volt;
a király más ajtó felé int.*)

Nem, a kis szobába,

A míg hívom.

MÁSODIK JELENET.

Fülöp király. Carlos.

Carlos (*mihelyt a herczeg elhagyta a szobát, a király
elé megy s heves érzelemmel lerogy előtte*).

Most újra az atyám,

Most újra az, s köszönöm e kegyét.

Kezét, apám. Édes nap ez! Fiának

Rég nem jutott e csóknak öröméből!

Apám, miért taszított el szívéből

Olyan sokáig? Mit követtem el?

Fülöp. Infáns, a szíved e komédiáról

Semmitse tud. Hadd el hát, nincs inyemre.

Carlos (*fölkelve*). Ez volt hát?! Ebben én az udva-

Beszédét hallom. Óh, apám, az égre, [ronczok

Nem jó, nem minden jó, nem minden az,

Mit egy pap mond; s nem minden az, a mit

Egy pap kreaturái mondanak.

Én nem vagyok gonosz ; a rosszaságom :
 A heves vérem ; bűnöm : ifjuság.
 Rossz nem vagyok, nem ; bár a szívemet
 Sokszor vádolják vad fellobbanások :
 A szívem jó . . .

Fülöp. Az tiszta, mint imád,
 Tudom.

Carlos. Most vagy soha ! Magunk vagyunk.
 Az etikettnek rút válaszfala
 Az apa és a fiu közt leomlott.
 Most vagy soha ! Reménynek napsugára
 Csillan föl bennem s édes sejtelem
 Repül szívembe. Lehajol a menny
 Vig angyaloknak csapataival,
 S a Háromszor-szent nézi meghatottan
 A nagy, a szép jelenetet. Apám !
 Békülj meg ! (*Lába elé rogy.*)

Fülöp. Hagyj és kelj föl már !

Carlos. Oh békülj !

Fülöp (*el akarja magát tőle szakítani*).
 Nagyön merész lesz e kóklerkedés . . .

Carlos. Nagyön merész fiad szeretete?

Fülöp. Még könnyek is? Méltatlan már e látvány !
 Eredj szememből !

Carlos. Most avagy soha !
 Apám, békülj meg !

Fülöp. El a szemeimből !
 Jőjj bár szégyennel földve harczaimból,
 Kitárom én karom, fogadni téged —
 De így : ellöklek ! Csak a gyáva bűn
 Mosakszik csúfosan az ily pataokban.¹⁾
 Ki nem pirul megbánni valamit,
 A megbánásra mindig lesz oka.

Carlos. Ki az, ki így szól? Az az idegen
 Mi félreértésből tévedhetett
 Az emberekhez? Hisz örök tanúság
 Az embervoltunk mellett épp a könny!
 Ha szeme száraz, őt nem szülte asszony!
 Szorítsa rá sosem ázott szemét,
 A könnyet idején hogy megtanulja,
 Ne kelljen egykor majd pótolnia
 Nehéz órában!

Fülöp. Azt hiszed, ledöntik
 Apádnak súlyos kételyét a szép szók?

Carlos. A kételyét? Kiirtom ezt a kételyt,
 Belékapaszkodom az apaszívbe,
 Tépem, keményen tépem ezt a szívet,
 Mig a kételynek sziklaburkolatja
 Lehullik róla. — Kicsodák azok,
 A kik kiűznek királyom kegyéből?
 A fiuért mit kínált az apának
 Az a barát? Mi kárpótlást ad Alba
 Hogy ön fiútlan vesztegette éltét?
 Szeretet kell apámnak? — Itt e szívben
 Fakad forrása, melegebb- s üdében,
 Mint ott a két sáros vizű edényben,²⁾
 Miket arannyal kell előbb kinyitni.

Fülöp. Megállj, te vakmerő! — A férfiak,
 Kiket gyalázni mersz, szinem előtt
 Kipróbált szolgák s választottjaim,
 Kiket tisztelni fogsz!

Carlos. Már ezt soha!
 Tudom erőm. A mit Albái tesznek,
 Azt birja Carlos is, s még többet annál.
 Mit bánja egy bérencz a birodalmat,
 Mely sohse lesz övé? Törődik azzal,
 Ha Fülöp szürke hajzata fehér lesz?

A Carlota szeretne volna önt.
 Borzaszt a gondolat, hogy egymagam,
 Egy trónuson hogy egyedül legyek.

Fülöp (*megkapva e szótól, elgondolkozva, magába-
 mélyedve áll. Szünet után*).

Én egyedül vagyok.

Carlos (*élénken s melegen feléje megy*).

Csak volt, apám.

Ne gyűlöljön csak többé engemet,
 S szeretem gyermek-szívvel, lángolón,
 Ha csak nem gyűlöl. — Milyen csábító,
 Mily édes az érzés, egy szép kebelben
 Hogy dicsőítve élünk, a tudat,
 Hogy örömüktől más arcz is kigyúlad,
 Más szívet is remegtet aggodalmunk,
 Hogy könnyet hajt más szembe is keservünk !
 Mi szép, mi gyönyörűség, kéz a kézben
 Egy drága fiuval sietni vissza
 Az ifjuságnak rózsá-útjain,
 Az élet álmát átálmodni újra !
 Mi nagy dolog, mi édes, gyermekünkben
 Tovább is élni halhatatlanul,
 Enyészhetetlenül és századokra
 Jótékonyan ! Mi szép, elvetni azt,
 Mit egykoron kedves fiúnk arat,
 És gyűjteni, mi néki kamatoz majd,
 És sejteni, hálája egykoron
 Milyen magasra fellobog ! — Apám,
 E földi édenről a papjai
 Hallgatnak bölcsen.

Fülöp (*nem megindulás nélkül*). Oh fiam, fiam !
 Magad törzsz pálczáat tenmagad fölött.
 Csábítón festesz olyan örömet,
 Melyet — te nem szereztél soha nékem !

Carlos. Legyen bíránk a Mindenek-tudója !

Ön volt maga, ki atyai szivéből
S a jogarából egyformán kizárt.
Máig, e perczig — méltányos, helyes volt? —
Idegenül kellett e honban élnem,
Rabként e földön, hol majd úr leszek !
Jóságos, igazságos volt-e? Hányszor
Néztem le szégyenpírral arczomon,
Ha idegen hatalmak követétől,
Ha ujságokból kellett hallanom,
Mi hír Aranjueznek udvarában !

Fülöp. Eredbe' még nagyon heves a vér,
Csak rontanál.

Carlos. Hát adjon nékem ollyat,
Amit ronthassak . . . Igenis, eremben
Heves vér pezsdül . . . Huszonhárom év —
S a halhatatlanságért mitse tettem !
Ma fölébredtem, s érzem, mi vagyok.
A trónra hívatasom feldörömből
Az álmaimból, mint hitelező ;
Ifjúkorom vesztett órái mind
Nagyhanggal intenek, miként megannyi
Becsületbéli tartozás. Ma itt van
A szép, nagy pillanat, mely végre tőlem
A súlyos kölcsön kamatját kívánja :
Világtörténet, ősök hírneve,
S közóhaj dörgő harsonája hív.
Most itt az ideje, megnyitni nékem
A hírnek glóriás korlátait . . .
Óh merhetem kiejteni a kérést,
Mely ide hoz, királyom?

Fülöp. Ujra kérés?
Hát mondjad.

Carlos. A brabanti lázadás
Fenyegetőn nő. Pártütő konokság

Erős, okos védelmet követel.
 Fékezni a rajongóknak dühét,
 Hadat visz Flandriába Alba herczeg,
 Kinek korlátlan teljhatalmat ad ön.
 Mi tisztos hivatás ez, mennyire
 Alkalmatos, hogy a hír templomába
 Bevigyen engem! Nékem, nékem adja
 Fölséged ezt a serget! Engemet
 Szeretnek Flandriában, s én merek
 Hűségükért véremmel állni jót.

Fülöp. Te úgy beszélsz itt, mint egy álmodó.
 E tisztre férfi kell, nem ifju.

Carlos. Erre
 Csak *ember* kell, apám, s ez az egyetlen,
 Mi Alba sohse volt.

Fülöp. És lázadást
 Csak rémület igaz le; itt a szánás
 Örölség volna. Lelked lágy, fiam:
 Albától *félnek*. Állj el óhajodtól.

Carlos. Küldjön hadával Flandriába engem,
 Lágym lelkem' merje csak próbára tenni.
 Már a királyfi-név, mely zászlaimnak
 Előtte száll majd, hódító lesz ott,
 Hol csak dúlnának a herczeg bakói.
 Könnyörgök, térden állva. Óh apám,
 Az életem első kérése ez!
 Bízva rám Flandriát — —

Fülöp (*átható tekintettel nézve az infánsra*).

És azzal együtt
 Legjobb hadam' uralmi vágyaidra?
 A kést a gyilkosomra?

Carlos. Óh nagy Isten!
 Csak ennyire vagyok? Ez a gyümölcse
 E nagy órának, a rég áhitottnak?
 (*Némi megfontolás után, szelidebb komolysággal.*)

Feleljen enyhébben ! Ne küldjön így el.
 Nem volna jó, ha e rossz felelettel
 Bocsátna el, s távoznom kellene
 Ilyen nehéz szívvel. Bánjon velem
 Kegyesben. Égető szükséglet ez :
 Végső, kétségbesett próbálkozásom . . .
 Nem foghatom fel, nem viselhetem
 Szilárdul, férfiként, hogy tőlem ön
 Így mindent, mindent, mindent megtagadjon !
 És most bocsásson el. Meghallgatatlan',
 Megcsalva ezer édes sejtelemtől,
 Megyek színe elől. Győzelmesen
 Fog ott Albája s Domingója állni,
 Hol most fia a porban könnyezett.
 A reszkető grandok s az udvaronc-zad,
 Meg a papok holthelvány czéhe látta,
 Hogy ünnepélyesen kihallgatott.
 Ne szégyenítsen meg ! Halálra így
 Meg ne sebezzen, csúfondárosan
 Fel ne áldozzon udvari lakájnép
 Merész gúnyjának : hogy az idegen
 Dúskál kegyében, ámde Carlos attól
 Semmit nem érhet el. Bizonyítékul,
 Hogy meg akar becsülni, küldjön el
 A haddal Flandriába !

Fülöp. Ezt a szót
 Ne ismételd, királyi haragomra !

Carlos. Koczkáztatom haragját, és utólszor
 Könyörgök : bizza Flandriát reám.
 Spanyolhont el kell hagynom. Ittlakásom :
 Lélekzetvétel hóhérkéz alatt —
 Madrid ege nehezen súlyosúl rám,
 Mint gyilkosság tudatja. Meg se gyógyít
 Egyéb, csak hogyha változik egem.

Ha meg akar még menteni — an küldjön
Sietve Flandriába!

Fülöp (*kényszeredett higgadtsággal*).

Ily betegnek,
Minő te vagy, fiam, jó ápolás kell,
S orvos szeme előtt kell laknia.
Maradsz, és Flandriába Alba megy.

Carlos (*magánkívül*).

Oh most könnyeztetek, jó szellemim!

Fülöp (*a ki egy lépést hátrál*).

Állj! Mit jelent ez arcjáték?

Carlos (*rebegő hangon*).

Apám,

Hát visszavonhatatlan ez a döntés?

Fülöp. Király döntése.

Carlos.

Úgy itt semmi dolgom.

(*Heves indulattal távozik.*)

HARMADIK JELENET.

Fülöp *egy ideig komor gondolkodásba mélyedve áll, végre néhány lépést fel-alá tesz a teremben. Alba zavartan közeledik.*

Fülöp. Várhatja minden órában parancsom,
Brüsszelbe menni.

Alba.

Minden kész, uram.

A meghatalmazás, pecsét alatt,

A kabinetbe' kész már.

Fülöp.

Addig is

A királynéhoz megy, köszönni néki,

S jelentkezik az infánsnál, bucsúra.

Alba. Most láttam épp távozni a teremből,

És úgy viselkedett, mint egy dühöngő;

Felséged is egész' kikelt magából

S úgy látszik, mélyen meg van hatva. Tán
Beszélgetésük tárgya . . . ?

Fülöp *(miután egy ideig fel s alá járt)*. Alba volt,
A tárgya.

*(A király szeme merőn rászegződik,
sötéten.)* Jól esik azt hallanom,

Hogy Carlos gyűlöli tanácsosim ;

De bosszant fölfedeznem: *megveti!*

(Alba elsápad s fel akar pattanni)

Most semmi válasz. Engedélye van rá,

Hogy megbékítse őt !

Alba.

Sire !

Fülöp.

Mondja csak,

Ki volt, ki engem legelőször óvott

Fiam sötét tervétől? Akkor én

Önt meghallgattam, de nem őt egyúttal.

Koczkáztatom a próbát. Trónusomhoz

Eztán közelebb áll fiam. Mehet !

*(A király belép a kabinetbe. A herczeg egy más ajtón
át távozik.)*

NEGYESEDIK JELENET.

A királyné szobájának előterme.

*(Don Carlos, egy apróddal beszélgetve jön be a közép-
ajtón. Az udvari emberek, kik az előteremben voltak,
érkeztek a szomszédos szobákba oszolnak szét.)*

Carlos. Levél? Nekem? S mi végből ez a kulcs?

S mindkettő oly titokban adva át?

Jer közelebb. Hol kaptad ezt?

Apród *(titokzatosan)*.

A hölgy

Az értesemre adta: azt akarja,

Hogy inkább kitalálják, mint leírjam.

Carlos (összerezzen). A hölgy?

(*Mialatt jobban szemügyre veszi az apródot.*)

Mi? Hogy? Ki vagy te?

Apród.

A királyné

Egyik nemes apródja.

Carlos (*ijedten lép hozzá s tenyerét szájára nyomja.*)

Ez halálad!

Állj! Eleget tudok.

(*Mohón feltépi a pecsétet és a terem legszélső sarkába lép, elolvasni a levelet. Ezalatt jön Alba herceg és a nélkül, hogy a herceg észrevenné, mellette elhaladva a királyné szobájába megy. Carlos erősen kezd reszketni és felváltva majd elsápad, majd elpirul. Miután olvasott, sokáig szótlanul áll, szemét merőn a levélre szegezve. Végre az apródhoz fordul.*)

Ő maga adta

A levelet neked?

Apród.

Saját kezével.

Carlos. Ő maga adta néked? Óh ne tréfálj!

Nem olvastam még semmit sem kezétől,¹⁾

És el kell hinnem, ha megesküszik rá.

De ha hazugság volt, valljad be nyiltan

S ne csúfolódj velem.

Apród.

Kivel, uram?

Carlos (*ismét a levélbe tekint és kételkedő, kémlelő szemekkel szemléli az apródot. Miután végig ment a termen.*).

Még élnek szüleid? Mi? S a királyt

Szolgálja az apád? S idevaló?

Apród. Elesett St. Quentinnál²⁾; ezredes volt

Savoya hercege lovas hadában;

Alonzo, Henareznek grófja volt.

Carlos (*mialatt megfogja kezét és szemét jelentősen rászegzi.*).

A király adta néked ezt az írást?

Apród (érzékenyen). Oh herczeg úr, érdemlek ily
Carlos (olvassa a levelet). [gyanút?

»E kulcs kinyitja a hátsó szobákat
 A királynénak a pavillonában.
 A szélső mellett, oldalt, kabinet van,
 Hová kém lába el nem tévedett még.
 Itt nyiltan megvallhatja szerelem,
 Mit oly soká csak pillantásra bízott.
 Itt a félénkre a meghallgatás vár,
 Szerény tűrőre drága jutalom«.

(*Mintha kábultságból ébredne.*)

Nem álom ez — nem örület... Ez itt
 A jobb karom — ez szablyám — ezek itt
 Leírott szótagok... Igaz, való.
 Szeretnek engem — igenis — szeretnek,
 Szeretnek!

(*Magánkiül rohan a termen végig, kezét égnek
 emelve.*)

Apród. Hát jöjjön vélem, herczeg, vezetem majd.

Carlos. Előbb magamhoz térek! Még remeg
 Ez üdvnek minden rém letje bennem.
 Reméltem-e ily büszkén? Mertem-e
 Álmodni ilyet? Hol van az az ember,
 Ki ily hamar megszokja azt, hogy isten?
 Ki voltam én, és mostan ki vagyok?
 Ez más ég, más nap, mint volt azelőtt —
 Szeret!

Apród (el akarja vezetni).

Itt nincs helyén... felejtí, herczeg —

Carlos (hirtelen megdermedve).

Apámat, a királyt.

(*Keze lehanyatlik, aggódva szétnéz s kezd magához
 térni.*)

Iszonyatos !

Helyes, barátom. Köszönöm . . . imént

Nem voltam teljesen eszméletlen.

Hogy *ezt* kell elhallgatnom, ennyi üdvöt

Kell a mellembe elfalazni — szörnyű !

(*Az apródot kézen fogja s félre viszi.*)

A mit most láttál s nem láttál — figyelj jól ! —

Temesd el a kebledbe, mint koporsót.

Most menj. Magamhoz kell térnem. No menj.

Nem kell, hogy minket itt találjanak.

Menj, menj —

(*Az apród távozni akar.*)

Megállj még ! Hallgass még ide !

(*Az apród visszajön. Carlos egyik kezét vállára teszi és komolyan, ünnepélyesen arczába néz.*)

Egy szörnyű titkot viszel el magaddal,

Mely némely nagy méregként, szétfeszíti

A kelyhet, melybe felfogják. Uraikodj

Az arczodon. Ne tudja meg soha

A fejed azt, hogy a kebled mit őriz.

Légy mint a holt hallócső, mely a hangot

Felfogja, továbbítja, s maga nem hall.

Te még gyerek vagy — jól van, légy is az,

S tovább is játszszad csak a víg fiút.

Jól tudta az okos levélíró, nő,

Szerelem hírnökeül kit meneszszzen.

Itt a király viperát nem keres. ³⁾

Apród. S én, herczegem, majd büszke leszek arra,

Hogy egy titokkal gazdagabb vagyok

Még a királynál is.

Carlos.

Hiú, botor fi:

Ez az, mitől remegj ! — Ha megesik, hogy

Nyilvánosan találkozunk: közelegess

Alázatossan és tartózkodón.
 Ne csábitson hiúság, hogy jelezzed :
 Kegyel az infáns. Nem vétkezhetel
 Súlyosban, mintha tetszel *énnekem*.
 A mit jövőre izennek veled,
 Ne mondd ki szóval, ne bízd ajkaidra ;
 A gondolat szokásos kocsiútján
 Híred ne járjon. Szólj pilláid által,
 Mutató-ujjaddal ; s én hallgatok rád
 Tekintetemmel. Még a fény, a lég is
 Körültünk a Fülöp kreaturája ;
 Zsoldjában állnak a siket falak —
 Hah, jönnek !

(*A királyné szobájának ajtaja kinyílik és Alba herczeg
 jön ki rajta.*)

El ! Viszontlátásra !

Apród. **Herczeg,**
 Csak a szobát majd ne téveszsze el ! (*El.*)

Carlos. Ez Alba. — Nem, nem, jól van, rendbe' van,
 Odataalálok.

ÖTÖDIK JELENET.

Don Carlos. Alba herczeg.

Alba (*útját állja*). Egy-két szóra, fenség.

Carlos. Helyes — nagyon jó — máskor majd.

Alba. E hely,

Igaz, nem épp a legillőbb. Talán

Királyi fenségednek tetszenék

Kihallgatást a szobájában adni?

Carlos. Minek? Itt is lehet. De gyorsan ám,
 Kurtán.

Alba. Mi voltakép idehozott,
Csak annyi, hogy fenségednek lerójam
Alázatos hálám' — már tudja mért.

Carlos. Hálát? Nekem? S miért? — Hálát ad Alba?

Alba. Mihelyt elhagyta a király szobáját,
Tudtomra adták, hogy Brüsszelbe küldnek.

Carlos. Brüsszelbe! Úgy!

Alba. Kinek másnak köszönném,
Mint közbejárásának a királynál? —

Carlos. Nekem? Csöppet se — igazán sehogyse!
Utazik? — Isten hírével, utazzék!

Alba. Más semmi? Ezt csudálom... Flandriába'
Nem volna semmi megbízása, fenség?

Carlos. Oda? Mi volna?

Alba. Úgy látszott imént még,
Minthogyha jelenlétét követelné
E tartományok sorsa.

Carlos. Hogysmikép?

Igaz — ez áll — előbb úgy volt... De hát
Jó lesz így is, nagyon jó, sokkal is jobb — —

Alba. Csudálva hallom —

Carlos *(nem gúnyosan)*. Ön nagy hadvezér —

Ezt ki ne tudná? Maga az irigység
Megesküszik rá. Én — én ifju ember!
Ezt így gondolta öfelsege is.

S igaza van, nagyon igaza van.

Belátom most, megnyugszom, hagyjuk ezt hát.
Szerencsés utat. Látja, most bajos vón'...

Ép kissé sok a munkám... majd a többi
Holnap, vagy a mikor kívánja ön,

Vagy majd ha megjön Brüsszelből — —

Alba. Hogyan?

Carlos *(némi hallgatás után, mikor látja, hogy a herczeg még mindig marad)*.

Ön jó évszakban indul . . . Nemde, útja
 Milano, aztán Lotharingia
 Burgund meg Németország ¹⁾ . . . Németország?
 Igaz, ott történt ! Ott önt ismerik ! ²⁾
 Most április van ; május — június —
 Igen, majd júliusban, legfőlebb
 Augusztus elején Brüsszelbe' lesz.
 Oh nem is kétlem, hallunk majd hamar
 Győzelmei felől. Kegyes bizalmunk'
 Meg fogja tudni érdemelni.

Alba (*czélzatosan*). Meg?

»Átdöfve semmiségem érzetétől«?

Carlos (*némi hallgatás után, méltósággal és büszkén*).
 Érzékeny ön — s joggal. Beismerem,
 Részemről hogy nem volt kiméletes,
 Ön ellen olyan fegyverekkel élni,
 Miket nem képes viszonzni.

Alba. Nem?

Carlos (*mosolyogva kezét nyújt neki*).

Kár, hogy most éppen szűken van időm,
 A méltó harczot végigvívni önnel.
 Majd máskor !

Alba. Herczeg, a mi számadásunk
 Más-máshogyan hibás. Például ön
 Magát húsz évvel később látja már,
 Én ugyanannyival korábban.³⁾

Carlos. Aztán?

Alba. Aztán eszembe jut, hogy a király
 Hány éjszakát szép portugall nejénél,
 Az ön anyjánál, adott volna érte,
 Hogy megvegyen koronájának oly kart,
 Minő e kar. Ő bizonyára tudja,
 Hogy mennyivel könnyebb, továbbtenyészteni
 A *monarchákat*, mint *monarchiákat*,

S hogy mennyivel gyorsabban látható el
E föld királylyal, mint király e földdel.

Carlos. Igaz, de Alba herczeg — —

Alba. S mennyi vérnek,

Népe vérének kellett folynia,
A míg két csepp önt királylyá tehetette ! 4)

Carlos. Nagyon igaz, s két szóba tömörítve
Minden, mit az érdemnek büszkesége
A származásnak büszkeségivel
Szembe állíthat . . . Ámde mire czéloz?
Nos, Alba herczeg?

Alba. Jaj a felségnek, a gyöngéd szopósna,
Mely dajkáját csufolja. Győzedelmink
Puha párnáján óh mi jó aludni !
A koronán csak a gyöngyök ragyognak,
És persze nem a sebek is, melyekkel
Ki bírták vívni. Ez a penge írt
Spanyol törvényt idegen nemzeteknek,
Ez villámlott a Megváltó előtt,
Véres barázdát e földrészben ez vont
A hit magvának: fönt az égben isten
Ítékezett, és lenn a földön én — —

Carlos. Isten vagy ördög, egyre mén az. Ön volt
Jobb karja. Ezt tudom. Ne többet erről.
Kérem. Szeretném óvni magamat
Bizonyos emlékektől. Tisztelem
Apámnak választását. Öneki
Egy Alba kell. S hogy néki éppen ez kell,
Azért nem bírom irigyelni őt.
Nagy ember ön. Lehet, hogy ez is így van ;
Majdnem hiszem. Csak attól félek én,
Korábban jött ön egy pár ezredévvél.
Egy Alba az, úgy vélem, a kinek

Az idők végén kéne megjelenni ;
 Mikor a bűnnek óriás daczától
 Az ég türelme elfogyott, s a gazság
 Dús aratása telt kalászba szökkent,
 És egy páratlan aratót kíván :
 Ön akkor vón' helyén . . . Oh istenem,
 Te édenem ! Te Flandriám ! De most,
 Most nem szabad gondolni erre. Csitt.
 Mondják, hogy visz magával készletet
 Előre szignált vér-szentenciákból?⁵⁾
 Dicséretes gondoskodás. Így aztán
 Már nem kell félni semmi zaklatástól !
 Apám, ba'úl értettem véleményed !
 Vádoltalak, zord vagy, nem bízva rám
 Egy tisztet, melyben Albáid ragyognak.
 Ezzel kezdted mutatni becsülésed.

Alba. Herczeg, megérdemelné ez a szó —

Carlos (*felpattanva*). Mit?

Alba. Csakhogy óvja önt királyfi

Carlos (*kardjához nyúl*). [volta.⁶⁾

Ez vért kíván ! Ki azt a kardot, Alba !

Alba (*hidegen*). Ki ellen?

Carlos (*hevesen feléje nyomul*). Húzza ki, mert át-

Alba (*kikúzza*). Ha meg kell lenni — (*vívna*). [döföml

HATODIK JELENET.

A királyné. Don Carlos. Alba herczeg.

A királyné (*a ki ijedten lép ki szobájából*).

Meztelen aczélok !

(*Carloshoz boszúsan és parancsoló hangon*.)

Carlos !

Carlos (*a királyné láttára magánkívül van, karja le-*

*hanyatlik, mozdulatlanul és szinte eszméletlenül áll
 aztán Albához siet és megcsókolja).*

Béküljünk! Legyen megbocsátva minden!

*(Némán a királyné lábaihoz rogy, aztán hirtelen fölkel és
 magánkívül elrohan.)*

Alba *(a ki tele álmélkodással áll ott és nem fordítja el
 róluk tekintetét).*

Az égre, ez különös!

A királyné *(pár perczig nyugtalanítva, habozva áll,
 aztán lassan szobája felé megy, melynek ajtajában
 visszafordul.)*

Alba herczeg!

(A herczeg követi szobájába.)

HETEDIK JELENET.

Eboli herczegnő egy kabinetje.

A herczegnő *ideális izléssel, ¹⁾ szépen, de egyszerűen
 öltözve, lantján játszik és énekel. Azután a királyné
 egy apródja.*

Herczegnő *(gyorsan felugrik).* Jön.

Apród *(sietősen).* Egyedül van még? Csudálkozom,
 Hogy még nem látom itt, de már e perczben
 Meg kell jelennie.

Herczegnő. Kell? E szerint

Akar is... el van döntve hát, hogy eljön...

Apród. Nyomon követ legott. Kegyelmes úrnőm,
 Szeretik önt — szeretik, szeretik,
 Mint senki mást, mint nőt még nem szerettek.
 Mi jelenet volt!

Herczegnő *(türelmetlenül magához vonja).*

Csak hamar, hamar!

Szóltál vele? Mit mondott? Ki vele!
 Hogyan viselkedett? Mi volt szava?
 Zavartnak látszott vagy megdöbbenőnek?
 A kulcsot hogy ki küldi, kitalálta?
 Beszélj hamar — vagy nem találta ki?
 Nem is találgatott? Vagy rossz nyomon járt?
 Nos? Szót se válaszolsz? Piha, piha,
 Szégyeld magad: még eddig sohse voltál
 Ily türehetetlen lassú, ily fatuskó!

Apród. Hát enged végre szóhoz jutni, úrnőm?

A királynénak előcsarnokában
 Áadtam néki az írást s a kulcsot.
 Meghökken s rám nézett, hogy kiszalajtam:
 Egy nő küld hozzá.

Herczegnő. Meghökken? Nagyon jó!
 Nagyon derék! Tovább csak, mondd tovább!

Apród. Még többet mondtam vón', de belesápadt,
 A levelet kitépte a kezemből,
 Nézett fenyegetőn s »mindent tud«, így szólt.
 Olvasta megriadtan ez írást,
 S elkezdett hirtelen remegni.

Herczegnő. Mondta,
 Hogy »mindent tud«? »Mindent tud«? Mondta ezt?

Apród. S háromszor, négyszer is kérdezte, öntül,
 Valóban öntül kaptam-e az írást?

Herczegnő. Valóban tőlem? Mondta hát nevem?

Apród. Nevét — nem, azt nem mondta. Hátha, így
 Valami kémek hallgatóznak ottan, [szólt,
 S besúgnák a királynak.

Herczegnő (*megütődve*). Ezt beszélte?

Apród. Mert a királynak, szólt, nagy érdeke,
 Csudálatos, hatalmas érdeke,
 Hogy e levélről tudomást szerezzen.

Herczegnő. Hogy a királynak? . . . Jól hallottad ezt?
 Királynak? Ő e szóval élt?

Apród. Igen.

Azt mondta, veszedelmes titok ez,
S intett, hogy szóval s jelbeszéddel is
Nagyon vigyázzak ám, hogy a királyban
Gyanú ne keljen.

Herczegnő (*némi gondolkodás után, álmélkodón*).

Hah, minden talál...

Hisz máshogyan nem is lehetne... *Kell,*
Hogy tudja azt a dolgot.²⁾ — Érthetetlen!
Ki volt az áruló? ... Ki? S kérhetem?!
Ki lát oly élesen, oly mélyre, mint
A szerelem sólyom-tekintete?

De folytasd, folytasd: elolvasta hát
A levelet —

Apród. S azt mondta, a levélben
Oly boldogság van, melytől megremeg,
Hogy erről még álmodni sem merészelt.
De galibánkra ép jött Alba herczeg,
És kényszerített rá —

Herczegnő (*haragosan*). Mi a manót
Keres a herczeg ott ilyenkor? — Ej,
De hol marad? Miért késik vajon?
Mért nem jelen meg? — Látod, mily hamis hírt
Küldtek veled? Mi boldog lehetett vón'
E sok idő alatt is, a mely eltelt,
Mig elbeszélted: boldog vágyna lenni!

Apród. De félek, Alba —

Herczegnő. Már megint ez Alba?

Mi dolga *itt* neki? E bátor úrnak
Én csendes üdvömhöz mi köze van?
Hát hagyta vón' ott, küldte vón' odébb —
Kit a világon nem lehet? — Valóban!
Oly rosszul ért a szerelemhez is,³⁾
Mint, a hogy látszott, a nőknek szívéhez.

Nem tudja, perczek mik? — De csöndesen!
Most hallom jönni. El! A herczeg az.

(*Az apród kisiet.*)

El, el! Hol lantom? Lepjen Carlos így meg..
A dalom adjon jelt neki —

NYOLCZADIK JELENET.

Eboli herczegnő és kis vártatva Don Carlos.

Herczegnő (*egy ottománra dőlt és lantol*).

Carlos (*berohan; megismeri a herczegnőt és szinte villámsujtottan áll ott*). Nagy Isten!

Hát hol vagyok?

Herczegnő (*leejti lantját s elébe megy*).

Ah, herczeg, ön? Valóban!

Carlos. De hol vagyok? Örületes csalódás — —
Eltévesztettem a szobát.

Herczegnő. No Carlos

Jól bírja megjegyezni a szobát,

Hol nő van, tanu nélkül.

Carlos. Megbocsásson,
Herczegnő — megbocsásson — nyitva leltam
Előszobáját . . .

Herczegnő. Lehetséges-e?

Ugy rémlik, hogy magam zártam be.

Carlos. Rémlik,

Csak rémlik önnek ez, de bizony isten

Csalatkozik. Be *akarhatta* zárni,

Megengedem, hiszem — de hogy bezárta?

Ezt nem, sehogyse! Hallok játszani

Valami — lanton . . . vagy nem volt-e lant?

(*Kétkedőn körülnéz.*)

De igen, ott hever még ! S én a lantot —
 Tanúm az Isten — szeretem a lantot
 Bolondulásig. Csupa fül vagyok,
 Magamon kívül, a szobába rontok,
 Hogy a ki megihatott oly istenin,
 Hogy a ki megbűvölt olyan erővel,
 Benézzek a művésznő szép szemébe.

Herczegnő. S e szeretetreméltó kandiságnak,
 Bebizonyúl, hogy gyorsan eleget tett !

(Némi hallgatás után, jelentősen.)

Óh becsülöm a szerény férfiút,
 A ki egy nőt hogy meg ne szégyenítsen,
 Ilyen hazudozásba bonyolúl.

Carlos *(őszintén)*. Herczegnő, érzem én azt magam is:
 Csak rontom, mit javítanom kellene.

Engedje el nekem a szerepet,
 Melyet hogy végig játszszam, már ahoz
 Túlságig megromlottam. Ide jött ön,
 A nagyvilágtól menhelyet keresni.
 Ön meg nem lesve senkitől, akart itt
 A szíve csöndes óhajának élni.

S hogy én, boldogtalan, mutatkozom,
 Ez a szép álom rögtön elzavarva . . .

Ezért a legsürgősebb távozás . . . *(Menni akar.)*

Herczegnő *(meglepve és megütődve, de rögtön ural-
 kodva magán).*

Óh herczeg, ez gonosz szó.

Carlos. Érttem én,

Ez a pillantás, itt, e kabinetben
 Hogy mit jelent. Ez erényes zavart
 Tudom tisztelni. Jaj a férfiúnak,
 A kit merészsze tesz nő pirulása !
 Én félek, ha előttem nő remeg.

Herczegznő. Valóban? — Ritka lelkiismeret
 Fiatal emberben s királyfiban!
 Igenis — most már kell, hogy itt maradjon,
En kérem most már: ekkora erénynél
 Minden leány félelme lelohad!
 De tudja-e, hogy hirtelen belépte
 Fölrezzentett legkedvesb áriámból?

(A pamlaghoz vezeti s ismét fogja lantját.)
 Ez áriát most, Carlos herceg, újra
 El kell pengetnem; büntetése az lesz,
 Hogy végighallgat.

Carlos *(leül, kissé kényszeredetten, a hercegnő mellé).*
 Olyan büntetés,
 Mely kedves nékem, mint bűnöm — — s valóban
 Oly tetszetős, olyan isteni szép volt
 A szövege, hogy — még *harmadszor* is
 Meghallgathatnám.

Herczegznő. Hogyhogy? E szerint
 Ön hallott mindent? Ez csúfság, uram!...
 Azt tartom, szerelemről szólt a dal?

Carlos. S ha nem csalódom, *boldog* szerelemről...
 E szép ajakról a legszebb szöveg.
 De persze, nem olyan igazbeszédű,
 Mint szép.

Herczegznő. Nem-e? Nem oly igaz? Tehát
 Kétkedik?

Carlos *(komolyan).* Majdnem kétkedem,
 Hogy megérthessék egymást valaha
 Eboli s én, ha szó van szerelemről.

*(A hercegnő meghökken; ő észreveszi és könnyed,
 gáláns hangon folytatja).*

Mivel ki higgye el e rózsaarcznak,
 Hogy szenvedély is háborg e kebelben?
 Egy Eboli ki van-e téve annak,

Hogy hasztalan sohajt s meghallgatatlan'?
Csak az, a ki remény nélkül szeret,
Isméri a szerelmet.

Herczegnő *(egészen az iménti jókedvével).*

Ne beszéljen!

Ez szörnyen hangzik . . . S persze ez a sors
Önt látszik legfőképp üzőbe venni,
És legfőképen a mai napon.

(Megfogja kezét, behizelgő érdeklődéssel.)

Ön nem jókedvű, herczeg. Istenemre,
Ön tán még szenved is. Lehet-e ez?
S miért szenved? mikor arra van hivatva,

Élvezze a világot, pazarúl

Megajándékozta a természet is,

S teljes joga az élet örömére?

Ön — egy nagy fejdelem fia, de több,

Sokkal több: már koronás bölcsejében

Adományokkal ékes, a melyek

Rangja napfényét is homályba vonják?

Ön — a kinek a nők tanácsulésén,

Hol férfi-becs meg férfi-hír felől

Az ellentmondást nem tűrön ítélnék,

Minden bírása meg van vesztegetve?

Ki a kit meglát, már meghódította,

Ki gyujt, hol önmaga hideg marad,

S ha lángol, édenekkel játszhatik

És ajándékba égi üdvöt adhat,

A férfi, kit a természet kegye

Mindenben egyenlően ékesített,

Ezrek . . . meg egy-két ember örömére:

Az vón' boldogtalan? Irgalmas ég,

Mely mindent, mindent megadtál neki,

A szemet mért tagadtad tőle meg,

Hogy látná győzedelmeit?

Carlos *(ki egész időn át a legmélyebb zavarba volt merülve, a hercegnő hallgatása következtében hirtelen magához tér és felrezzen).*

Remek!

Páratlan, hercegnő! Dalolja el

Még egyszer ezt a részt nekem!

Hercegnő *(ámulva néz rá).* De Carlos,

Hol volt eközben?

Carlos *(felugrik).*

Ah igen, biz' isten,

Ép jókor int. Most el kell mennem, el...

Sietnem kell.

Hercegnő *(visszatartja).* Hová?

Carlos *(iszonyu szorongással).* Le, a szabadba.

Bocsásson el... hercegnő, olyat érzek,

Mint hogyha az egész világ mögöttem

Lángokban füstölögne...

Hercegnő *(erőszakkal visszatartja).* Mi baja?

Viselkedése mért oly idegen,

Természetellenes?

(Carlos állva marad s elgondolkozik. A hercegnő felhasználja a pillanatot, hogy maga mellé, a pamlagra vonja.)

Óh Carlos, önnek

Nyugalom kell most... Vére háborog...

Üljön le ide mellém — dobja el

E fekete, e lázas képzelődést!

Kérdezze meg hát nyíltan önmagától:

Tudja e fő, mi nyomja ezt a szívet?

S ha tudja is, vajon ne volna senki

Ez udvar valamennyi daliája

És minden hölgye közt, méltó ki volna,

Hogy meggyógyítsa önt, vagy mondjuk inkább:

Megértse?

Carlos (*csak úgy futtában, gondolkodás nélkül*).

Úgy lehet, hogy Eboli

Herczegnő (*örömmel, gyorsan*).

Valóban?

Carlos. Adjon egy instancziát,

Ajánló írást az apámhoz. Adjon!

Mondják, a befolyása nagy.

Herczegnő. Ki mondja?

(*félre*). Hah! e gyanakvás tette szótalanná!

Carlos. Valószínű, már híre ment ez ügynek...

Eszembe ötlött, hogy Brabantba menjek,

Hogy ott — kitüntethessem magamat.

Apámnak nincs kedvére. Jó apám

Aggódik, hogyha sereget vezénylek,

Szenvedne — énekhangom.

Herczegnő. Ez a játék,

Carlos, hamis. Ki akar siklani

E kígyó-gyűrűdzéssel, vallja be.

Rám nézzen, tettető! Szeme szemembe!

A ki csak bajnoktettről álmodik,

Fog-e oly mélyre szállni, vallja be,

Hogy hölgyektől elejtett pántlikákat

Mohóan elorozzon — megbocsát —

(*Miközben könnyű ujjmozdulattal félretaszítja Carlos ingének fodrosgallérját és előre húz egy szalagot, mely ott volt elrejtve.*)

És drága kincsül ilykép őrzi meg?²⁾

Carlos (*idegenkedve visszalép*).

Herczegnő — nem, tulságos messze mén.

Im el vagyok árulva. Nem lehet

Megcsalni önt. — Ön holmi szellemekkel,

Vagy holmi démonokkal czimborál.

Herczegnő. S ezen ámulni látszik ön? Ezen?

Fogadjunk, herczeg, oly históriákat

Idézek emlékébe, olyakat — —³)
 Próbálja csak meg, kérdezzen ki engem.
 Ha a szeszély játéka is, ha egy hang,
 Mit megcsonkitva lehellett a légbe,
 Mosoly, mit gyorsan eltörült komolyság,
 Jelenetek, mozdulatok, melyeknél
 A lelke elkószált, szemem be tűntek:
 Ítéljen, vajjon megértettem-e,
 Mikor ön is kívánta, hogy megértsék?

Carlos. Nagyot mer. Nos hát, áll a fogadás.
 Igéri, olyat fed föl enszivemben,
 A mirül én se tudtam sohasem.

Herczegnő (*kissé érzékenyen és komolyan*).
 Soha? Gondolja meg! Nézzen körül.
 E kabinet nem királyném szobája,
 Ahol ilyen kis álorczáskodást
 Dicséretesnek is találtak.⁴) — Ámul?
 Egyszerre csupa láng? Oh persze, persze,
 Ki olyan éleselmű, oly merész,
 Olyan dologtalan, meglesni Carlost,
 Ha ő azt véli, senkisem figyel rá?
 Az udvar multkori bálján ki látta,
 Otthagyni tánczosnőjét, a királynét,
 Táncz közbe', s erővel befurakodni
 A szomszéd pár közé, hogy a kezét
 A fejedelmi tánczosnő helyett
 Eholi herczegnőnek nyujtsa? Úgy-e,
 Csak tévedés volt, mit még a király is,
 Ki éppen akkor jött be, észrevett!

Carlos (*gúnyos mosolylyal*).
 Még ő is? Persze, kedves Ebolim,
 Nem volt az néki szánva.

Herczegnő. Oly kevésse,
 Mint az a kápolnánkbeli eset,

A melyre Carlos herczeg maga sem
 Fog emlékezni. Ön imát rebegve
 Feküdt a Szűzanyának lába mellett
 Mikor egyszerre — tehetett-e róla? —
 Mögötte bizonyos hölgyek ruhái
 Susogtak. S Don Fülöp hőslélkü sarja,
 Miként eretnek, a ki szent misén van,
 Reszketni kezdett, sápadt ajkain
 Elhalt megmérgezetten az ima;
 A szenvedély lázában odanyúl
 — Megindító volt, herczeg, e bohóság! —
 A Szűzanyának szent, hideg kezéhez,
 És tüzes csók esője hull a köre.

Carlos. Ez bántó, herczegnő. Csak áhitat volt.

Herczegnő. Oh, már az más — hát akkor bizonyára
 Csupán a félelem a veszteségtől
 Sugallta azt is, hogy midőn a herczeg
 A királynéval játszott és velem,
 Csoda-ügyessen lopta el e keztyűt —
(Carlos riadtan felugrik.)

Melyet oly illedelmes volt, hogy aztán
 Rögtön kijátszott, mint valami kártyát.

Carlos. Szent isten, isten, isten! Mit csináltam!

Herczegnő. Remélem, semmit, a mit eltagadna.
 Mi vídám meglepődés volt, mikor
 Váratlan egy levél csuszott kezembe,
 Mit e keztyűbe bírt elrejtteni!
 Herczeg, a legmegindítóbb románcz volt —

Carlos *(gyorsan szavába vág).*

Poézis! — semmi más! Agyambul olykor
 Különös bűborékok szálldogálnak,
 Mik gyorsan, mint támadtak, szét is esnek.
 Ez az egész. Hallgassunk róla hát.

Herczegnő (*álmélkodva megy el mellőle s egy ideig a távolból szemléli.*)

Kimerülök . . . Minden próbám lesiklik
E kígyó-síma különczről.

(*Pár pillanatig hallgat.*)

De hah !

Talán csak óriási férfigög ez,
A mely hogy annál édesb legyen üdve,
Álarczul félénkséget hordoz ! — Így lesz ?

(*Megint közelebb jön a herczeghez és kétkedően nézi.*)

Maga legyen tanítóm végre. Állók
Egy bűvös módra zárt szekrény előtt,
Hol minden kulcsom csal — —

Carlos.

Miképpen én

Maga előtt.

Herczegnő (*gyorsan elhagyja, párszor némán fel-alá megy a kabinetben s fontos dolgokon látszik gondolkozni. Végre nagy szünet után komolyan és ünneplésen.*)

Legyen ; hát valahára

E' kell tökélnem magamat : beszélek.

Bírámul választom ki. Ön nemes,

Ön férfi, ön fejedelem s lovag.

Az ön keblére vetem hát magam.

Ön megment, vagy ha menthetetlenül

El vagyok veszve : résztvevön sirat.

(*A herczeg közelebb vonul, várakozással teljes, résztvevő csodálkozással.*)

Urunk egy vakmerő kegyencze sóvárg

Kezem után : Ruy Gomez, Silva grófja.

Akarja a király, az alku megvan,

Eladtak a silánynak.

Carlos (*nagy felindulással.*)

Ah, eladták !

Megint eladtak valakit? S megint
A délvidék híres kalmárja tette?⁵⁾

Herczegnő. Nem, halljon mindent. Nem elég nekik,
Hogy feláldoznak a politikának:
Ártatlanságom szintén üldözik.
Im! Fogja! Ez a papiros lerántja
E szentnek álorczáját.

*(Carlos fogja a papírt és nyugtalanul csügg a herczegnő
szavai folytatásán, a nélkül, hogy időt venne magának,
[elolvasni azt.]*

Hol talállok

Menekvést, herczeg! Védte mostanáig
A büszkeségem az erényemet,
De végre...

Carlos. Végre elbukott? Oh nem, nem!
Az istenért, nem!

Herczegnő *(büszkén és nemesen)*. Elbuktam? Ki által?
Hitvány okoskodás! Mi gyöngeség
Ily erős szellemektől! Nő kegyét,
Szerelmi üdvöt nézni áruczikknak,
Mire ajánlatot tehetnek... ezt,
Ezt az egyetlent a föld kerekén,
Mely nem tűr más vevőt, csak önmagát!
A szerelemnek ára szerelem.
Meg sem becsülhető gyémántdarab,
Mit ingyen kell odadni, vagy elásni,
Örök időig nem használva fel:
A nagy kalmárként, akit nem kísértett
A Rialtón kínált aranyhalom,
S királyok csuftságára, drágagyöngyét
Büszkén a dús tengernek dobta vissza,
De el nem adta értékén alúl.

Carlos *(félre)*. Szentséges isten, szép e nő!

Herczegnő. Közömbös,
 Szeszélynék hívják-é vagy hiuságnak?
 Én meg nem osztom örömem. De annak,
 Az egyetlennek, a kit kiszemeltem,
 Odadok mindenért mindent — csak egyszer
 Ajándékozva, de örökre. Egyet
 Tesz majd szerelmem boldoggá — csak egyet,
 De ezt az egyet istenné. A lelkek
 Igézetes összhangja — és a csók —
 — S a pásztorórák kéjes öröme :
 Mind *egy* sugárnak testvérszínei,
 Csak *egy* virágnak szirmai. S bolond én,
 Ez *egy* virág szép kelyhéből odadnék
 Egyetlen leszakított levelet,
 A nő magas fenségét, az uristen
 Nagy remekét, magam csonkitva meg,
 Egy korhely estvelét megédesíteni?

Carlos (*félre*). Mit? Hihetetlen! Ilyen lány is élt
 Madridba', s én először most tudom meg?

Herczegnő. Elhagytam volna régen ezt az udvart,
 Meg e világot, szent falak közé
 Betemetkeztem volna; ámde van még
 Egyetlenegy kapocs, egyetlenegy,
 Amely hatalmasan fűz e világhoz.
 Ah, tán csak fantom! de oly drága nékem!
 Szeretek, — s nem szeretnek.

Carlos (*tűzzel feléje megy*). De igen!
 A mily igaz, hogy isten él az égben.
 Szeretik — esküszöm — s mondhatlanul!

Herczegnő. Ön esküszik? Ön? Angyalom beszélt most!
 Ha Carlos esküszik, oh persze akkor
 Hiszem: szeretnek.

Carlos (*ki gyöngéden karjai közé zárja*).
 Édes, drága lélek!

Imádatos teremtés ! itten állok
 Csupa szem és fül — és csupa gyönyör —
 Csupa álmélat. Ki birt volna látni,
 Az ég alatt ki birt vón' látni téged,
 S hirdetni aztán : sohse szeretett még !
 De itt, Fülöp királynak udvaránál?
 Mért itt? Szép angyal, mit keresel itt?
 Itt e csuhások közt, csuhás világban?
 Ez égöv ily virágnak nem való !
 Le vágnak tépni? Hogyne, elhiszem . . .
 De nem ! a mily igaz, hogy lehelek,
 Nem fognak ! Átkulcsollak a karommal
 S így, karjaimban viszlek téged át
 Ez ördögökkel teljes poklokön.
 Igen — hagyj angyalodnak lenni —

Herczegnő *(teli szerelemmel néz rá).*

Carlos !

Mi rosszul ismertem ! Mi gazdagon
 S határtalan' jutalmaz szép szive
 A fáradságért, hogy megértsem azt !
(Fogja kezét és meg akarja csókolni.)

Carlos. Herczegnő, hol van mostan?

Herczegnő *(finoman, kecsesen, miközben merően néz tenyerébe).*

Óh mi szép kéz !

Mi gazdag kéz ! Óh herczeg, ez a kéz fog
 Két drága ajándékot osztani :
 Egy diadémot és Carlos szívét —
 S mindkettőt tán *egy* földi lénynek? — Egynek?
 Nagy, isteni ajándék ! Földi lénynek
 Túlságos nagy talán ! Hogy' volna, herczeg,
 Ha kettéosztást határozna el?
 Királynék rosszul tudnak ám szeretni ;
 Nő, ki szeretni tud, az rosszul ért

A koronákhoz. Jobb hát, ha elosztja,
Stán rögtön, rögtön... Mit? Vagy már is így tett?
Valóban így tett? Annál jobb tehát.
És ösmerem a boldog nőt?

Carlos. Fogod.

Neked, leány, kitárom — teneked,
Aki az ártatlanság maga vagy
S a tiszta, szüzi természet. Te vagy
A legméltóbb, az első, az egyetlen
Ez udvarnál, ki teljesen megérti
A lelkemet. Hát jól van! mért tagadjam:
Szeretek!

Herczegnő. Óh rossz ember! Hát neked
Ilyen nehéz volt ez a vallomás?
Szánásra méltónak kellett-e lennem,
Hogy szeretetre méltónak találj?

Carlos (*meghökken*). Mi az? Mi?

Herczegnő. Ily játékot üzni vélem!
Valóban ez nem volt szép! Eltagadni
A kulcsot is!

Carlos. A kulcs! A kulcs! (*Tompa tünődés után.*)

Igen —

Oh persze így volt! Most tudom... Nagy isten!
(*Térde roskadoz, egy székre fogódzik és elfedi arcát.*)

Herczegnő. (*Hosszú hallgatás mindkét részről.*
A herczegnő felsikolt és elesik.)
Szörnyű! Mit tettem?

Carlos (*főlegyenesezik, a leghevesebb fájdalom ki-
törésével*). Ily iszonyu mélyre
Zuhanni minden egemből! Oh rémes!

Herczegnő (*arcát a párnába rejti*).
Mit kellett fölfedeznem! Istenem!

Carlos (*leborul előtte*).

Én nem vagyok bűnös — a szenvedély —

Egy átkos félreértés — esküszöm,
Hogy nem vagyok bűnös !

Herczegnő (*eltaszítja*). El a szememből !
Az égre —

Carlos. Nem, soha ! Hogy' hagyjam el
Ebben a borzasztó fölindulásban ?

Herczegnő (*erőszakkal eltolja magától*).
Tegye nagylelkűségből, irgalomból —
El a szememből ! — Meg akar-e ölni ?
Gyűlölöm látni önt ! (*Carlos menni készül.*)
Leveletem

S a kulcsomot előbb még adja vissza.
És hol van a másik levél ?

Carlos. A másik ?
Miféle másik ?

Herczegnő. A Fülöp királyé.

Carlos (*összerezzen*). Kié ?

Herczegnő. Mit önnek adtam az ímént.

Carlos. A Fülöpé ? s kinek szól ? önnek ? önnek ?

Herczegnő. Szent isten, milyen szörnyű törbe estem !
Ide az írást ! kell, hogy visszakapjam !

Carlos. Levelek a királytól ? S önhöz írva ?

Herczegnő. A levelet ! Minden szentekre kérem . . .

Carlos. A melylyel leálcázhatok egy embert . . .
Ezt ?

Herczegnő. Végem ! Adja már !

Carlos. Az a levél . . .

Herczegnő (*kétségbeesetten tördeli kezét*).

Mit kockáztattam, én meggondolatlan !

Carlos. Az a levél — a királytól való ?

Hjah ! így mindennek rögtön más a színe !

(*Ujjongva magasba emeli a levelet.*)

Ez megbecsülhetetlen, ez nehéz,

Ez drága írás, mit beváltani

Fülöpnek minden koronája könnyű
 És semmitérő — ezt a levelet
 Megtartom én. (Megy.)

Herczegnő.

Elvesztem, uram isten !

KILENCZEDIK JELENET.

A herczegnő egyedül.

(Ő áll bódultan, kikelve magából; miután Carlos már eltávozott, utána siet és vissza akarja hívni.)

Herczegnő. Egy szót még ! Hallgasson meg, herczeg . . . Elmegy.

És még ez is ! Most megvet — s itten állok
 Rémes magánosságban — eltaszítva,
 Ellökve . . . *(Egy székre rogy. Szünet után.)*

Nem ! csupán csak kiszorítva
 A vetélytársnőm által. Ő szeret.
 Nincs benne kétség. Ő vallotta be.
 De ki a boldog nő ? Csak az világos,
 Hogy ott szeret, a hol nem vón' szabad.
 Fél, hogy rájönnek. A király elől
 Elbúvik szenvedélye . . . mért *előle*,
 A ki ezt óhajtotta ? Vagy talán
 Apjában nem fél az *apátul* ő ?
 Hogy a királynak buja vágyait
 Fölfedve látta : ujjongott az arcza,
 Szilaj lett kedve, mint ki végre boldog !
 Miért csitult el zord erénye itt ?
 Itt, épen itt ? Mit nyerhet vajjon azzal,
 Ha a király a királynét . . . *]*

(Hirtelen megáll, meglepve egy gondolattól. Egyuttal letépi kebléről a szalagot, melyet Carlostól elvett, gyorsan szemügyre veszi és megismeri.)

Bolond én !

Most végre, most . . . Hol járt eszem? Kinyíltak
 A szemeim. Ők egymást rég szerették,
 Még mielőtt Fülöp közéjük állt.
 Soha nem látta Carlos a királynét,
 Hogy ott ne lettem vón'. Hát *rája* célzott,
 Mikor azt hittem, engemet imád
 Oly végtelen, oly forrón s igazán?
 Oh példátlan csalás ! S én gyöngeségem' '
 El is árultam királyném előtt ! (*Hallgatás.*)
 Vajon egész' reménytelen szeretne ? !
 Ezt nem hiszem. Remény nélküli vágy
 Ily harczot meg nem áll. Kéjelni ottan,
 Hol a világ legfényesb fejedelme
 Meghallgatatlanúl eped — valóban
 Reménytelen szerelem sohse mond le
 Ilyesmiről ! A csókja mily tüzes volt !
 Gyöngéden — oly gyöngéden — hogy' szorított
 Földobbanó szívére ! — Ez a próba
 Majdnem nagyon merész volt a regényes
 Hűség számára, mely nem vár viszonzást . . .
 Átveszi kulcsom, azt képzelve persze,
 Hogy a királyné küldi — elhiszi
 A szerelem ez óriási léptét,
 S eljön, valóban, jön ! — Hát fölteszi
 Ez örült elszánást Fülöp nejétől !
 Vaj' föltehetné, ha nagy, régi próbák
 Őt fel nem bátorítanák ? — Világos.
 Meghallgatást lel. Szeret a királyné.
 Az égre, hát ez a szent nő is érez !
 Mi finomlelkű ! . . . Magam is remegtem
 E fenkölt rémképétül az erénynek.
 Mint felsőbb lény magaslik oldalamnál,
 Fényében én kialszom. Irigyeltem

A szépségétül e dicső nyugalmat,
 Mely ment a halandók természetének
 Akármily izgalmatul. E nyugodtság
 Hát látszat volt csak? Dúskált volna hát
 Mindkét asztalnál? Fitogtatta volna
 Az erény égi fényét, és egyuttal
 A bűnnek titkos mámorából is
 Mert volna torkoskodni? S ezt tehetete?
 S torlatlanul sikerült volna ez
 E csalónőnek? Néki sikerült vón',
 Mert nem jön bosszuló? Nem, isten engem,
 Imádtam e nőt... *Ez boszút kíván!*
 Hadd tudjon a király e csalfaságrul...
 Ő? *(némi gondolkodás után.)*
 Így lesz jó — ez út vezet füléhez. *(Elmegy.)*

TIZEDIK JELENET.

Alba herczeg. Pater Domingo.

Domingo. Mit akart mondani?

Alba. Ma fölfedeztem
 Valami fontost s erre nézve kérnék
 Kis felvilágosítást.

Domingo. És mi az?
 Miről beszél?

Alba. Carlos meg én ma délben
 Találkozunk a felséges királyné
 Előtermében. Megsért. Fölhevülünk.
 Vitánk zajos lesz. Kardunkhoz nyulunk.
 A királyné meg erre a zshivajra
 Kinyitja ajtaját, közénk rohan
 S Carlosra néz, zsarnok s meghitt szemekkel.
 Egy pillantás volt... karja merevül...

Nyakamba ugrik . . . forró csókot érzek . . .
 És már el is tűnt.

Domingo (*némi hallgatás után*).

Ez nagyon gyanus.
 Eszembe juttat valamit . . . Bevallom,
 Hasonló gondolat már rég csirázik
 Keblemben is . . . Elűztem ezt az álmot . . .
 Még nem közöltem senkivel se. Vannak
 Kétélű pengék, kétes jóbarátok . . .
 A kiktől félek. Embertársaink közt
 Nehéz a különbséget fölfedezni,
 Kitanulmányozásuk még bajosb.
 Kiszaladt szó : megsértett jóbarát.
 Ezért elástam azt a titkomat,
 Mig az idő nem vonja napvilágra.
 Királynak tett szolgálat olyan is van,
 Mely bajjal jár ; merész gerely-hajítás,
 Mely zsákmányt hogyha téveszt, visszapattan
 A hajítóra . . . Én esküdni mernék
 A szent ostyára, hogy valót beszélek —
 Hanem egy szemtanú, egy elkapott szó,
 Egy kis papírlap többet nyom a latba
 Legélőbb érzésemnél . . . Átkozott,
 Hogy ez a föld, melyen állunk. spanyol föld !

Alba. S miért baj ez?

Domingo.

Mert más udvarba' mindűtt
 Lehetne önfeledt a szenvedély.
 Itt aggó törvény inti szüntelen.
 Spanyol királynőnek nehéz dolog
 Vétkezni — meghiszem — de fájdalom,
 Csak ott, éppen csak ott, a hol nekünk
 Legkönnyebb munka vón' őt tetten érni.

Alba. Hallgassa csak tovább. Ma a királynál

Járt Carlos herczeg. Eltartott egy órát
 Kihallgatása. Kérte Németalföld
 Kormányzóságát. Hévvvel, hangosan kért :
 A kabinetből hallottam. Szeme
 Vörösre volt kisírva, amikor
 Elém jött az ajtóba'. Délben aztán
 Látom megint : de arcán diadal van.
 Boldog, hogy inkább engem küld Fülöp.
 Hálás ezért. Az ügy másképen áll,
 Ugymond, és jobban. Ő színlelni nem tud.
 Ez az ellentét hogysmint egyezik ?
 A herczeg ujjong, hogy mellőzve van,
 Nekem meg gráciát oszt a király —
 Minden jelével a neheztelésnek.
 Mit higgyek ? Ez új méltóságom inkább
 Hasonlit száműzés-, mint holmi kegyhez.

Domingo. Ide jutottunk hát? S egy pillanat
 Széjjelrombolta évek építését ?
 S ön oly nyugodt ? Oly higgadt ? Ismeri
 Ez ifju embert ? Sejtí, hogy mi vár ránk,
 Hatalmas hogyha lesz ? Ez a királyfi . . .
 Én nem vagyok az ellensége. Más gond
 Emészti nyúgodalmam : gond a trónért,
 Az isten egyházáért . . . Nos, az infáns
 — Én ösmerem, át bírok hatni lelkén —
 Egy szörnyü tervet érlelget, Tolédo ¹⁾ :
 Az örült tervet, hogy uralkodó lesz,
 De ugy, hogy szent hitünkre nem szorul rá.
 A szíve uj erényért gyulladoz,
 Mely büszkén, bizton *magával* beéri,
 S nem koldul más hittől. — *Gondolkozik.*
 A feje furcsa agyrémektül izzó . . .
 Ő tiszteli az *embert* . . . De való-e
 Királynak ilyen férfi ?

Alba.

Fantomok —

Mi más ? Talán még ifju büszkeség is,
A mely szerepre vágy. Tehet-e másképp
Ez elmulik, ha a parancsolásban
Órá kerül a sor.

Domingo.

Kételkedem.

Ő büszke, hogy szabad ; nem szokta meg
A kényszert, melynek bele kell törődni,
Hogy kényszert vásárolnak rajt. ²⁾ Való ez
Trónunkra ? E merész, órzási lélek
Politikánknek a vonalait
Szét fogja tépni. H'jába törekedtem
Daczát gyöngíteni e kor mámorával ³⁾ ;
Megállta ezt a próbát ! — Rémitő
Ily lélek ilyen testben — és Fülöp
Maholnap hatvanas.

Alba.

Az ön szeme

Nagyon is messze néz.

Domingo.

Ő s a királyné

Egyek ; bár rejtve, mindkettő szívében
Ott kúszik mérge már az újitóknak ⁴⁾ ;
De ennyi is elég már : hogyha terjed,
A trónt is megtámadja. Ismerem
E Valois-némbert ! Remeghetünk
E csöndes ellen teljes bosszujától,
Ha gyöngeséget enged meg magának
Fülöp király. Ma kedvez még szerencsénk.
Előzzük őket meg. S majd mind a ketten
Bebuknak egy hálóba. Csak egy intés
Kell a királynak — van vagy nincs bizonyság !
Már sok van nyerve, ha meging. Mi ketten,
Mi nem kételkedünk. Meggyőzni mást
A meggyőzött embernek nem nehéz.
Bizonyos, hogy még többet fölfedünk,

Ha szentül hiszszuk, hogy föl *kell* fedeznünk.

Alba. De térjünk átal a legfontosabbra.

Ki vállalkozzék felvilágosítani

Fülöp királyt ?

Domingo. Sem ön, sem én. Figyejen,

Hogy régen már, a nagy terv érdekében

Csendes buzgalmam mint haladt a célhoz.

Teljessé tenni a szövetségünk,

Hiányzik még a harmadik személy,

Ki a legfontosb. A király szerelmes

Eboliba. Én szítom szenvedélyét,

Mely gazdag kamatot hoz óhajimnak.

Küldöttje én vagyok, és terveinknek

[Ebolit *én* nevelgetem. E hölgyben

Segítőtársat, királynét kapunk,

Ha sikerül művem. Most e szobába

Ő hitt maga. Mindent remélhetek.

Elég egy éjfél tán, hogy egy spanyol lány

A Valois-knak líliomait ⁵⁾

Kettéroppantsa.

Alba. Mit nem mond ? Való az,

A mit most hallok ? Ez meglep, biz isten !

Igen, ez a csapás végez vele !

Dömés, csodállak : nyertünk most . . .

Domingo. De csitt !

Ki közeleg ? — Ez ő — ez ő maga.

Alba. Majd itten a szomszéd szobába' várok,

Ha netalán . . .

Domingo. Helyes. Majd szólitom.

TIZENEGYEDIK JELENET.

A hercegnő. Domingo.

Domingo. Kegyelmes hercegnő, várom parancsát.

Hercegnő (*kíváncsian Alba után néz*).

Tán nem vagyunk egészen egyedül ?
 Úgy látom, hogy tanú is van magával ?

Domingo. Hogyhogy ?

Herczegnő. Ki volt, ki mostan innen
 elment ?

Domingo. Csak Alba, herczegnő, ki arra kéri,
 Bocsássa majd maga elé, utánam.

Herczegnő. Hm, Alba ? Mi kell néki ? mit akarhat ?
 Talán meg tudná nekem mondani ?

Domingo. Én mondanám meg ? A míg nem tudom,
 Mi fontos eseménynek köszönöm
 Azt a már rég nem élvezett szerencsét,
 Mely a herczegnő közelébe juttat ?

(Szünet, mialatt Ebolinak válaszát várja.)
 Akadt tán végre valami körülmény,
 Mely szót emel Fülöpnek vágya mellett ?
 Tán joggal hittem : meggondolja jobban
 S ki fog békülni majd ajánlatunkkal,
 Mit csak szeszély, makacsság lökhet el ?
 Minden jót várok —

Herczegnő. Hírül adta néki
 Utolsó válaszom ?

Domingo. Későbbre hagytam,
 Hogy rajta ily halálos sebet ejtsek.
 Van még idő. Még öntől függ egészen,
 Akarja-e enyhíteni azt a választ ?

Herczegnő. Jelentse a királynak, várom őt.

Domingo. Szép herczegnőm, s elhiggyem, hogy való ez ?

Herczegnő. Csak nem gondolja, tréfa ? Isten engem,
 Egész' megrémít ! Hogyhogy ! Mit csináltam,
 Hogy még ön is — ön is már belesápad ?

Domingo. E meglepődés, herczegnő . . . alig
 Birom felfogni . . .

Herczegnő. Ne is fogja fel,

Főtisztelendő úr. Nem is szeretném
 A világ minden kincseért, hogy értse.
 Elég, hogy így van. Minek is vesződnek
 És tépelődnek, hogy e fordulat
 Kinek az ékesszólására állt be ?
 Hozzáteszem a vigaszára : önnek
 E bűnben nincsen része. Se, valóban,
 A szentegyháznak ; bár ön kimutatta,
 Lehet eset, magosb cél érdekében,
 Mikor az egyház felhasználja joggal
 Egy ifju lánya *testét* is. De hát
 Nem ez volt . . . Ilyenféle jámbor érvek
 Fölötte magosak számomra, páter.

Domingo. Óh visszavonom őket szívesen,
 Ha nem volt rájuk szükség.

Herczegnő. Kérje meg
 Részemről ő felségét a királyt,
 Hogy ezt a tettem' ne ösmerje félre.
 Még az vagyok, ki voltam. És azóta
 A *helyzet* képe változott csupán.
 Mikor ajánlatát felháborodva
 Utasítottam vissza : hitem az volt,
 Hogy a legszebb királynét bírva, *boldog*,
 S hogy hű neje áldozatomra méltó.
 Ezt *akkor* hittem — akkor. Persze most
 Jobban tudom már.

Domingo. Csak tovább, tovább !
 Lám, értjük egymást.

Herczegnő. Szóval : a királyné
 Lépen van immár. Többé nem kímélem.
 A ravasz tolvaj ¹⁾ lépen. Csalta férjét,
 Egész Spanyolországot s engem is.
 Szeret. Tudom, szeret. Hozok felőle
 Bizonyítékot, melytől majd remeg.
 Megcsalva a király — de istenemre !

Nem lesz megcsalva bosszúlatlanul.
 Letépem róla álarczát a fenkölt,
 Emberfölötti lemondásnak úgy,
 Hogy az egész világ ismerje meg
 A bűnös asszony homlokát. Ezért
 Órjási bért ²⁾ kell adnom : ámde néki
 — S ez gyönyöröm, ez a diadalom !
 Jóval nagyobbat.

Domingo. Most minden megérett.

Engedje meg, hogy beszélítsam Albát. (*Kimegy.*)

Herczegnő (*ámulva*).

Mi lessz itt?

TIZENKETTEDIK JELENET.

A herczegnő. Alba herczeg. Domingo.

Domingo (*a ki bevezeti Albát*). Híradásunk, Alba
 herczeg,

Megkésett. Most fedezte föl nekem
 A herczegnő a titkot, a melyet
 Mitőlünk kellett vón' megtudnia.

Alba. Annál kevésbbé lepje meg a jöttöm.
 Az *én* szememnek nem hiszek. Eféle
 Fölfedezés asszonyszemet kíván.

Herczegnő. Fölfedezésről szól? —

Domingo. Tán mondaná meg,
 Hol és milyen alkalmasabb időben —

Herczegnő. Helyes. Hát holnap délben várom önt.
 Van rá okom, hogy már tovább ne rejtsem
 E bűnös titkot, többé el ne vonjam
 Fülöp elől.

Alba. Csak ez hozott ide.
 Azonnal meg kell néki tudni. S öntől,
 Öntől kell. Vajjon szívesebben ezt

Kinek hinné el, mint a neje éber,
Szigoru játszótársnőjének, úgy-e?

Domingo. És kinek inkább, mint önnek, kit ő
Korlátlan úrnőjének kész fogadni,
Mihelyt csak ön akarja?

Alba. Én a Carlos
Nyílt ellensége lettem.

Domingo. S rólam is
Föl szokták tenni ezt. De ön szabad.
A hol némáknak kell lennünk minékünk:
A kötelesség, tisztének parancsa
Önt *kényszeríti* szólni. Nem menekszik
Tőlünk sem a király, ha már hatott rá
Az ön intése. Akkor majd mi végzünk.

Alba. De nemsokára meg kell lenni — rögtön!
Drágák a perczek. Már egy óra múlva
Parancsot kaphatok az indulásra.

Domingo (*némi megfontolás után a hercegnőhöz fordul*).
Lehetne-e leveleket találni?
Ha el lehetne csipni levelet,
Mit az infáns irt: ennek vón' hatása.
Lássuk csak... Ugyebár? Igen, igen...
A királynéval, úgy rémlik nekem,
Ön *egy* szobában hál.

Hercegnő. Szobája *mellett*.
De minek ez?

Domingo. Ki jól ért lakatokhoz...
Nem vette észre, rendesen hol őrzí
A skatulyája ¹⁾ kulcsát?

Hercegnő (*gondolkozva*). Ez talán
Nem volna rossz... Azt gondolom, a kulcsot
Meg bírnám lelteni —

Domingo. Kell levélvivő is
A levelekhez. A király nejének

Nagy a személyzete . . . Hej a ki itt,
Jó nyomra jutna ! Ámbár az arany
Sokat elér —

Alba. Nem vette észre senki,
Van-e Carlosnak meghitt embere?

Domingo. Egy sincs neki. Egész Madridban egy sincs.

Alba. Ez furcsa.

Domingo. Higyje el ! Hisz megveti
Az egész udvart ; van bizonyítékom.

Alba. De hah ! Eszembe ötlik, hogy mikor
Kijöttem a királynő termiből,
Ott volt az infáns s véle volt egy apród ;
Titokban társalogtak —

Herczegnő (*szavába vágva*). Nem ! Dehogy !
Más volt az — más volt.

Domingo. Hogy tudhatjuk azt? Nem !
Gyanús dolog ! (*A herczeghez.*) S ön tudja, ki ez
apród?

Herczegnő. Gyerekbolondság ! Más mi lehetett vón' ?
Elég az, hogy tudom. Hát látjuk egymást,
Mielőtt szólok a királylyal. Addig
Sok kitudódik.

Domingo (*félre vezeti a herczegnőt*).

Hát Fülöp remélhet?
Szabad e hírt megvinnem? Bizonyos?
S hogy teljesülést melyik boldog óra
Fog hozni óhajának? Ezt is, ezt is?

Herczegnő. Néhány nap mulva megbetegszem ; akkor
A királynétől elválasztanak —
Hisz tudja, udvarunknál így szokás az.
Én a szobámba' maradok —

Domingo. Remek !
Megnyertük a nagy játszmát. Daczolunk
Ezer királynéval —

Herczegnő. De csitt! Keresnek!
Viszontlátásra! — hívat a királyné. (*Elsiet.*)

TIZENHARMADIK JELENET.

Alba. Domingo.

Domingo (*szünet után, melyben szemmel kísérté a hercegnőt.*)

E rózsák,¹⁾ herceg, és az ön csatái —

Alba. És istened — így bátran várhatom
A mennykövet, mely minket porba döntsön!
(*Mindketten el.*)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Egy karthauzi kolostorban.

Don Carlos. A perjel.

Carlos (*a perjelhez, belépve.*)

Hát máris itten volt? Sajnálom ezt.

Perjel. Ma reggel óta harmadizben is.

Csak egy órája ment el —

Carlos. De ugy-e,
Még vissza fog majd jönni? Nem izente?

Perjel. Igérte, délig.

Carlos (*egy ablakhoz lép és szétnéz a tájon.*)

A kolostoruk

Jó félre van az úttól. Lám, amarra
Láthatni Madrid tornyait. Valóban,
És itt a Manzanares. Oly vidék ez,
Minőt áhítok. Minden csendes itt,
Mint egy titok.

Perjel. Vagy mint a bemenet
A más életbe.

Carlos.

Legdrágábbamat,

Legszentebb kincsem bíztam, tisztelendőm,
Becsületére. Nem szabad, halandó
Hogy tudja, vagy akár csak sejtse is,
Kivel beszéltem itt, s hozzá titokban!
Súlyos okom van, a világ előtt
Hogy eltagadjam, a kit ide várok.
Ezért szemeltem ki e klastromot.
Csak biztosak vagyunk itt árulóktól
Vagy attól, hogy ránk törnek — úgy-e bár?
Csak nem feledte el, mit esküdött?

Perjel. Bizzék mibennünk, herczeg. *Sírokat* ¹⁾

Át nem kutat a királyok gyanúja.
Csak szenvedély s boldogság ajtajánál
Szokott fülelni a kíváncsiság.
Itt vége a világnak, e falak közt.

Carlos. Azt véli tán, hogy e nagy óvatosság,
E félsz mögött a bűn tudatja bujkál?

Perjel. Semmitse gondolok.

Carlos.

Országos Széchenyi Téved, valóban,

Kegyes atyám. Az *emberek* előtt
Remeg titkom, de nem az Úr előtt.

Perjel. Fiam, mi ezzel keveset törődünk.

E menhely tárva áll bűnösnek épűgy,
Mint ártatlannak. Hogy a mit ma tervelsz,
Jó avagy rossz-e, tisztesség-e, bűn-e:
Végezd el tensziveddel.

Carlos (*hévvel*).

A mi titkunk

Nem szennyezné be istenségtetek.
Az ő saját műve, legszebb műve.²⁾
Bár néked fölfedhetném tán...

Perjel.

Mi végre?

Engedje inkább el. Hisz a világ
S minden szerszáma³⁾ régen itt hever már,

Bepecsetelve arra a nagy útra.
 A búcsuzás előtti kis időre
 Minek feltépni újra? — Csak kevés kell
 Az üdvösséghez. — Kondul a harangszó;
 Hórára hív. Megyek, imádkozom. (*El.*)

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Don Carlos. Posa márki *belép.*

Carlos. Ah végre, végre!

Márki. Mily próbára tetted!

Baráti türelmetlenségemet!
 Kétszer kelt, kétszer húnyt le már a nap,
 Mióta Carlosomnak sorsa eldőlt,
 És most fogok csak róla hallani.
 Szólj: megbékültetek?

Carlos. Ki?

Márki. Te s apád!

És eldőlt Németalföld dolga is?

Carlos. Hogy holnap Alba odaindul? Eldőlt.

Márki. Az nem lehet! Az nincs úgy! Hát hazudtak
 Egész Madridnak? Hiszen azt beszélük,
 Titkos kihallgatásod volt. S apád —

Carlos. Hajthatlan. Az utunk örökre szétvált,
 Jobban, mint eddig is.

Márki. S nem még Brabantba?

Carlos. Nem! Nem! Nem!

Márki. Óh reményim!

Carlos. Semmi az!

Mióta egymást elhagytuk, barátom —

Mit meg nem értem! De először is

Tanácsod kérem. Szólnom kell *vele* —

Márki. Anyáddal? — Nem! — Minek?

Carlos. Már van reményem.
Elsápadsz? Légy nyugodt. Kell, Posa, kell
Boldognak lennem s leszek is. — De erről
Máskor beszélünk. Mostan adj tanácsot,
Hogy' szólhatok vele?

Márki. De minek az?
Ez új lázálom mire alapúlt?

Carlos. Nem álom! Nem! Tanúm az ég: igazság!
Igazság! E fontos papirba rejtve!
(*Előveszi a királynak Ebolihoz írt levelét.*)

A királyné szabad: ember szeme
S isten szeme előtt szabad. De olvasd
És szünj meg álmélnodni.

Márki (*felbontja a levelet*). Micsoda!
Mit látok? A király saját kezétől?
S kihez intézte ezt?

Carlos. Ebolihoz.
Tegnapelőtt egy apród hoz nekem
Egy ismeretlen kéztől írt levélkét
S egy kulcsot. Azt írják, a palotának
Bal szárnyán, hol a királyné lakik,
Egy kabinetben egy hölgy vár reám,
A kit régóta szeretek. A hívást
Nyomban követve —

Márki. Követted, te örült?

Carlos. Hiszen nem ösmertem meg azt az írást!
Csak *egy* ily nőt tudok. S e nőn kívül
Ki más hihetné, hogy imádja Carlos?
Édes mámorban repülök a helyre;
Bűbájos ének, a mely egy szobából
Elémbe csendül, bekalauzol —
Ajtót nyitok — és kit fedezek ott fel?
Képzeld borzalmam...

Márki. Mindent kitalálok!

Carlos. Elvesztem volna menthetetlenül,
 Ha nem kerülök egy angyal kezébe.
 Mi szörnyü véletlen! Tévútra víve
 Szemem vigyázatlan beszéde által,
 Erőt vett rajt' az édes ámitás,
 Hogy pillantásaim bálványa ő.
 Meghatja lelkem csöndes szenvedése
 S nagylelkűen, meggondolatlanúl
 Lány szíve eltökéli: viszonozza
 Szerelmemet. Azt véli, tiszteletből
 Nem vallok csak, s van bátorsága rá,
 Hogy ő beszéljen... tárva van előttem
 Szép lelke...

Márki. S ezt ily nyugton mondd el?
 Eboli rajtad átlátott. Ne kétkedj :
 Szerelmed benső titka nyitva néki.
 Sértésed súlyos volt. S hatalma van
 Fülöp felett.

Carlos (*egész nyugodtan*). Erényes ez a lány!

Márki. A szerelemnek önzéséből az.
 Ez az erény — félek, hogy ismerem —
 Mi messzi van attól az ideáltól,
 A mely a lélek anya-televényén
 Szép, büszke gráciában megfogánva,
 Magátul sarjad s kertész nélkül is
 Pazar virágot hajt! Az ő erénye
 Idegen galy, durvább égövbe' mit
 Utánzott déli szél birt rügyezésre :
 A nevelés, az elvek — hívd akárhogy!
 Csak *szervett ártatlanság*, kicsikarva
 A forró vértől csellel, nagy tusákkal,
 S mit pontos-gondosan terhére irnak
 A mennynek, mely kívánja s fizet érte!
 Gondold el: bírja-é majd megbocsátni

A királynénak, hogy egy férfi elment
 Az ő saját és nehezen kiküzdött
 Erénye mellett, hogy Fülöp nejéért
 Reménytelen lángokban égjen el?

Carlos Hát oly jó! Ösmered?

Márki Nem mondom azt.

Tán kétszer láttam. De engedj csak egy szót.
 Úgy rémlett nékem: ügyesen kerüli
 A bűnnek látszatát és tudja jól:
 Erényes. Aztán láttam a királynét . . .
 Mi más volt, Carlos, mit itt megfigyeltem!
 Vele született, csöndes glóriában,
 Gondatlansággal és könnyelműen,
 A »jóviselkedés«-nek iskolás
 Számítgatásáról semmitse tudva,
 Egyformán távol minden vakmerőség-
 És félelemtől, bizton, hősileg jár
 A szűk középuton, az illem útján,
 Nem sejtve, hogy imádatot fakaszt,
 Hol ő még tetszésről sem álmodott.
 Hát ráösmersz még e tükörben is
 Az Ebolidra? Ingathatlan állott,
 Mivel szerelmes volt; és az erénye
 Tisztán ahoz volt kötve, hogy szeressék.
 Te meg nem jutalmaztad — elbukik.

Carlos (némi hevességgel). Nem! Nem!

(Miután indulatosan fel s alá járt.)

Nem, mondom néked! Óh ha tudnád,
 Mi rosszul illik hozzád, Carlosodtól
 Elorzani az üdvök legdicsőbbjét:
 Hitét az emberek nemes szívében.

Márki. Megérdemeltem ezt? Nem, lelke élte,
 Nem ezt akartam — istenemre, nem!

Óh ez az Eboli — hinném, hogy angyal
 S dícsfénye láttán lerogynék előtte
 Oly áhitattal, mint magad . . . ha csak
 Nem tudta volna meg a titkaid !

Carlos. Lám, mily hiú félelmed ! Van-e néki
 Más bizonyága is azon kívül,
 Mely őreá magára hozna szégyent?
 A bosszunak szomoru örömét
 Megvásárolná a becsületével?

Márki. Dühében, hogy pirulni kényszerült,
 Sok volt, magát ki gyaláztatnak adta !

Carlos (*indulatosan fölkelve*).

Nem, ez nagyon kemény szó és kegyetlen.
 Ez büszke és nemes lány. Ösmerem
 S nem félek. Hasztalan próbálkozol,
 Reményeimre ráijeszteni.
 Beszélek az anyámmal.

Carlos. Most? Minek?

Carlos. Már nincsen mit kimélnem. Sorsomat
 Akarom tudni. Gondolkodj te róla
 Hogy' szólhatok vele.

Márki. S te megmutatnád
 Ez írást néki? Kész vagy rá, valóban?

Carlos. Ezt most ne kérdezd. Eszközt nékem, eszközt,
 Hogy szólhassak vele.

Márki (*nyomatékosan*). Nem mondtad-e,
 Te *szeretted* anyádat? — S eltökélted,
 Hogy megmutasd neki e levelet?

(*Carlos a földre néz és hallgat.*)

Óh Carlos, olvasok vonásaidban
 Valamit, a mi új nekem egészen,
 S máig szokatlan . . . Félrefordítod
 Tekinteted? Miért fordítod el
 Szemedet tőlem? Hát igaz, igaz?

Valóban jól olvastam? Addsa hát —

(Carlos odaadja neki a levelet. A márki eltépi.)

Carlos. Mi az? bolond vagy? (Mérsékelt érzékenységgel).

Igazán... bevallom..

Nagy súlyt vetettem e levélre.

Márki.

Látszott.

Ezért is téptem el.

(A márki merő tekintettel szegzi át a herceget, a ki kétkedően néz rá. Hosszú hallgatás.)

Mi kapcsolat van,

Felelj csak, a királyi nyoszolya

Megfertőzése s szerelmed között? ²⁾

Fülöp veszélyes néked? Nos, mi úton

Fűzöd te össze a férj hitszegését

A te bátrabbá lett reményeiddel?

Ott vétkezett-e ő, a hol szeretsz?

Most persze kezdelek felfogni. Hajh,

Beh rosszul értettem szerelmed eddig!

Carlos. Mi az, Rodrigo? Mit hiszel?

Márki.

Oh érzem,

Mitől kell most elszoknom. Hajdan ez

Egész máskép volt. Dús voltál te akkor,

Oly dús, olyan tüzes! Tágas szivedben

Egész világ elfért. Ma oda mindez,

Elnyelve ím egyetlen szenvedélytől,

Egy kis önzéstől. A szived kihalt.

A tartományok ³⁾ szőinyü végzetének

Nem szánsz már könnyet, egy cseppet se többé!

Óh Carlos, mily szegény lettél, mi koldus,

Mióta nem szeretsz mást, csak magad'!

Carlos (egy székre veti magát. Szünet után, alig erőfajtott sírással).

Tudom hogy többé nem becsülsz.

Márki.

Nem úgy van !

Én ismerem ilyes fellobbanásid.
 Nemes érzés volt, csak tévútra jutva.
 Fülöp neje tied volt, a király
 Tőled rabolta el — de mostanáig,
 Szerényen, nem mertél jogodba' bízni.
 Tán Erzsébetre méltó volt Fülöp.
 Csak halkán merted az ítéletet
 Kimondani. De e levélke döntött.
 Te lettél méltóbb. És büszkén örültél,
 Hogy a végzetre bebizonyosult,
 Hogy zsarnokoskodott, hogy megrabolt.
 És ujjongtál, hogy sértett fél te vagy.
 Bántalmat elszenvedni : hízeleg
 A nagy lelkeknek. De fantáziád
 Eltévedett itt. Büszkeséged ebben
Elégtételt talált, szived pedig
 Reményre kelt. Lásd, tudtam én, ezuttal
 Te félreértetted tenmagadat.

Carlos (*megindultan*). Tévedsz nagyon. Nem gondol-
 koztam én,

Nem, távolról sem, oly nemesszívűen,
 Mint vélem el szeretnéd most hitetni.

Márki. Hát oly kevésbé ösmernélek én?

Ládd, hogyha tévedsz, én mindannyiszor
 Törekszem kitalálni az erényt
 A sok közül, a melynek a hibádat
 Felróhatom. De hogy most értjük egymást :
 Ám hadd legyen ! Beszélni fogsz anyáddal,
 Kell, hogy beszélj.

Carlos (*nyakába ugrik*). Melletted hogy' pirúlok !

Márki. Szavamat adtam. Bízd most rám a többit.
 Szilaj, merész, szerencsés gondolat

Kel képzelmemben . . . Halld majd szebb ajak-
[ról.]

Utat török a királyné elébe —
Holnap kitűnhet tán, hogy' dől ez el.
De ne feledd el addig, hogy »a tervet,
Melyet magasabb rendű értelem szült
S az emberiség szenvedése sürget,
Ha tízezerszer is meggyúsítják,
Sosem szabad feladni!»⁴⁾ — Hallod-e?
Gondolj Brabantra !

Carlos. Mindent megcselekszem,
Mindent, a mit te s nagy erény parancsol.

Márki (*egy ablakhoz lép*).

Eltelt időnk. Hallom kíséreted.

(*Ölelkeznek.*)

Herczeg vagy újra s én hűbéresed.

Carlos. Legottan a városba még?

Márki. Legottan.

Carlos. Állj ! Még egy szóra ! Majdnem elfeledtem
Pedig fontos hír néked : A király
Feltör Brabantba szóló levelet.
Állj résen hát ! A birodalmi posta
Titkos parancsot vett, tudom —

Márki. S kitől?

Carlos. Don Taxis Rajmondo barátom !

Márki (*némi hallgatás után*). Ezt is !

Kerülön küldöm, német földön át !

(*Más-más ajtón távoznak.*)

HARMADIK FELVONÁS.

A király hálószo­bá­ja.

ELSŐ JELENET.

(Az éjjeli asztalkán két égő gyertya. A szoba hátterében néhány apród, térdelő helyzetben, elaludva. A király — teste felső része félig levetkőzve — az asztal előtt áll, tünődő testtartással, egyik karját a székre hajtva. Előtte egy medaillon és papírok.)

Király. Hogy máskülönben rajongásra hajlott —
Ki tagadhatja? Én neki szerelmet
Sohase bírtam adni : s mindazáltal . . .
Látszott-e valaha, hogy érzi híját?
Bizonyos hát, hogy csalfa.

(Itt egy mozdulatot tesz, mely eszméletre téríti. Idegenül néz szét.)

Merre jártam?

Hát nem viraszt itt más, csak a király?

Mi? Már a gyertyák is tövig leégtek?

Csak nincs még nappal? — Álmom elrabolva.

Vedd úgy, természet, hogy volt benne részem.

Király nem ér rá, vesztett éjszakákat

Kipótlani. Most fenn vagyok — legyen nap !

(Eloltja a gyertyákat és széthúz egy ablakfüggönyt. Miközben fel s alá jár, észreveszi az alvó fiúkat s egy

darabig hallgatva áll meg előttük, aztán meghúzza a csengőt.)

Tán még előszobámban is alusznak?

MÁSODIK JELENET.

A király. Lerma gróf.

Lerma *(megdöbben, amint észreveszi a királyt).*
Fölséged nincs tán jól?

Király. A bal pavillon
Tüzet fogott. Nem hallott semmi lármát?

Lerma. Nem, Fölség.

Király. Nem? Hogyhogy? Hát eszerint
Álmodtam vón'? Kell, hogy oka legyen!
Nem alszik abb' a szárnyba' a királyné?

Lerma. De igenis, Fölség.

Király. Ez álom ijjeszt.
Ezentul ott kettőzni kell az őrt,
Hallotta? Mihelyest bealkonyúl...
Hanem egész' titokba. Nem szeretném...
Mit fürkész rajtam?

Lerma. Látom, szeme ég
És szendert áhit. Merhetem-e, Fölség,
Emlékeztetni drága életére,
S népekre, mik aggódó ámulattal
Látnák meg arczvonásiban nyomát
Az átvirasztott éjnek... Hígyje el,
Két kurta hajnali órának álma —

Király *(kusza tekintettel).*

Álom? Majd alszom az Escurialban.¹⁾
Míg alszik, a király elveszti trónját,
A férj a hitvese szívét... Oh nem!
Nem! Rágalom... Hiszen nem volt-e nő,

A ki besúgta? Az asszony neve :
Rágalmazás. Nem bizonyos a bűn,
Míg meg nem erősíti férfiú is.

(*Az apródokhoz, kik aközben ébredtek.*)

Hívjátok Albát !

(*Az apródok kimennek.*)

Jöjjön közelebb.

Igaz-e, gróf? (*Fürkészve áll meg a gróf előtt.*)

Mindentudást nekem,

Hacsak egy érverésnek tartamára !

Esküdjék meg: való? Megcsaltak engem?

Meg-e? Igaz?

Lerma. Óh nagy, legjobb királyom —

Király (*visszarezzen*).

Király ! Csakis király, s megint király !

Jobb válasz nincs, mint üres, pusztá visszhang?

E szirtre vágok, láz hő szomja perzsel

S vizet, vizet kér — s izzó aranyat kap.

Lerma. Mi vón' igaz, Fölség?

Király. Ejh, semmi, semmi.

Hagyjon magamra. Menjen.

(*A gróf távozni akar, Fülöp újra visszahívja.*)

Házaz ön?

Apa? Igen?

Lerma. Szolgálatjára, Fölség.

Király. Házaz, s mer átvirasztani egy éjet

Királya mellett? Haja már ezüstös,

És nem pirúl, neje becsületében

Megbízni? Menjen most haza, s fiával

Találja vérfertőző ölelésben.

Oh higgyen a királynak — rajta, menjen...

Döbbenve áll? Sokatmondón tekint rám?

Tán mert magamnak is már ősz hajam van ?

Boldogtalan, eszméljen. A királynék
Nem szennyezik be az erényöket.
Halál fia, ha kétkedik —

Lerma (*hévvel*). Ki bírna?
Uramnak minden országába' hol van,
Ki oly orczátlan, mérges gyanujával
Ily angyalszűz erényre rálehelni?
Ki a legjobb királynőt mélyre —

Király. Legjobb?
Hát legjobb önhöz is? Látom, körültem
Nagyon meleg barátjai akadnak.
Ez sokba is kerülhetett neki —
Tán többbe, mint tudtommal adni bír.
El van bocsátva. Jöjjön be a herczeg.

Lerma. Már hallom az előszobába' — (*indul*).

Király (*szelídebb hangon*). Gróf,
Mit észrevett imént, mégis való tán:
Az átvirasztott éjtül fejem izzó.
Mit éber álmomban beszéltem itt,
Feledje. Hallja-é? Feledje el.
És én kegyes királya maradok.

(*Kezét csókra nyújtja neki. Lerma kimegy és ajtót
nyit Albának.*)

HARMADIK JELENET.

A király és Alba herczeg.

Alba (*bizonytalan tekintettel közeledik a királyhoz*).
Ily meglepő parancs, uram király —
Ilyen rendkívüli órában adva?
(*Meghökken, a mint jobban megnézi a királyt.*)
És a mit látok —

Király *(leült és felvette az asztalról a medaillont. Sokáig némán nézi Albát.)*

Hát igaz valóban!

Nincsen nekem hű szolgám?

Alba.

Hogyan érti?

Király. A leghalálosabban bántanak meg —

S ezt tudják, s még sincs senki, a ki óvna!

Alba *(meglepődést mutatva).* Bántás, a mely uram s királyom érte,

S én meg nem láttam?

Király *(mutatja neki a leveleket).* Ismeri ez írást?

Alba. A kéz Don Carlosé —

Király *(szünet, mialatt élesen megfigyeli a herczeget).*
S nem sejtne semmit?

Ön engem az ő becsvágyátul óvott?

Csak a becsvágya volt, csak az, mitől

Remegnem kellett?

Alba.

A »becsvágy« igen nagy,

Tágas szó, melybe végtelen sokat

Lehet befoglalni.

Király.

S nem tud-e

Valami különöst fölfedni nékem?

Alba *(némi hallgatás után, zárkózott arczkifejezéssel).*

Éberségemre bizta birodalmát

Uralkodóm. Legtitkosabb tudásom-

S belátásommal annak tartozom.

A mi mást sejtek, gondolok, tudok,

Rám tartozik. Olyan szent birtok az,

Mit eladott rab épugy mint vazallus,

Joggal von el még a király elől is.

Nem minden, a mi lelkemben világos,

Érett uralkodóm számára is.

Ha mégis választ kíván, azt esengem,

Ne kérdjen mint király.

Király. Olvassa ezt.

Alba *(olvassa és ijedten a királyhoz fordul).*

Ki volt az örült, ki e rémes írást
Uralkodóm kezébe adta?

Király. Mi?

Hát tudja, hogy kire vonatkozik?

A név, úgy látom, nincs említve benne !

Alba *(megütődve visszahökken).*

Ez hirtelenkedés volt.

Király. Tudja hát?

Alba *(némi meggondolás után).*

Kiszaladt számon. A király parancsol —

Már nem szabad hátrálnom . . . Mit tagadjam,

Én ismerem az illető személyt.

Király *(iszonyú felindulással fölkel).*

Óh bosszuállás rémes istene,

Segíts egy új halált gondolni ki !

Olyan világos, oly hangos, közismert

Az a viszony, hogy rögtön kitalálják

A kutatásnak fáradsága nélkül,

Az első pillantásra ! . . . Több a soknál.

Ezt én nem tudtam. Ezt nem ! Én vagyok

A legutolsó, a ki rájön erre !

A legutolsó az országaimban —

Alba *(a király lába elé borul).*

Igen, vétkesnek vallom magamat,

Kegyes uram. Szégyellem, igenis,

A gyáva okosságot, akkor is

Mely hallgatást tanácsolt, a midőn

Királyom becsületje, az igazság,

S az igazságosság is ostromolt

Fenhangan : szóljak . . . Nos, mert néma minden,

Mivel a szépségnek varázshatalma

Lezárja nyelvét minden férfinak :

Merész leszek s beszélek ; bár tudom,
A fiu hízelgő fogadkozása,
A hitves csábos ingere, a könyje —

Király (*hirtelen és hevesen*).

Keljen fel. Lekötöm királyi szómat.

Keljen fel s mondja, semmitől se tartva.

Alba (*fölkelve*). Talán emlékszik arra az esetre,

Aranjuez kertjében. A királynét

Ott lelte távol udvarhölgyitől,

És feldúlt ábrázattal egyedül,

Egy elhagyott lugasban.

Király.

Hah ! tovább !

Miket kell hallanom ? !

Alba.

Számüzte akkor

Mondejar márkinőt, mivel ez asszony

Elég nagylelkű volt, hogy hirtelen

Helyt álljon úrnőjéért . . . Már ma tudjuk :

Azt tette csak, mit rendelték neki.

Mert Carlos herczeg ott volt.

Király (*szörnyen felpattanva*). Carlos ott volt !

Hát —

Alba.

A fövényben volt egy férfi-lábnyom,

Mely a lugas balsó bejáratától

Egy barlanghoz vezetve, ottan eltűnt ;

Egy zsebkendő hevert ott, mit az infáns

Keresett később. Ez mindjárt gyanus volt.

Egy kertész ott találkozott vele,

Majd' percznyi pontossággal éppen akkor,

Mikor Felséged a lugasba lépett.

Király (*sötét töprengéséből magához térve*).

És sírt, mikor megütközést mutattam !

S pirúlnom kellett udvarom előtt,

Magam előtt . . . Úgy álltam ott, biz isten,

Mint elítélt áll az erény előtt . . .

(*Hosszú, mély csend. Leül és elfedi arcját.*)

Igenis, herczeg úr . . . igaza van . . .
 Ez szörnyűségre bírna ösztökélni . . .
 Hagyjon magamra egy perczig.

Alba. Királyom,
 Egészen ez se döntő . . .

Király (*az irások után nyúl*). Ez se tán?
 Meg ez? Meg ez? S e hangos egyezése
 A bűnjeleknek? Óh tisztább a napnál . . .
 A mit már rég előre tudtam én . . .
 Már akkor kezdődött el ez az ármány,
 Mikor Madridban először fogadtam
 Az ön kezéből! ¹⁾ Most is látom őt,
 Amint, tekintetében rémület,
 Halotthalványan mered ősz hajamra.
 Már ekkor kezdődött a csalfa játék!

Alba. Carlos számára meghalt egy menyasszony
 Ifjú anyjában. Ők már ringatóztak
 A vágyaikban, már megértve egymást
 Hő érzetekben, miket tiltva-tiltott
 Új helyzetök. Le volt már győzve bennök
 A félelem, a mely kísérni szokta
 Az első vallomást, és már merészül
 Szólt a csáb, sok meghitt képe által
 Az el nem tiltható emlékezésnek.
 Testvérisülve a gondolkodásnak
 És éveiknek is összhangja révén,
 Egyforma kényszer által haragítva,
 Még vakmerőbben engedtek teret
 A szenvedélyök háborgásinak.
 Vonzalmuk gátja politika volt:
 De hihető-e, hogy belényugodtak
 E hatalmába az államtanácsnak?
 Hihető, hogy fékeztek kedvöket
 A kormány választását megbírálni?

Szerelmet várt Erzsébet és kapott —
Egy diadémet...

Király (*sértődötten és keserűséggel*).

Ön bölcsen tud, Alba,
Különböztetni, bölcsen... Bámulom
Ez ékesszólást. Köszönöm.

(*Fölkelve, hidegen és büszkén.*)

Igazság :

Hibázott nőm, e fajta levelet
Hogy eldugott előlem s hogy az infáns
Vétkes bejövetét a kertbe szintén
Titkolta tőlem. Ál-nagylelkűségből
Nagyon hibázott. És én meg tudom majd
Büntetni érte. (*Meghúzza a csengettyűt.*)

Még ki más van ottkűnn
Előszobámban? Önre, Alba herczeg,
Már nincs szükségem. Eltávozhatik.

Alba. Talán buzgalmam — immár másodízben —²⁾
Neheztelését vonja rám uramnak?

Király (*egy apródhoz, ki belép*).

Jöjjön Domingo. (*Az apród el.*) Megbocsátom
önnek,

Hogy majd' két perczig félnem készítetett
Egy olyan büntől, a melyet ön ellen
Igenis el lehet követni, herczeg.³⁾

NEGYESEDIK JELENET.

A király. Domingo.

Király (*párszor föl- alá jár, hogy összeszedje magát*).

Domingo (*pár percczel a herczeg után belép, közeledik a királyhoz, kit egy ideig ünnepélyes hallgatással szemlél*).

Mi kedves meglepődés, hogy királyom'
Olyan higgadtnak látom, oly nyugodtnak.

Király. Önt meglepi...

Domingo. Áldott legyen az ég,
Hogy mégse volt félelmem alapos.
Annál is inkább szabad most remélnem.

Király. Félelme? S mit félt?

Domingo. Nem tagadhatom,
Hogy már tudom a tikot...

Király (*sötéten*). Mondtam-e,
Hogy önnel is kívánnám, hogy közöljék?
Ilyen hivatlanúl élém ki vágott?
Nagyon merész, becsületemre!

Domingo. Fölség,
Hely s alkalom, a hol megtudtam azt,
Meg a pecsét, a mely alatt közölték,
E büntől engemet fölmentenek.
A gyónószékben bízták rám — bevallva
Vétek gyanánt, a mely a földadónak
Úgy nyomta érzékeny lelkismeretjét,
Hogy az egektől irgalmat könyörgött.
A herczegnő későn siratja tettét,
Mely, joggal sejti, szörnyű bajt zudíthat
Királynéjára.

Király. Igazán? Mi jó szív!
Egészen jól sejtette, mért hivattam.
Vigyen ki e homályos tömkelegből,
Hová vakbuzgalom sodort bele¹⁾.
Öntől az igazságot várom én.
Beszéljen nyíltan. Mit higyjek vajon,
S hogy' döntsek? Igazságot akarok
Az ön tisztétől.

Domingo. Sire! Ha papi voltom
Szelíd érzése nem is róna rám

Egy édes tartozást : kiméletet :
 Még akkor is, uram, mindenre kérném,
 Saját nyugalma kedviért könyögrnék,
 Álljon meg annál, mit már fölfedett,
 Mondjon le e titok-búvárolásról,
 A melynek nem lehet jó fejleménye.
 Mi eddig ösmert, megbocsátható.
 Egy szót szól a király — és a királyné
 Sosem hibázott. Épúgy, mint szerencsét,
 Erényt is ad királyi akarat.
 Csak a király nem-változó nyugalma
 Nyomhatja el hatalmasan a fámát,
 Mit emberszólás terjeszt.

Király. Úgy? a fámát?

Felölem? s népem közt?

Dominbo. Csupa hazugság !

Átkos hazugság ! Esküszöm reá.

De persze van eset, mikor a néphit,

Bármily kevés bizonyítéka van,

Olyan jelentős, mint a színigazság.

Király. No lám ! S ép itten volna így?

Domingo. A jó hír,

Ez az egyetlen drága kincs, melyért

A királynénak polgárnővel is

Kell versenyezni . . .

Király. S a melyért, remélem,

Itt semmi ok reszketni?

(Bizonytalan tekintettel néz Domingóra. Némi hallgatás után.)

Ugy-e, káplán,

Valami rosszat kell még hallanom ?

Ne húzza hát. Már rég kiolvasom

E balsorshirdető vonásiból.

Ki vele hát ! Legyen akármi is !

Ne hagyjon már a kínpadon szepegnem !
Mit hisz a nép?

Domingo. Még egyszer, Sire, a nép csalódhatik,
S biztosan csalódik is. Annak, mit állít,
A királyt nem szabad megráznia . . .
Csak az . . . hogy annyira merészkedett,
Ilyet állítani . . .

Király. Mit? Hát ily sokáig
Kell azt az egy csepp mérget kérni öntől?

Domingo. Nos hát, a nép ama hónapra gondol,
Mikor Fölséged már olyan közel volt
A halálához . . . S harmincz héttel eztán
Már olvasott a boldog gyermekágyról . . .

*(A király fölkel és meghúzza a csengőt. Alba herczeg
belép. Domingo meg van döbbenve.)*

Ámulok, Sire !

Király *(elébe menve Albának).* Ön férfiú, Tolédo.
Védjen e paptól !

Domingo. *(Ő és a herczeg zavart pillantásokat váltanak.
Szünet után.)* Ha előre tudjuk,
Hogy e hírért a hírhozó lakol majd —

Király. Azt mondja, fattyú? A halálbul, így szól,
Alig támadtam fel, mikor a nőm
Érezte, hogy anyává lett? — Hogyan?
Hisz akkor volt ez, hogyha nem csalódom,
A mikor dícsértétek szent Domonkost
Minden templomban a fényes csudáért,
Mit rajtam tett? Mi akkor csuda volt,
Ma már nem az? Hát e szerint vagy akkor
Vagy most hazudtatok ti énnekem.
Hát mit kívántok, mibe' higyjek? Óh,
Átlátok rajtatok. Ha ez a komplott
Már akkor érett lett vón' — nos, a szentnek
A dicsőségtől koppant volna álla.

Alba. Komplott !

Király.

Példátalan harmóniában

Egy véleménybe' találkoztok össze —
S ne lett vón' egyezségtek? Énnekem
Beszéltek illyet? Énnekem? Talán
Nem vettem észre, mily makacs-mohóan
Rohantatok rá a zsákmányotokra?
Milyen gyönyörrel kéjelegtetek
Kínomban, feltajtékozó haragomban?
Ne vettem volna észre, ott a herczeg
Hogy ég s buzog, hárítani a kegyet,
Melyet fiamnak szántam? S mily örömmel
Vértezte föl e jámborszívű ember
Apró sérelmit az *én* haragomnak
Gígás-karjával? Azt hittétek, úgy-e,
Hogy ív vagyok, melyet tetszés szerint
Lehet feszítnetek? Még nékem is van
Akaratom — s ha kételkedni kell,
Hadd kezdem rajtatok a kétkedést.

Alba. Hűségünk, Sire, nem várta volna azt,
Hogy ilykép fogják értelmezni.

Király.

Hűség !

Fenyegető bűnöktől int a hűség :
De mult bűnökről szól a bosszuvágy !
Hadd halljam ! Mit nyertem, feleljetek,
Szolgálat-készségtekkel? Ha való,
Mit mondotok : mi más van hátra nékem,
Mint a válás sebe? a bosszunak
Gyászos diadala? De nem : hiszen ti
Csak féltetek, ingatag sejtést sugalltok —
Ott hagytok egy pokol meredekénél
És szöktök.

Domingo.

Hát lehet ott más bizonyság,
A hol a szem meg nem győződhetik?

Király (*nagy szünet után, komolyan és ünnepélyesen fordulva Domingóhoz*).

Majd egybehívom országnagyjaim
 S én látok törvényt. Álljatok elébök —
 Ha mertek — s vádoljátok nyiltan őt
 Bujálkodással! — Meg kell halnia
 — Nincs semmi szabadulás — öneki
 Meg az infánsnak is... de, jól vigyázzunk,
 Ha tisztán áll ő: nektek magatoknak!
 Hódoltok ilyen áldozattal is
 Az igazságnak? Határozzatok.
 Nem akarjátok? Némán álltok itt?
 Hát nem? — Nos ily buzgó a hazug ember!

Alba (*a ki hallgatva állt, tőle távol, hidegen és nyugodtan szól*).

Én akarom.

Király (*ámulva megfordul s egy ideig merően nézi a herczeget*).

Merész dolog! De ön,
 Eszembe jut, sok vészes ütközetben
 Csekélyebb ügyre is föltette éltét,
 Könnyelmű koczka-játékos gyanánt
 Föltette oly semmikre, mint a hírnév.
 Az élet önnek mi? — Királyi vért
 Én nem vetek oda a tébolyultnak,
 Kinek ugyis csak egy reménye van:
 Fenségben hagyni itt egy törpe létet.
 Én az ön áldozatját ellököm.
 Most menjete, s a fogadó teremben
 Várjátok többi rendeleteim.

(*Mindketten el.*)

ÖTÖDIK JELENET.

A király *egyedül*.

Király. Gondviselés, most adj nekem egy *embert* !
 Adtál már sok mást. Mostan adj egy embert.
 Te bírod ezt csak — mert csupán szemed,
 Az tudja megvizsgálni, a mi rejtve ...
 Tetőled kérek most egy jóbarátot,
 Mert nem vagyok mindentudó, miként te.
 A tőled én mellém rendelt segédek
 Hogy mik nekem, tudod. S az én szememben
 Oly becsben állnak — milyet érdemelnek.
 Jól féken tartott, csöndes bűneik
 Szolgálnak czéljaimnak, mint ahogy
 A földet tisztítják viharaid.
 Igazság kéne. Forrását fölásni
 A tévedésnek törmeléki közt :
 Ily sors királynak nem jut. Add nekem
 A ritka férfit, nyilt és tiszta szívűt,
 Világos lelkűt és biztos szeműt,
 Ki megsegíthet. Im sorsot huzok.
 Hadd ezrek közt, kik körülrepkedik
 A hatalomnak ezt a napkorongját :
 Meglelnem azt az egyet.

(*Kinyit egy dobozt és egy táblás-jegyzőkönyvet vesz ki belőle. Miután egy darabig lapozgatott benne.*)

Pusztá név csak,
 Mind pusztá név van itt csak ! S még az érdem
 Sincs följegyezve, amelyért e táblán
 Helyük jutott. S mi feledékenyebb,
 Mint hála? Ám itt, emezen a táblán,
 Fölróva pontosan minden hiba.
 Hogyhogy? Ez nincs jól. Rászorúlt a bosszú

Emlékezetje ilyen segítőre? (*Tovább olvas.*)
Gróf Egmont? Mit keres ez itt? Beh rég van,
Hogy azt a saint-quentini győzedelmét
Elmosta vétke !¹⁾ A holtak közé jut !

(*Kitörli a nevet és a másik táblára írja. Miután tovább olvasott .*)

Egy Posa márki? — Posa? — Posa? Ejh,
Alig bírok már emlékezni rá.

S alá van húzva kétszer — azt mutatja,
Hogy nagy czélokra szántam egykor őt.
És — lehetséges volt-e? — ez az ember
Elvonta mostanig magát körömből?

S a koronás adós szemét kerülte?

Hitemre, minden országomba' szerte

Ez az egyetlen, a ki nem szorúlt rám !

Ha kapzsiság vagy becsvágy volna benne,

Már régen megjelent vón' trónusomnál.

Tegyek-e próbát e különczcel? Annak,

Ki engem nélkülözhet, lesz bizonynyal

Az én számomra igazsága is. (*Elmegy.*)

HATODIK JELENET.

A z a u d e n c i á s t e r e m.

Don Carlos, beszélgetve a pármai herczeggel. **Alba, Feria és Medina Sidonia**¹⁾ hercezek. **Lerma gróf és még más grandok,** irással kezükben. Mind várják a királyt.

Medina Sidonia (*kit a körötte állók valamennyien lát-hatólag kerülnek, Alba herczeghez fordul, ki egyedül és magába mélyedve jár fel s alá*).

Hisz ön beszélt urunkkal, Alba herczeg —

Hát mit talált, minő a hangulatja?

Alba. Az ön meg hírei számára rossz.

Medina Sidonia. Könnyebb volt sorsom angol
Mint itt e padlón. [ágyutüzben,

(*Carlos, ki csöndes részvétellel nézett rá, most közeledik
hozzá és megszorítja kezét.*)

E nagylelkű könnyért
Fogadja forró hálám, herczeg úr.
Láthatja, minden ember hogy' kerül.
Bukásom el van döntve.

Carlos. Csak reméljen,
Barátom, minden jót apám kegyétől
S tulajdon ártatlan voltátul is.

Medina Sidonia. Én egy hajóhadat vesztettem el,
Minő még nem jelent meg tengeren.
Mi egy fej, mint ez, összemérve hetven
Elsüllyedt gálya-ronccsal? Óh de, herczeg,
Van öt fiam, reménynyel telt, miként ön...
Ez megtöri szívem...

HETEDIK JELENET.

A király kijön, felöltözve. Az előbbiek.

(*Mind leveszik kalapjukat s két oldalra oszlanak, fél-
kört formálva körülötte. Hallgatás.*)

Király (futtában végignézi a körön).

Födjék fejük!

(*Először Don Carlos és a páрмаi herczeg közelednek
hozzá és kezet csókolnak neki. Némi szivességgel fordul
az utóbbi felé, fiát észre sem akarva venni.*)

Öcsémuram,¹⁾ anyád akarja tudni,
Itt meg vagyunk-e elégedve véled?

Parma. Ne kérjje ezt előbb, csak majd ha megvolt
Első csatám.

Király. Csak légy nyugodt. Terád is
Kerül a sor, ha e törzsek kidőlnek.

(*Feria herczeghez.*)

S ön mit hozott?

Feria (*térdet hajt a király előtt.*)

Fölség, meghalt ma reggel

A Calatrava-rend nagymestere.²⁾

Lovagkeresztjét íme visszahoztam.

Király (*átveszi a rendjelet és szétnéz a körben.*)

Utána legméltóbban majd ki hordja?

(*Magához inti Albát, a ki féltérdre ereszkedik előtte, és nyakába akasztja a rendjelet.*)

Ön, Alba herczeg, első hadvezérem —

Soha se légyen több, és gráciámnak

Sohase fogja híját érzeni.

(*Észreveszi Medina Sidonia herczeget.*)

No lám! tengernagyom!

Medina Sidonia (*ingó léptekkel közeledik és lehajtott fővel letérdel a király előtt. Fejére mutatva.*)

Ez, nagy király, minden, mit visszahoztam

A spanyol ifjuság- s az armadából.

Király (*hosszú hallgatás után.*)

Az Úr meglátogat... Én emberek,

S nem förgeteg s szirt ellen küldtem önt...

Üdvözlöm itthon! (*Csókra nyújtja kezét.*)

És köszönöm azt is,

Hogy önben egy méltó hívem maradt meg.

Én ennek ösmerem, s kívánom is,

Hogy ennek ösmerjék el grandjaim.

(*Int neki, hogy keljen fel és tegye fel kalapját, aztán a többiekhez fordul.*)

Mi hír van még? (*Don Carloshoz és a pármai herczeghez.*)
Köszönöm, herczegim.

(Ezek eltávoznak. A még ott maradt grandok közelednek és térden állva átnyújtják a királynak irásait. Ez futólag átnézi azokat s odaadja Albának.)

Tegye a kabinetben majd elébem.
Végeztem?

(Senki sem felel.)

Hogy' van, hogy a grandjaim közt
Sosem mutatkozik egy Posa márkí?
Tudom nagyon jól, hogy e Posa nékem
Dicsően szolgált. Tán már nem is él?
Mért nem jelen meg?

Lerma. Csak pár napja még,
Hogy visszatért az útazásiról,
A mikben végigjárta Európát.
Most ép Madridba' van és várva-várja
Az első nyilvános kihallgatást,
Ura előtt magát hogy térdre vesse.

Alba. Ah, Posa márkí? — Már tudom! Királyom,
Ez az a bátor máltai lovag,
A ki magáért oly rajongva tett ki.
Midőn a nagymester hívó szavára
A lovagok mind a szigetre gyűltek,
Mit Szolimánnak serge ostromolt:
Tizennyolcz éves ifju létire
Eltűnt az alcalái egyetemről.
Hívatlanul állt La Valette elé:³⁾
»Megvették nékem a keresztet«, így szólt,
»Ki akarom most érdemelni azt«.
S egyike volt ama negyven lovagnak,
A kik Piáli, Ulucssáli, Hasszem
És Musztafa basának ostromát
Sant' Elmo vára ellen, déli hőben,
Háromszor verték vissza. Végre aztán

Mikor bevették és körülte elhult
 Minden vitéz, ő a tengerbe ugrott
 S egyedül jött meg La Valette elé.
 Két hónap mulva a török odébb állt
 Máltáru, s Posa márki hazajött
 S folytatta újra tanulmányait.

Feria. S ugyane Posa márki volt, ki később
 Föl bírta fedni Cataloniában
 A hirhedt összeesküvést, s a trónnak,
 Ez ügyességgel, megőrizte híven
 Legfontosb tartományát.

Király. Ámulok,
 Mily ember az, ki ennyit tett s kinek
 A három közül, kit felőle kérdek,
 Nincs egy irígye sem? — Bizonyos, ennek
 Vagy rendkívüli jelleme lehet,
 Vagy semmi jelleme . . . Már e csudáért
 Szólnom kell véle. (*Alba herczeghez.*)
 Majd mise után
 Vezesse be szobámba.

(*A herczeg el. A király Feriát szólítja.*)

Ön pedig

Helyettesítsen a titkos tanácsban (*Elmegy.*)

Feria. Nagyon kegyes ma a fölséges úr.

Medina Sidonia. Mondhatja : isten ! Mert énnékem az

Feria. A szerencsáját ön megérdemelte. [vult.

Örvendek rajta, admirális.

Az egyik grand. Én is.

Egy másik. Valóban én is.

Egy harmadik. Feldobbant a szívem.

Ily méltó hadvezér !

Az első. Fülöp ma önhöz

Csak igazságos volt és nem kegyes.

Lerma (*elmentében Medina Sidoniához*).

Két árva szótól hirtelen mi dús lett!

(*Mind elmennek*).

NYOLCZADIK JELENET.

A király kabinetje.

Posa márkí és Alba herczeg.

Márki (*belépve*). Engem kívánt ő? Engem? Nem lehet.

Tán eltéveszti a nevet? — S vajon

Mit akar tőlem?

Alba. Megismerni önt.

Márki. Hát csak kíváncsiság? — Akkor mi kár

Az elveszített perczért... Ez az élet

Olyan csodás-hamar iramlik el!

Alba. Átengedem jó csillagának önt.

Kezében a király. Használja ki

E perczet, a hogy bírja, és magának,

Magának tudja be, ha kárba vész. (*Távozik.*)

KILENCZEDIK JELENET.

A király kabinetje.

Márki. Ez bölcs beszéd volt. Élni kell a perczcel,

A mely csak egyszer kínálkozhatik.

Valóban, jó leczkét adott nekem

Ez udvaronc... bár persze hogy nem így jó,

A hogy ő érti, de úgy, a hogy én.

(*Egy ideig fel-alá jár.*)

De hogy' jutok ide? — Az önfejtő

Véletlenség szeszélye volna csak,

Mely arczomat e tükrökben mutatja?

Mely milliók közt ép engem ragadt meg,
 A legvalószínűtlenebbet, engem,
 Hogy most eszébe jussak a királynak ?
 Véletlen csak ? Lehet, hogy több is annál ...
 S mi más a véletlen, mint az a nyers kő,
 Mely életet kap a művész kezétől ?
 A véletlent sors rendelése adja ...
 De az embernek kell formálnia
 Céljához képest ... Mindegy hát nekem,
 Mit akar tőlem a király : csak én,
 Én tudjam, hogy mit akarok *vele* !
 Bár csak egy tűzpihényi az igazság,
 Mit bátran a zsarnok szívébe dobnak :
 Mi termékeny lehet a sors kezében !
 S így tán, miről azt hittem, csak szeszély :
 Célhozvivő s megfontolt út lehet.
 Az-é valóban vagy sem : egyre megy.
 E hitben akarok ma cselekedni.

(Néhányszor végig jár a szobán s végre megáll egy festmény előtt, melyet nyugodtan szemlél. A király látható lesz a szomszéd szobában, a hol néhány parancsot ad. Aztán belép, megáll az ajtóban s egy ideig nézi a márkit, a nélkül, hogy ez őt észrevenné).

TIZEDIK JELENET.

A király és Posa márki.

(Ez a királynak, mihelyt észreveszi, eléje megy s féltérdre ereszkedik, aztán fölkel s a zavar minden jele nélkül állva marad előtte.)

Király *(csodálkozó tekintettel nézi).*

Hát már beszélt ön vélem ?

Márki. Nem, királyom.

Király. Ön érdemet szerzett trónom körül,

Mért vonja el magát hálám elől ?

Az emlékembe' sok ember tolong.

Mindentudó csak egy van. *Önnek* illet

Közelebb jutni a király szeméhez.

Miért nem tette ?

Márki. Sire, két napja van csak.

Hogy a spanyol hazába visszatértem.

Király. Sehogy sem akarok adósa lenni

A szolgálaimnak. Kérjen egy kegyet !

Márki. Én élvezem a törvényt.

Király. E joga

Gyilkosnak is van.

Márki. Mennyivel van inkább

A jó polgárnak ! Sire, elég a mim van.

Király (*magában*).

Biz isten, nagy bátorság s nagy önérzet !

De ezt várhattam. Büszkének kívánom

A spanyol embert. Szívesen veszem,

Ha olykor túl is habzik a kehely.

Hallom, kilépett a szolgálatomból !

Márki. Visszavonúltam, jobbnak adni helyt.

Király. Sajnálom. Hogy ha ily fejek henyélnek,

Nagy veszteség az államomra. Tán félt,

Hogy nem fog abb' a munkakörbe jutni,

Mely szelleméhez méltó.

Márki. Nem, uram.

Tudom, az a tapasztalt férfiú,

Ki ösmeri az emberek szívét,

— A tanulmánya tárgyát — percz alatt

Kiolvashatta vón' belőlem is,

Mit érek néki, mit nem. Érzem én,

Alázatos hálával, mily kegy az,

Melyet Fölséged e jó véleménynyel
Rám halmoz ; ámdé — (*Elakad*)

Király. Nos, ön tétovázik ?

Márki. Bevallom, Sire, én nem készültem arra,
Hogy mint jobbágya öltsem szóba azt,
A mit mint a *világ polgára* ¹⁾ érzek.
Mert a midőn örökre szakítottam
A koronával, azt gondoltam akkor,
Hogy nem leszek majd kénytelen, előtte
Kitárni e lépésem okait.

Király. Oly gyengék ? Fél, sokat koczkáztat ezzel ?

Márki. Időt ha ad, hogy őket kimeritsem :
Legföljebb éltemet. E gráciát
Ha megtagadja, veszélyeztetem,
Hogy igazságom' meg' nem ismeri.
Kegyvesztés vagy lenézés — e között
Választhatok ²⁾. Nos hát, ha döntenem kell,
Inkább higgyen, ha távozom szeméből,
Bűnösnek, mint bolondnak.

Király (*várákózó arczkifejezéssel*). Nos tehát ?

Márki. Én nem bírok király szolgája lenni.

(*A király meglepetten néz rá.*)

Nem akarom megcsalni a vevőt, Sire.
Ha arra méltat, hogy alkalmaz engem :
Előre mérlegelt tettet kíván csak.
Karom' kívánja csak, a harczmezőn
A bátorságom', gyűlésben fejem'.
Tettem végczélja ne legyen a tett,
Hanem a trón tetszése. De szememben
Saját értéke is van az erénynek.
A boldogságot *én* teremteném,
Mit általam ültetne a király,
S örömöm vón', s enválasztásom az,
A mi csupán kötelesség lehetne.

És így gondolja ezt ? Abban, mit alkot,
 Megtűrhet-é idegen alkotót is ?
 Avagy nézővé aljasuljak ott,
 A hol lehetnék művész ? Szeretem
 Az emberiséget s monarchiákban
 Magamat szerethetem csak, senki mást !³⁾

Király. E hév dicséretes. Jót vágyna tenni.
 Mi módon tenné : az a honfinak
 S a bölcsnek egyre megy. Keresse ki
 Országaimban azt a magas állást,
 Jogot mely adhat, hogy e nemes ösztönt
 Kielégitse.

Márki. Nem talállok olyyat.

Király. Hogyan ?

Márki. Mit általam terjesztene,
 Az emberi boldogság volna-e ?
 Az a boldogság, szerető szívem
 Melyet az emberek részére áhit ?
 E boldogságtól Fölséged remegne !
 Oh nem ! Új boldogságot alkotott
 A korona politikája, olyyat,
 Mit osztogatni elég gazdag ő még ; ³⁾
 És alkotott új ösztönt a szivekben,
 Melyet ily boldogság is csillapít.
 Veret a pénzcsináló-műhelyében
 Magának igazságot. Persze olyyat,
 Milyet megtűrhet. És a sutba dobva
 Minden bélyegvas, mely különböző.
 De a mi jó lehet a koronának,
 Elég az nékem is ? Odadhatom
 Testvérszívem' — a testvért károsítani ?
 Míg nem szabad még gondolkoznia :
 Higyjem, hogy boldog ? Ne válaszszon engem
 Szétszórni boldogságot, mit nekünk,

Sire, ön veret.⁴⁾ Én el nem vállalom
Eféle vereteknek kiadását.

Én nem birok király szolgája lenni.

Király (*kissé hirtelen*). Ön hát protestáns.

Marki (*némi megfontolás után*). Sire, az ön hite
Az enyim is. (*Szünet után.*) Ugy látom, félreért.
Ez volt, mitől tartottam. Azt találja,
Hogy a felségnek titkai elől
Az én kezem a fátyolt félrevonja.⁵⁾
Ki biztosítja, hogy szentnek hiszem még,
Mi megszűnt engem már rémíteni?
Veszélyesnek hisz, mert gondolkozom
Magam felől. Sire, nem vagyok veszélyes.
A vágyódásim itt porladnak el. (*Kezét keblére*
Az ujitásnak kómikus dühe, *[teszi.]*
Mely csak növeli súlyát a bilincsnek,
A mit egészen nem bir összetörni:
Hevíteni az én vérem sohse fogja.
Az eszményemre nem érett e század.
Azok polgáraképen élek én,
Melyek majd jönnek. Megronthatja-e
Nyugalmát egy kép? Egy lehe letörli!
Király. Első vagyok, a ki ez oldaláról
Ösméri önt?

Márki. Ez oldalamrul — első.

Király (*fölkel, néhány lépést tesz és megáll a márkival
szemben. Félig magában*).

Nos, ez a hangnem legalább is új!

A hízelgésben kimerül az ember:

Eszeit utánzás lealacsonyít...

Meg kell kísértetni az ellenkezőt is.

Miért ne? Szerencsét hoz, a mi meglep.

Ha így gondolja, berendezkedem

A koronám ez új szolgálatára...

Erős szellemre...

Márki. Hallom, kisszerűen,
 Alacsonyan gondolkozik az ember
 Méltóságáról. Nem lát semmi mást
 A szabad férfiú beszédiben se,
 Mint csak hizelkedőnek cselfogását.
 S tudom is tán, ki jogosítja erre.
 Maga az ember kényszeríti rá ;
 Nemességéről az mondott le önként,
 Ilyen mély fokra az szállott le önként.
 Az futja ijedten kísértetét
 Önelke nagyságának, tetszeleg
 Önnönszegénységében önmagának,
 Ékíti lánczát gyáva bölcseséggel,
 S erénynek mondja, hogy hordozza azt
 Illően. Így szállt önre e világ,
 S dicső apjára szintén így maradt.
 S vajon e szomorú öncsonkitásban
 Tisztelni hogy' birhatná, Sire, az embert?

Királyt. Látok szavában egy kis igazat.

Márki. De kár ! midőn az Alkotó kezéből
 Kikerült embert átmásította
 Saját keze művévé, s istenül
 Ez ujjá öntött teremtmény elébe
 Önönmagát helyezte : egybe' tévedt :
 Abban, hogy önmaga ember maradt még,
 Az Alkotónak kezéből való.
 Tovább is mint halandó szenvedett,
 Sóvárgott ; önnek *részvét* kellene —
 De egy istennek csak áldozni birnak,
 Remegni tőle . . . imádkozni hozzá !
 Oh mennyire sajnálatos csere !
 A természet mi rút kiforgatása !
 Húrvjátékává buktatván az embert :
 Ki cseng harmóniában össze önnel?

Király (*félre*). Istenre mondom, a lelkembe kap.
Márki. De önnek semmiség ez áldozat.

Hiszen ezért ön egyedülvaló —
 Külön faj — és ez áron isten ön!
 És rémes, hogyha ez se volna meg,
 S ez áron: millióknak széttiport
 Boldogságáért nem nyert volna semmit!
 Ha a szabadság, melyet tönkretett,
 Ép az egyetlen volna, a mi vágyát
 Valósulásra érlelgetni bírná? ⁶⁾
 Kérem, bocsásson el, Fölség. A tárgyam
 Nagyonis elragad. Szivem teli:
 S nagyon nagy inger, az előtt hogy állok,
 Kinek ki vágynám tární.

(*Lerma gróf bejön és néhány halk szót mond a királynak. Ez int neki, hogy távozzék, aztán, előbbi helyzetében ülve marad.*)

Király (*a márkihoz, miután Lerma elment*).
 Mondja végig!

Márki (*kis hallgatás után*).

Érzem — egész becsét... —

Király. Fejezze csak be!

Volt önnek még több mondani valója.

Márki. Sire! Most jövök Brabantból s Flandriából —
 Oly sok virágzó, gazdag tartomány!
 Erős nép, nagy nép — és jó nép is az.
 És ilyen nép atyjának lenni: hittem,
 Hogy isteni lehet! — S a lábam akkor
 Elégett emberi csontokra bukkant...

(*Itt elhallgat; szemei a királyon nyugsznak, a ki megpróbálja viszonzni e tekintete, de megütődve és zavartan a földre néz.*)

Igaza van. Ezt — önnek kell.⁷⁾ De az,

Hogy bírja is, miről belátta : kell,
 Eltöltött megborzongó ámulattal.
 Oh kár, oh kár, hogy vérében heverve
 Az áldozat nem ép alkalmas arra,
 Hogy zengjen dicshimnusz az áldozónak.
 S hogy emberek, s nem felsőbbrendű lények
 Irják meg a világtörténetet !
 Fülöp korát szelídebb századok
 Váltják fel s hoznak enyhébb bölcseséget ;
 A fejedelmek nagyságával együtt
 Békülten jár a polgár üdve akkor,
 Fiaival fukar lesz majd az állam
 S a szükségesség emberies is.

Király. S mit gondol, ez az emberiesebb
 Század mikor viradna, hogyha *ennek*
 Remegtem volna átkát? Nézzen *itt* szét
 Spanyolországban ; a polgárok üdve
 Itt sohse-felhős békében virúl.
 S Brabantnak is *ilyen békét* kívánnék.

Márki (*hirtelen*).

A temető békéjét ! S azt reméli :
 Bevégi, mit megkezdett? Azt reméli,
 A kereszténység átalakulását,
 A melyre az megért, az általános
 Kikeletet, a melytől majd megifjul
 A világ képe : ön majd visszatartja?
 Ön, Sire, ez egész Európában ön
 Vetné magát útjába egyedül
 A világsors-keréknek, mely rohanva
 Gördül tovább feltarthatatlanúl?
 Ön, ember-karral, küllőjébe kapva?
 Nem fogja tenni ! Már elfutnak ezek
 Országiból, derülten és szegényen.
 A polgár, kit hite miatt ön elveszt,

A legnemesb volt. Tárt anyai karral
 Fogadja Erzsébet ⁸⁾ menekülőink',
 És országunknak mesterségi által
 Hatalmasan virúl Britannia.
 Az új keresztényektül ⁹⁾ elhagyottan,
 Granada pusztaság, s Európa ujjong,
 Látván, hogy önmagátul vert sebekben
 Az ellensége hogysmint vérzik el.

*(A király meg van indulva ; a márki észreveszi és pár
 lépéssel közelebb jön.)*

Az örökkévalóságnak kíván
 Ültetni, Felség — és ime halált vet?
 Ilyen erőszakolt mű túl nem éli
 Az alkotója szellemét soha.
 Ön a hálátlanságnak épített,
 Hiába vívta a természet ellen
 Kemény tusáját, h'jába áldozott
 Rontó terveknek nagy, királyi éltet.
 Az ember több, mint a mit róla ön hisz.
 Szétzúzza majd az hosszú álma lánczát,
 És visszasürgeti szentelt jogát.
 A Nerok, a Busirisok közé ¹⁰⁾
 Veti az ön nevét — s ez fáj nekem,
 Mivel ön jó volt.

Király. És mi tette erről
 Oly bizonyossá?

Márki *(tüzesen).* Igenis, az égre!
 Igen — igen — ismétlem. Adja vissza,
 Mit tőlünk elvett! Bőség-szarujából,
 Nagylelkün, mint az erős emberek,
 Áraszson üdvöt — világrendszerében
 Hadd érlelődjön szabadon a szellem.
 Óh adja vissza nekünk, a mit elvett.

Legyen királya millió királynak. ¹¹⁾

(Bátran közeledik hozzá, szilárd, tüzes tekintetet szegezve rá.)

Óh bár lebegne ajkamon az ezrek
Ékesszólása, kiket érdekel
Ez a nagy óra : hogy lánggá növeljem
A sugarat, mit e szemekbe' látok !
Mondjon le a természet-ellenes
Bálványozásról, mely minket megöl, ¹²⁾
Legyen mintája az örök- s igaznak.
Sosem volt földi lénynek ennyije,
Hogy felhasználja olyan égi módon !
Európa minden fejedelme hódol
A spanyol névnek. Járjon, Sire, előttük :
E kéz egy tollvonása — és a föld
Ujjá leszen teremtvé. Adja meg
A gondolatszabadságot — *(Lábai elé veti magát.)*

Király *(meglepetten, arczát elfordítva, aztán megint a márkira szegezve tekintetét.)*

Mi furcsa

Rajongó ! ... Csakhogy ... álljon már fel ...
én ...

Márki. Tekintsen széjjel istennek dicső

Természetében. Annak is alapja
Szabadság — és mily gazdag ép ezáltal !
Egy csepp harmatba dobja be a férget
Nagy Alkotónk, és hagyja, hogy akármi
A rothadásnak holt területén is
Kényére éljen. Az ön alkotása
Mi szűk, szegényes ! Egy levél ha rezzen,
Már rémül a kereszténység ura.
Önnök remegni kell minden erénytől.

Ő — a szabadság bűvös tüneményét
 Hogy ne zavarja — inkább engedi
 Tombolni a bajok rémes hadát
 Világ-ürében ; észre sem veszik
 Őt, a művészt, a ki beburkolózik
 Szerényen örökös törvényibe ;
 S a szabad-szellem látja ezeket,
 De őt magát nem. »Minek isten?« ugymond.
 »Elég ez a világ önönmagának !«
 És semmi keresztény áhítata
 Őt nem dicsérte jobban, mint e szó :
 E szabad-szellem káromló beszéde.

Király. S ön vállalkoznék rá, az emberek közt
 E fenkölt példát az országaimban
 Hogy utánozza? ¹³⁾

Márki. Ezt ön bírja, Felség.
 Ki más? Szentelje népe üdvinek
 Kormányozó hatalmát, mely — ah oly rég ! —
 Csak e trón nagyságának vált javára.
 Állítsa helyre, Sire, nemes zománczát
 Az emberek fajának. Hadd legyen
 A polgár újra az, a mi előbb volt :
 Czélozza üdvét a trón, őt pedig
 Ne kösse más kötelesség, csak az,
 Hogy testvérének szintoly szent a jussa.
 Az ember, visszaadva önmagának
 Ha így értéke tudatára ébred,
 S tenyésznek a szabadságnak magasztos,
 Dicső erényi, ha ön bírodalmát
 Legboldogabbá tette a világon :
 Akkor kötelessége lesz, uram,
 Hogy a világot követésre bírja. ¹⁴⁾

Király (hosszú hallgatás után).
 Hagytam, hogy végig mondja. Hiszen értem,
 Hogy másképp rajzolódik a világ

E főben, mint más emberek fejében;
 Idegen mértékkel nem mérem önt.
 Első vagyok, kinek kitárta ön
 Legbelsejét. Hiszem, mivel tudom.
 S tartózkodásaért, hogy e napig
 Ön hallgatott e véleményiről,
 Melyek szívében olyan tűzzel élnek:
 E szerény józanságért, ifju ember,
 Felejttem, hogy megtudtam őket én,
 S *hogyan* tudtam meg. Álljon talpra most.
 Az ifjut, a ki hirtelenkedett,
 Megczáfolom mint agg, s nem mint király.
 Akarom, mert akarom... Ime hát
 Jó természetben még a méreg is
 Valami jobbra nemesbedhetik! ⁽¹⁵⁾
 Hanem kerülje inquisitiómat...
 Sajnálنام...

Márki. És az képes vón'...? Valóban?

Király (*nézésébe elmerülve*).

Még sohse, sohse láttam ilyen embert.
 Nem, márki, nem! Rólam sokat tesz ön fel.
 Nem akarok Neróvá lenni; nem,
 Nem akarok — *önhez* nem akarok.
 Minden boldogság ne rothadjon el
 Kezem alatt. S legyen szabad tovább is,
 Szemem előtt, *embernek* lennie.

Márki (*hirtelen*). És polgártársaim? Nem énmiattam
 Beszéltem itt, nem folyt itt szó *ügyemről*.
 S alattvalói, Sire?

Király. S ha tudja már
 Ilyen jól, mint fog rólam az utókor
 Itélni majd: tanulja az meg ebből:
 Miképen bántam én az emberekkel,
 Mikor találtam egyet. ||

Márki. Oh ne legyen
Egyszerre olyan igazságtalanná
A legigazságosb fejedelem !
Ezernyi nálam jobb van Flandriában.
Csak ön — kimondhatom-e, nagy király —
Ön az, ki *első ízben* látja tán
A szabadságot ily enyhébb színekben.¹⁶⁾

Király (*szelíd komolysággal*).
Már szót se ily irányban, ifju ember.
Tudom, másképp fog gondolkozni majd,
Ha úgy isméri, a hogy én, az embert.
De nem szeretném, hogyha most utólszor
Láttuk vón' egymást. Hogy' intézzem el,
Hogy önt magamhoz kössem?

Márki. Hagyjon úgy,
A hogy vagyok. Óh Sire, miye lehetnék,
Ha meg is vesztegetne?

Király. Nem türöm
E büszkeséget. Mától fogva ön
Szolgálatomban áll... Nincs kifogás !
Akarom ezt. (*Szünet után.*) De hah — mit is
kivántam?

Nem volt-e *igazság*, a mit kivántam?
És itten annál többet is találok...
Ön tisztán látott a trónom körül:
Nem-e házam körül is? (*Mikor a márki tünődni
látszik.*)

Értem önt.

De bárha minden apa közt a földön
Én volnék a legboldogtalanabb :
Mint férj, miérthogy boldog ne lehetnék?

Márki. Ha egy reménynyel teljes fiu, Sire,
Ha a legbájosb hitves birtoka

Embernek ilyen czímre jogot adhat :

Ön a legboldogabb mindkét okon.

Király *(sötét tekintettel).*

Nem, nem vagyok ! És azt, hogy nem vagyok,
Mélyebben, mint ma, nem éreztem át még.

(Fájdalmas tekintettel hosszan néz a márkira.)

Márki. A fia nemesen gondolkodik

És jól. Én másnak sohasem találtam.

Király. De én igen . . . Mit tőlem ő rabolt el,
Azt semmi trón se pótolhatja ki . . .

Ilyen erényes hitvest !

Márki.

Ki merészli — ?

Király. Hát a világ ! A megszólás ! Magam !

Van itt bizonyság, czáfolhatlanúl,

Mely elítéli ; van aztán egyéb is,

A mi a legrosszabbtúl késztt remegnem.

De, márki, nehezen, — oh nehezen

Birok én hinni akár egyben is csak.

Ha képes lett vón' ő, a feleségem,

Ily mélyen meggyalázni önmagát :

Hát mennyivel több jussal hihetem,

Hogy egy Eboli rágalmaz csupán?

Nem gyűlöli e pap fiam' s a nőmet?

S hát nem tudom, hogy bosszút forral Alba?

A feleségem mindnél többet ér.

Márki. És még valami él e nő szívében,

Mely minden látszatnak meg rágalomnak

Fölötte áll : az asszonyi erény.

Király. Igen ! ezt mondom én is. Nagy dolog

Oly mélyre bukni, mint vádlói mondják !

A tisztességnek finom köteléki

Oly könnyen nem szakadnak el, uram,

Mint vélem el szeretnék azt hitetni.

Ön emberismerő. Régóta már

Szükségem volt ily férfiúra nékem.
 Ön jó, vidám, és ismeri az embert...
 Ezért esett a választásom önre.

Márki *(meglepve és ijedten).*

Reám, Sire !

Király. Itt állt a király előtt
 És nem kért semmit, semmit önmagának.
 Ez nékem új. Ön igazságos is lesz.
 Szemét meg nem téveszti szenvedély.
 Férközzék hát fiamhoz, és a nőmnek
 Fürkészsze ki szívét. Lesz teljhatalma,
 Hogy véle titkon szóljon. S most mehet !

(Meghúzza a csengőt.)

Márki. Mehetek egy valóra vált reménynyel?
 Akkor ez élttem legszebb napja lesz.

Király *(csókra nyújtja kezét).*

Az én szememben e nap nem veszett el.

(A márki feláll s elmegy. Lerma gróf belép.)

Ezentúl, Lerma gróf, a lovagot
 Jelentés nélkül is be kell bocsátni.

NEGYE DIK FELVONÁS.

Terem a királynénál.

ELSŐ JELENET.

A királyné. Olivarez hercegnő. Eboli hercegnő.
Fuentes grófnő és egyéb hölgyek.

Királyné *(a főudvarmesternőhöz, miközben fölkel).*
Hát nem került elő a kulcs? — Nos akkor
A katulyámat fel kell törni most,
Azonnal . . . Isten hozta, kedvesem.

*(Észreveszi Eboli hercegnőt, a ki közeledik hozzá és
kezet csókol neki.)*

Örvendek, hogy már meggyógyulva látom —
Bár kissé halvány . . .

Fuentes *(egy kis malicziával).* A rossz láz okozta,
A mely csodásan hat az idegekre.
Ugy-e, hercegnő?

Királyné. Vágytam volna önt
Meglátogatni . . . de hisz nem szabad.

Olivarez. Óh, társaságban nem volt híja ám
A hercegnőnek . . .

Királyné. Elhiszem szívesen.
Mi baja? Reszket.

Eboli. Semmi, semmi, Felség.
De engedelmet kérek, hogy mehessek . . .

Királyné. Ön eltitkolja, hogy tán betegebb még,
Mint el szeretné mivelünk hitetni?

Rosszúl esik tán álldogálnia.
 Segítsen, grófnő, és ültesse le
 E taburetre.

Eboli. Majd jobban leszek
 Künn a szabadban. *(Elmegy.)*

Királyné. Menjen csak utána,
 Grófnő . . . mi rosszul lett!

(Egy apród belép és szól Olivarez hercegnőnek, ki aztán a királynéhez fordul.)

Olivarez. A márki jött,
 Királyném . . . Ófelsége a királytól . . .

Királyné. Várom.

(Az apród elmegy és ajtót nyit a márkinak.)

MÁSODIK JELENET.

Posa márki. Az előbbiek.

(A márki féltérdre ereszkedik a királyné előtt, a ki jelt ad neki, álljon fel.)

Királyné. Nos, mit parancsol a király?
 Meghallhatom nyilvánosan talán?

Márki. Csak Felségednek szól a megbízásom.

(A királyné intésére a hölgyek eltávoznak.)

HARMADIK JELENET.

A királyné. Posa márki.

Királyné *(ámulattal).*

Hogyhogy? Higyjek szememnek, Posa márki?
 Önt küldi hozzám a király?

Márki.

S királyném

Ezt oly furcsának tartja? Én sehogysem.

Királyné. Nos akkor fordult a világ sora.

Ön, Posa, és ő? Be kell vallanom...

Márki. Hogy különösen hangzik? Meglehet.

E mai kor még szülhet több csudát is.

Királyné. Nagyobbát már aligha.

Márki.

Hát tegyük fel,

Megtérítetttem volna magam' én is...

S fárasztana különczöt játszani

Fülöpnek udvarában. Hm, különcz!

Minek is az? A ki az embereknek

Használni vágyik, elsőbb törekedjék

Egyenlő polczra állani velök.

Minek a szekták kérkedő ruhája?

Tegyük... ki oly ment bármi hiuságtól,

Hogy szívesen ne menne verbuválni

A hitéért? Tegyük fel, az a tervem,

Hogy trónra ültetem a hitemet?

Királyné. Nem, márki! Nem. Még tréfából se vádlom

Ilyen éretlen képzelgéssel önt.

Nem álmodó ön, ki olyasba fog,

Mit nem lehetne végrehajtani.

Márki. Ez ép a kérdés, Felség, azt hiszem.

Királyné. Amivel legfőlebb vádolni bírnám...

S mit öntől különösnek tartanék...

Az... az...

Márki.

Kétértelműsködés. Lehet.

Királyné. Vagy legalább nyíltszívűség hiánya.

Valószínű, hogy a mit mond nekem majd,

Nem a király izente, ügye. ¹⁾

Márki.

Nem.

Királyné. S jó ügy rossz eszközt nemesíthet-e?

S ily tisztre — megbocsát a kételyért —

A büszkesége odadná magát?

Nem hinném.

Márki. Én se, ha az vón' a czél:

Megcsalni a királyt. Nem ezt hiszem.

Én őt magát is tisztességesebben

Vélem szolgálni, mint ő maga kérte.

Királyné. Ez önre vall. Elég hát. Mit csinál ő?

Márki. Fülöp? — Úgy látszik, hogy nagyon hamar

Kész a boszúm önön, szigorú bírám. ²⁾

Azt, a mit elbeszélni oly kevésbé

Sietek én: Felséged, úgy találom,

Sokkal kevésbbé siet hallani.

De mégis kell, hogy hallja. A király

Felséged' arra kéri, ma ne adjon

Kihallgatást a franczia követnek.

Ez megbízásom. Elintézttem ezzel.

Királyné. S ez minden, márki, a mit izen önnel?

Márki. Körülbelül minden, mi jogot ad rá,

Hogy itt legyenek.

Királyné. Megnyugszom benne, márki,

Hogy meg ne tudjam, a minek talán

Titokba' kell maradni énelöttem.

Márki. *Kell* is, királyném. Ámbátor, ha ön

Nem volna ön, sietnék megtanítani

Egy s más dologra, és tán óvni is

Bizonyos emberektől. Csakhogy erre

Nincs szükség önnél. A veszedelem

Föl- és le hullámozhat körülötte:

Ön meg ne tudja sohse. Mind e dolgok

Nem méltók arra, hogy az arany álmat

Elúzzék egy angyalnak homlokáról.

De meg nem ez volt, mi idehozott.

Don Carlos —

Királyné. Hogy' volt, mikor tőle elment?

Márki. A hogy egyetlen bölcse a korának,
A kitől bűnnek nézik, hogy imádja
Az igazságot ³⁾; s ugyanolyan elszánt,
Hogy meghal érzelméért, milyen az volt.
Csak egy pár szót hozok... De íme itt van
Saját maga. (*Levelet ad át a királynénak.*)

Királyné (*miután olvasta*). Azt mondja, szólnia
* Kell vélem.

Márki. Én is mondom.

Királyné. S az tehesse
Boldoggá, hogyha látja önszemével,
Hogy én se vagyok az?

Márki. Nem. Csak tegye
Elszántabb emberré s tevékenyebbé.

Királyné. S hogy'?

Márki. Albát kinevezték Flandriába.

Királyné. Ki, én is hallom.

Márki. Semmit a király
Nem vonhat vissza. Hisz ismerjük őt.
De az is áll: itt Carlos nem maradhat...
Itt nem... s most legkevésbé... S Flandriát
Feláldoztatni nem szabad.

Királyné. S maga
Meg tudja ezt gátolni?

Márki. Meg — talán.
Az eszköz majdnem oly rossz, mint a baj.
És vakmerő, mint a kétségbesés.
De nem tudok mást.

Királyné. Mondja meg tehát.

Márki. Önnek, királyném, senkinek, csak önnek
Merem feltárni. Carlos azt csak öntől,
Öntől hallhatja borzadálytalan.
A neve persze, mit viselni fog,
Egy kissé nyersnek hangzik —

Királyné.

Lázadás —?

Márki. Legyen Fülöp iránt ő engedetlen,
S menjen titokban Brüsszel városába,
A hol tárt karral várják a flamandok.
A jelszavára talpon Németalföld.
Királyfi által erős lessz a jó ügy.
Hadd reszkettesse meg puskái által
A spanyol trónust. Mit Madridban apja
Megtagad tőle: Brüsszelben megadja.

Királyné. Ma szólt Fülöppel ön, s ezt mondja mégis?

Márki. *Mert* szóltam véle.

Királyné (*szünet után*). A terv, mit közöl,
Rémít — s egyúttal csábít. Azt hiszem,
Hogy nem csalódik. Az ötlet merész,
S azt gondolom, *ezért* tetszik nekem.
Majd érlelem. Már tud felőle Carlos?

Márki. Először — úgy terveztem az ügyet —
Felséged ajkáról halljon felőle.

Királyné. Tagadhatatlan, ez nagy gondolat...
Ha csak a herczeg ifjúsága...

Márki. Nem baj.

Lel ott egy Egmontot s oráni Vilmost,
A Károly császár hű vitézeit,
Kik a mily rémítők a harczmezőn,
Oly bölcsek a tanácsban mindaketten.

Királyné (*élénken*). Nem!... Szép s nagy eszme!
Cselekedni kell

Carlos herczegnek. Ezt én mélyen érzem.
Az a szerep, melyet Madridba' látnak
Őtőle játszani, lesújt a földig,
Helyette is... Megígérem neki,
Mellette lesz Frankhon, Szavója is.
En is azt vallom: néki *tenni* kell most.
Hanem e tervhez pénz kell.

Márki. Már meg is van.

Királyné. És ennek is tudnám módját találni.

Márki. Szabad-e hát majd e találkozásra
Reményt ébreszteni benn'?

Királyné. Meggondolom még.

Márki. De Carlos sürgeti a válaszát.
S ígertem, üres kézzel nem jövök meg.
(*Íróasztalját a királynénak nyújtja.*)

Két árva sor elég most...

Királyné (*miután írt*). Látom ismét?

Márki. Ahányszor rendeli.

Királyné. Hogyan? ahányszor

 Ahányszor rendelem? S vajon mikép kell
 E szabadságot magyarázni, márki?

Márki. Olyan gyanútlanul, mint tellik *öntől*.
E szabadságunk megvan, s ez elég,
A királynémnak ez elég.

Királyné (*másra térve*). Oh Posa,
Hogyan örülnék, ha Európa földjén
A szabadságnak megmaradna még
E menedéke ⁴⁾... s általa maradna!
Számítson rá: kivesszem csöndesen
A munkájukból részemet...

Márki (*tüzzel*). Oh tudtam,
Itt kell, hogy engemet megértsenek...

(*Olivarez hercegnő megjelenik az ajtóban.*)

Királyné (*idegenül a márkihoz*).
A mi uram- s királyomtól ered,
Mint törvényt tisztetem. Most menjen ön
Hódolatomról biztosítani öt.

(*Int neki. A márki távozik.*)

NEGYEDIK JELENET.

Oszlopos folyosó,

Don Carlos, Lerma gróf.

Carlos. Itten zavartalan vagyunk. Mi az,
Mit fölfed nékem?

Lerma. Az udvarba' volt
Egy jóbarátja Fenségednek.

Carlos (*meghökken*). Ah,
Ugyan ne mondja! Nos, mit akar ezzel?

Lerma. Akkor bocsánatért kell esdekelnem,
Hogy többet tudtam meg, mint tán szabad volt.
De megnyugtathatom Fenségedet,
Legalább hű kézből tudom e hírt,
Mert — egy szó mint száz — magamtól tudom.

Carlos. Kiről beszél hát?

Lerma. Posa márkiról...

Carlos. Noshát?

Lerma. Ha többet tudna, herczeg, önről,
Mint bárkinek szabad vón' tudnia,
Mintahogy majdnem félek...

Carlos. Fél? ugyan!

Lerma. Bent volt Fülöp királynál.

Carlos. Igazán?

Lerma. Két teljes órán át. Beszélgetésük
Nagyon titokzatos volt.

Carlos. Igazán?

Lerma. Nem holmi kis dolgokról folyt a szó.

Carlos. Azt meg hiszem.

Lerma. Nevét is, herczeg úr,
Hallottam többször.

Carlos. Nem rossz jel, remélem.

Lerma. Nagyon rejtélyes módon emlegették"

Ma reggel a királynét is, Fülöpnek
Hálótermében.

Carlos (*megdöbbenve lép vissza*).

Lerma gróf?

Lerma.

S a márk

Távoztakor nekem parancsba adták:
Jelentés nélkül is be kell bocsátnom.

Carlos. Ez igazán sok.

Lerma.

Nem volt erre példa,

Mióta csak szolgálom a királyt.

Carlos. Sok! Igazán sok! S mit mondott, hogyan,
Mi módon emlegették a királynét?

Lerma (*visszalép*). Nem, herczeg úr, nem! Ezt nem
Kötelességem! [engedi

Carlos.

Ejh, be különös.

Egyet közöl, mást meg titokba' tart?

Lerma. *Azzal* tartoztam önnek, herczeg; *ezzel*
A királyomnak.

Carlos.

Helyesen teszi.

Lerma. Bár úgy ismertem mindig Posa márkít,
Hogy tisztességes.

Carlos.

Jól ösmerte akkor.

Lerma. Mindenkinek erénye folttalan —
Egész a próba perczéig.

Carlos.

Meg olykor

E perczen túl is.

Lerma.

S egy király kegye

Talán jogossá is teszi a kételyt.

Nem egy szilárd erény elvérezett már
Ez arany-horgon.

Carlos.

Úgy van.

Lerma.

Sőt gyakorta

Okos dolog fölfedni az olyasmit,
A mi titokban nem maradhat.

Carlos.

Úgy van!

Okos dolog! De ön a márkít, úgy mond,
Becsületes embernek tudta eddig?

Lerma. Ha most is az, rosszabbá nem teszi

A kételyem, s ön duplán nyerve. *(El akar menni.)*

Carlos *(meghatottan megy utána s megszorítja kezét).*

Háromszorossan! Érdemes, nemes gróf!

Látom, egy jó baráttal gazdagodtam,

Nem vesztve el, ki mostanig is az volt.

(Lerma elmegy.)

ÖTÖDIK JELENET.

Posa márki jön a csarnokon át. Carlos.

Márki. Carlos!

Carlos. Ki hív? Te vagy? Jókor jössz éppen.

A koiostorba sietek előre.

Kövess majd gyorsan.

Márki. Csak két perczre állj meg!

Carlos. Ha rajt' kapnak...

Márki Nem fognak. S nyomba' meglesz.

A királynéval...

Carlos. Voltál az atyámnál?

Márki. Hivatott, voltam.

Carlos *(feszült várakozással).* Noshát?

Márki. Rendbe' van.

Fogsz szólni anyáddal.

Carlos. S a király?

Mit akar tőled ő?

Márki. Ő? Nem sokat.

Kíváncsi volt, megtudni, ki vagyok.

Szolgálatot kívántak tenni véle

Hivatlan jó barátok... Mit tudom?

Alkalmazást ajánlott.

Carlos. S persze te

Nemet mondtál?

Márki. Magától értetődik.

Carlos. S miképen váltatok szét?

Márki. Tűrhetően jól.

Carlos. Hát e szerint énrólam szó se volt?

Márki. Rólad? De volt. Igen. Úgy általában...

(*Kiveszi tárczáját és odaadja a hercegnek.*)

Im egyelőre itt van a királyné

E két szava; majd holnap megtudom,

Hol és mikép...

Carlos (*nagyon szórakozottan olvas, aztán zsebre dugja a lapot és indulni akar.*)

Tehát majd ott találsz

A perjelünknel.

Márki. Várj hát! Mért sietsz?

Hisz nem jön senki!

Carlos (*kényszeredett mosolylyal*). Hát szerepeinket

Igazán elcseréltük? Hisz te ma

Csodásan bizton érzed magadat.

Márki. Ma? És miért ma?

Carlos S mit ír a királyné?

Márki. Nem olvastad hát ép e pillanatban?

Carlos. Én? én? Hjah úgy!

Márki. Mi lelt? Mi van veled?

Carlos (*újra elolvassa az írást. Elragadtatással és tüzzel.*)

Oh, égi angyal! Igen, az leszek:

Méltó reád. Nagy lelkeket szerelmük

Nagyobbá tesz még. Bármilyen legyen:

Ha te parancsolod, meghódolok.

Azt írja: Fontos elhatározásra

Kell késznek lennem. Ez alatt mit érthet?

Te sem tudod?

- Márki.** S ha tudnám, Carlosom :
Oly kedvbe' vagy, hogy meghallgassad azt most?
- Carlos.** Tán megbántottalak? Zavarba voltam.
Bocsásd meg ezt.
- Márki.** Zavarba'? S mi miatt?
- Carlos.** Azért, mert . . . nem tudom magam sem . . .
Igy hát
Enyém marad e tárcza?
- Márki.** Nem egészen.
Sőt a tiédet is elkérni tőled
Jöttem most hozzád.
- Carlos.** Enyimet? S miért?
- Márki.** S más apró holmid is: olyat, minek
Mások kezébe nem szabad kerülni :
A mi levél van nálad, töredékes
Fogalmazás . . . egy szóval az egész
Tárczádat . . .
- Carlos.** S mért ?
- Márki.** Lehet sok eshetőség. . .
Meg is lephetnek — jót erről ki állhat?
Énnálam nem fogják keresni. Add csak.
- Carlos** (*igen nyugtalanul*). Ez mégis furcsa ! Mért
egyszerre ez —
- Márki.** Csak légy egész nyugodt. Én semmire
Szavammal nem céloztam. Nem, bizonynyal.
Csak óvatosság a veszély előtt.
A célom ezzel nem volt, igazán nem,
Hogy rád ijeszszek.
- Carlos** (*átadja neki tárczáját*). Nos hát : jól megőrizd !
- Márki.** Megőrzöm.
- Carlos** (*jelentős tekintettel néz rá*).
Posa ! sokat adtam át most.
- Márki.** Nem annyit, mint a mennyit tőled én
Máris birok . . . Hát majd a többit *ottan*. ¹⁾

És mostan áldjon isten, áldjon isten. (*Indul.*)

Carlos (*tétovázva küzd magával, végre visszahívja.*)

Csak add még egyszer a leveleket.

Van köztük egy, mit akkor írt, mikor

Halálos kór rohant meg Alcalában.

Ezt mindig itten hordtam szívemen.

Megválni ettől, nehezemre esnék.

Ezt hadd nekem — csak ezt — s vidd mind a
többit.

(*Kiveszi e levelet s visszaadja a tárczát.*)

Márki. Nem szívesen teszem. Én éppen erre

Vetettem súlyt.

Carlos. Isten veled !

(*Lassan és csöndesen távozik, az ajtóban megáll egy perczre, ismét visszafordul és odaviszi neki a levelet.*)

— Nesze.

(*Keze remeg. Szeme könnybe borúl, a márki nyakába veti magát s arcát odanyomja annak szívéhez.*)

Ezt meg nem bírja tenni az apám !

Ugy-e Rodrigom? Ezt nem bírja tenni? ²⁾

(*Gyorsan elmegy.*)

HATODIK JELENET.

Márki (*csodálkozva néz utána.*)

Lehet-e ez? Lehet? Hát e szerint?

Nem ösmertem vón' mégse? Nem egészen?

Szívében e redőt nem vettem észre?

Bizalmatlanság jó barát iránt !

Nem ! Káromlás ez ! Mit tett énnekem,

Hogy én, a gyengék leggyengébbje, vádlom?

Mit ráfognék, azt én . . . ¹⁾ Megütközött rajt',

Az meglehet, s hiszem. Egy jóbaráttól
 Ily furcsa zárkozottságot ki várt vón'?
 Tán fájhatott is . . . Nem óhatlak ettől,
 S jó lelked' még tovább is kell gyötörnöm !
 Fülöp király megbízott az edényben,
 A melyben szentelt titkát elhelyezte :
 S a bizalom hálát is követel.
 Minek csacsogni, mikor hallgatásom
 Nem hoz rád szenvedést? Sőt óvhat attól?
 Minek alvónak vészfelhőt mutatni,
 A mely feje fölött lebeg? Elég az,
 Hogy csöndben elvonultatom fölötted,
 S mire felébreds, tiszta lesz a menny. (El.)

HETEDIK JELENET.

A király kabinetje.

A király egy székekben, mellette **Klára Eugénia**
infánsnő.

Király (mély hallgatás után).

Nem ! Mégis lányom . . . Hogy' hazudhatik
 Ily igaz színnel a természet is?
 E kék szem az enyim. Nem látom-e
 Minden vonásban ennenmagamat?
 Szerelmem lánya, az vagy, igen, az vagy.
 Szivemhez vonlak — vérem vagy te. (Meg-
 hökken és elakad.) Vérem !
 Hát tarthatok rosszabbtul? Arczvonásim
 Nem az ő arczvonásai egyuttal?

(Kezébe vette a medaillont és felváltva a képet, majd a
 szemben lévő tükörben önmagát nézi ; végre földre
 dobja a medaillont s eltolja magától az infánsnőt.)
 El ! el ! Ez örvény, melyben elmerülök.

NYOLCZADIK JELENET.

Lerma gróf. A király.

Lerma. Ép most jelent meg az előteremben

A felséges királyné.

Király. Most?

Lerma. S kegyelmes

Kihallgatást eseng.

Király. De most? De most?

Ilyen szokatlan pillanatba'! — Nem!

Most nem lehet velem beszélni... most nem...

Lerma. Már itt van őfelsége maga is. *(Távozik.)*

KILENCZEDIK JELENET.

A király. A királyné belép. Az infánsnő.

(Az utóbbi a királyné elé szalad és hozzá simul. A királyné lerogy a király előtt, a ki némán és zavartan áll.)

Királyné. Uram és férjem — kénytelen vagyok —

A trón előtt igazságot keresni.

Király. Igazság?

Királyné. Udvarában énvelem

Méltatlan' bánnak el. Föl van feszítve

A dobozom...

Király. Mi?

Királyné. És eltűnt belőle

Egymás, mi nekem nagy értékű volt.

Király. Mi nagy értékű önnek —

Királyné. Igenis,

A magyarázatok miatt, miket

Hozzá fűzhetne be nem avatottak

Orczátlansága...

Király. Orczátlansága . . . magyarázatok . . .

De . . . Keljen már fel.

Királyné. Nem előbb, uram,

Míg nem köti magát ígéretével,

Hogy elégtételemlre kinyomozza

Királyi karja által a bűnöst,

Vagy megment udvarnépemtől, a melyben

Egy tolvaj rejtezik.

Király. Keljen föl immár . . .

Ilyen helyzetben ! . . . Nos, keljen föl immár . . .

Királyné (fölkel). Hogy rangbeli, tudom. A katulyá-
ban

Volt gyöngy és gyémánt is, milljókat érő,

De ő beérte mégis levelekkel —

Király. Mikről nekem tán . . .

Királyné. Szívesen beszélek.

Levelek voltak s egy medaillon is

Az infanstól.

Király. Az —

Királyné. Infánstól, fiától.

Király. És önhöz?

Királyné. Hozzám.

Király. Az infánstul ! Ah,

S ezt *nékem* mondja?

Királyné. Mért ne mondjam önnek?

Király. Ily arczczal?

Királyné. Mit lát ebben feltűnőt?

Hiszem, emlékszik még a levelekre,

Miket a két trón engedelmmel

Don Carlos nékem Saint-Germainbe írt.¹⁾

Az engedélybe bele volt-e értve

A kép is, mely kísérté levelét,

Vagy gyors reménye önhatalmuan

Engedte meg, hogy erre bátorodjék :
 Itélni ebben nem merészkedem.
 Ha hirtelenkedés volt, akkor is
 A legelnézhetőbb . . . kezeskedem !
 Mert akkor nem gondolhatott reá,
 Hogy anyja lesz . . . *(Látja a király hirtelen
 mozdulatát.)*

Mi az? Mi baja van?

Infánsnő *(ki e közben megtalálta a földön a medaillont
 és játszogatott véle, most odaviszi a királynénak.)*

Jaj ! Nézd, anyácskám ! Mily gyönyörű kép —

Királyné. Mi az, kis —

*(Ráismer a medaillonra és szótlan dermedtségben áll.
 Mindketten merően nézik egymást. Hosszu hallgatás
 után.)*

Sire, no mondhatom, ily
 eszköz,

Vizsgálni feleségének szívét :

Nagyon királyhoz illő és nemes.

De még egy kérdést tán enged nekem.

Király. A kérdezésnek rajtam van sora.

Királyné. Ne szenvedhessen majd gyanúm miatt

Az ártatlanság. Hogyha e lopás

Az ön parancsa volt — —

Király.

Az.

Királyné.

Nékem akkor

Nincsen ki mást vádolnom, vagy siratnom :

Önön kívül, ki nem kapott olyan nőt,

Ki rászolgál az ilyen eszközökre.

Király. E hangot ismerem ! De asszonyom,
 Másodszor meg nem téveszt ezzel engem,
 A hogy megtévesztett Aranjuezben.
 Az angyali királynét, a ki akkor

Oly méltósággal védte meg magát :
Ma jobban ösmerem.

Királyné. Mit akar ezzel?

Király. Hát szólok kurtán s nem kerülgetem.

Igaz, ma is igaz, hogy senkivel
Ott nem szólt? Senkivel? Való igaz?

Királyné. De szóltam: az infánssal. Igenis.

Király. Igen? No kiderült. Nyilvánvaló.

Ily vakmerő! És ennyire kevésbé
Kiméli meg a becsületedet!

Királyné. Becsületét, Sire? Hogyha becsületről

Lehetett szó ott, félek, hogy nagyobb

Forgott a koczkán, mint a mekkorát
Castilia adott móringomúl.²⁾

Király. Hát mért tagadta?

Királyné. Mert nem szoktam én meg,

Hogy udvaroncok jelen'étiben

Vallassanak ki, mint rabot szokás.

Az igazságot sohse tagadom meg,

Jóságosan ha kérik s tisztelettel.

De hát Aranjuezban ez a hang volt,

Melyet velem Fölséged hallatott?

Az egybegyűlt grandok bírói szék-e,

Mely királynéktól számon kéri azt,

Mit csöndbe' tesznek? Engedelmet adtam

Fiának arra a találkozásra,

Mit sürgetően kért. Megtettem ezt,

Mert így akartam — és mert a szokást

En el nem ismerem bírámnak abban,

Miről tudom, hogy nincs benn kivető.

S titkoltam ön előtt, mert semmi kedvem

Szabad jogom dolgában a királylyal

Csetepatézni cse'edség előtt!

Király. Nagyon merészen szól ön, asszonyom!

Királyné. S hozzáteszem, azért is, mert az infáns
 Alig talál az atyjának szívében
 Olyan méltányosságra, a minőt
 Megérdemel.

Király. Minőt megérdemel?

Királyné. Mert mit titkoljam? Én nagyon becsülöm,
 Szeretem, mint legdrágább rokonom,
 Kit egykor érdemesnek hittek arra,
 Hogy olyan címet hordjon, a mely engem
 Közelebb érdekelt...³⁾ Meg nem tanultam
 Belátni máig sem, miért legyen
 Idegenebb ma tőlem ép az okból,
 Mert hajdan a legdrágább volt nekem?
 Ha az önök nagy állam-maximái
 Ugy kötnek kapcsot, mint jónak találják:
 A kapcsot széjjelbontani bajosb ám.
 Nem akarok gyűlölni én *parancsra*...
 S ha egyszer végre szólni kényszerítnek
 Nem akarok pórázon lenni abban,
 Mit válaszszak ki, hogy...

Király. Erzsébet! Ön

Már látott gyengébb óráimban is,⁴⁾
 És oly merészsze ez emlék teszi.
 Ön arr' a mindenhatóságra épít,
 Min gyakran megtört szilárdságom is...
 Da annál inkább féljen. Ugyanaz,
 Mi gyengévé tett, őrlöngésre birhat.

Királyné. Hát mit követtem el?

Király (*kezét fogja*).

Ha téve van,

Ha mégis téve van — és nincs-e téve? —

Ha botlásának teljes és tetézett

Mértéke súlyosb lesz egy lehelettel...

Ha félrevezetett... (*Elereszti kezét*) le birja
 győzni

Szivem e végső gyöngeséget is.

Le birja és akarja... jaj lesz akkor

Énnékem is, Erzsébet, s önnek is!

Királyné. Hát mit követtem el?

Király. Nem bánom, akkor

Hadd folyjon vér —

Királyné. Hah, ennyire jutottunk!

Király. Akkor nem ösmerem már enmagam' se —

Nincs erkölcs akkor s természet szava,

Nemzetközi szerződés ⁵⁾ nincsen akkor —

Királyné. Oh mennyire szánom Fölségedet!

Király (*magánkivül*). Szán! Egy parázna asszony
szánni mer —

Infánsnő (*ijedten belecsimpaszkodik anyjába.*).

Haragszik a király és szép mamám sír.

(*A király durván ellöki a gyermeket a királynétől.*)

Királyné (*szelíden és méltósággal, de reszkető hangon*).

E kislányt óvnom kell a durvaságtól.

Jer vélem, lányom. (*Ölébe veszi*).

Hogyha tégedet

Nem akar már ösmerni a király,

A Pirenéken túlról ⁶⁾ kell hozatnom

Kezeseket, kik felfogják ügyünk. (*Menni akar.*)

Király (*meglepve*). Királyné?

Királyné. Nem bírom el már többé... ez nagyon sok...

(*Az ajtóhoz akar jutni, de a küszöbnél a gyermekkel
együtt földre zuhan.*)

Király (*nagy megdöbbenéssel odasiet*).

Szent ég! Mi történt?

Infánsnő (*rémülten kiabál*).

Jaj! anyuska vérzik!

(*Kiszalad.*)

Király (*aggódva foglalatoskodik a királyné körül.*
 Szörnyű eset! Vér! Hát érdemlem-e,
 Hogy ily keményen büntet? Tán felállhat?
 Térjen magához! Keljen föl! Bejönnek!
 És így lepik meg!... Keljen föl! Talán biz
 Élvezze ezt a látványt mind az udvar?
 De kérem újra: keljen végre föl!

(*A királyné, a királytól támogatva, fölegyenesedik.*)

TIZEDIK JELENET.

Az előbbieket. Alba, Domingo ijedten belépnek. Hölgyek utánuk.

Király. Vigyék haza — rosszul van a királyné.

(*A királyné, hölgyeitől kísérve, elmegy. Alba és Domingo közelebb lépnek.*)

Alba. Sír a királyné? s arczán vér folyik!

Király. És ezt csudálják még az ördögök,
 A kik rávittek erre?

Alba, Domingo. Mink, uram?

Király. Kik mondtak eleget, a mi megörjít,
 És semmit, a mi meggyőz.

Alba. Adtuk azt,
 Mink volt...

Király. Fizessen érte a pokol!
 Bánom, mit tettem. Hát így hangzik-e
 A bűnös lelkiismeret szava? ¹⁾

Posa márki (*még a színen kívül.*
 Lehet beszélni öfelségivel?

TIZENEGYEDIK JELENET.

Posa márki, az előbbiek.

Király (*e hangra élénken fölrezen és néhány lépéssel elébe megy a márkinak.*)

Ah, ő az! Isten hozta. Önre, herczeg,
Már nincs szükségem. Hagyjanak magunkra.

(*Alba és Domingo néma ámulattal néznek egymásra és eltávoznak.*)

TIZENKETTEDIK JELENET.

A király és Posa márki.

Márki. Sire! Ez öreg vitéznek, húsz tusában

Ki a halállal szembeszállt önért,
Mégis csak fájhat, hogy így küldik el.

Király. Öntől helyes, hogy így gondolkozik —

Tőlem, hogy úgy cselekszem. A mi ön
Számomra egynéhány órába' lett,
Az ő egy emberöltőn át se volt.

Ki tetszik nékem, azt nem titkolom.

Királyi gráciámnak a pecsétje

Ragyogjon messze az ön homlokáról.

Hadd lássam irigyeltnek azt a férfit,

A kit barátjává tett a király.

Márki. De hátha a homálnak takarója

Teszi képessé csak, hogy arr' a névre

Méltó legyen?

Király. Mit hoz nekem, lovag?

Márki. Midőn előszobáján átsiettem,

Egy szörnyű mende-monda ért fülembe,

A mely azt vélem, el se hihető.

Heves szóváltás — vér folyt — a királyné —

Király. Ön tőle jön?

Márki. Borzadnom kellene,

Ha az a hír nem mondana valótlant,

Ha közbe' tett ön volna valamit...

A fontos dolgok, miket fölfedeztem,

Megmásították már a helyzetet.

Király. Nos?

Márki. Volt alkalmam rá, hogy elvegyem

Fia tárczáját, egynehány irással,

Mik azt hiszem, hogy némi fényt...

(Átadja a királynak a tárczáát.)

Király *(mohón átkutajja).* Levél

Apámtul, a császártul... Hogy' lehet?...

Nem hinném, hogy hallottam volna róla...

(Átolvassa, félreleteszi és sietve a iöbbi papirhoz nyul.)

Egy vár tervrajza... Egy pár gondolat,

Kitépve Tacitusból... S ez mi itt?

Oly ösmerős írás! Nőnek keze.

(Figyelmesen olvas, majd hangosan, majd halkán.)

»E kulcs... hátsó szobákat a királyné
Pavillonában«... Hah! mi lessz ez? »Itt

Nyiltan... szerelem... a meghallgatás...

Jutalom«... Ah! sátáni árulás.

Ráösmerek: ez ő! Az ő írása!

Márki. A királynéé? Sire, az lehetetlen!

Király. Eboli hercegnőé!

Márki. Hát igaz vón',

Mit nemrég megvallott Henarez apród,

A ki átadta az írást s a kulcsot!

Király *(megragadja a márki kezét, heves fölindulásban).*

Rémes kezekbe' látom magamat!

E nő — bevallom, márki — ez a nő

Feltörte a királyné skatulyáját...

Az első intelem ötöle jött . . .

Ki sejti, mit tud erről az a pap?

Nyomorúlt gazcsiny volt, mely lépre csalt !

Márki. Hisz az szerencse volna —

Király. Márki ! Márki !

Már kezdek félni, hogy a nők iránt

Túlságba mentem —

Márki. Titkos egyetértés

Ha volt is Carlos s öfelsége közt :

Bizonnyal más, merőben más a tárgya,

Mint az, miről vádolják. Biztosan

Tudom, hogy a herczegnek óhaja,

Hogy Flandriába menjen, a királyné

Agyában kelt.

Király. Mindég ezt hittem én is.

Márki. Becsvágyó asszony — Mondhatok-e többet ?

Érzékenyen veszi, hogy így csalódott

Büszke reményiben s ki van rekesztve

A részvételből a kormányzásban.

És messzelátó tervelése Carlos

Gyors ifjuságát vette számba . . . Szíve,

Kétlem, tud-e szeretni.

Király. Sohse aggaszt

Az ő államjavító tervelése !

Márki. Hogy őt szeretik-e? S a herczeg úrtól

Nem kell-e félni rosszabb dolgokat?

Ezt érdemes lesz megvizsgálni tán.

Itt tán nagyobb éberség lesz helyén —

Király. Óróra ön kezeskedik nekem —

Márki *(némi megfontolás után.)*

Képesnek hogyha tart e tisztre, Fölség,

Könyörgenem kell, hogy korlátlanul

És teljesen az én kezemre bizza.

Király. Meglesz.

Márki. Legalább semmi segítő,
Akárhogy hívják is, ne háborítson,
Ha szükségesnek vélnék bármi lépést —
Király. Nem fogja senki. Megigérem önnek.
Jó angyalom volt ön. Mi mély a hálám
Intéséért!

(Lermához, ki az utolsó szóknál belépett.)

Hogy' hagyta a királynét?

Lerma. Az ájulástól még ki van merülve.

(Gyanakodó tekintettel néz a márkira és elmegy.)

Márki *(szünet után a királyhoz).*

Még kell kis óvatosság. Félek attól,
Hogy Carlos holmi intést kap talán.
Sok a barátja — összeköttetése
Lehet tán Gentben is a lázadókkal.
A félelem talán kétségbesett
Határozatra bírná... Azt javaslom,
Hogy intézkedjünk most már ily esetre.
Legyen gyors eszközünk majd, tenni róla.

Király. Igaza van. De hogy' —

Márki. Ha adna tán

Titkos parancsot letartóztatásra

A kezeimbe, éljek véle rögtön

A vész perczében . . . és . . .

(A mint a király fontolgatni látszik.)

Ez egyelőre

Államtitok, míg . . .

Király *(írópolczához lép és megírja az elfogató parancsot.)*

A birodalom

Forog itt koczkán . . . Rendkívüli eszközt

A sürgető veszély megenged . . . Íme . . .

Önnek kiméletet nem kell ajálnom.

Márki *(átveszi az elfogató parancsot.)*

Végső esetre szól, uram király.

Király *(kezét vállára teszi.)*

S most menjen, márki — békét a szívemnek

És éjeimnek újra álmot adni.

(Mindketten más-más irányban el.)

TIZENHARMADIK JELENET.

Oszlopos tornác.

Carlos *a legnagyobb aggodással jön be.* **Lerma** gró
elébe megy.

Carlos. Ép önt kerestem.

Lerma. Én meg önt.

Carlos. Igaz?

Az istenért, igaz?

Lerma. Mi?

Carlos. Tört emelt rá?

És vérezőn vitték szobáiba?

Minden szentekre kérem! Válaszoljon.

Mit higgyek el? Mi az igaz?

Lerma. Elájult

S estében egy kis karczolás esett rajt.

Carlos. Nincs más veszély? Nincs semmi más?

Szavára?

Lerma. Ránézve nincs — annál több önre nézve.

Carlos. Anyámra nézve nincs? Óh hála égnek!

Valami szörnyű hír jutott fülembe:

Apám örvöng neje s kislánya ellen. . . .

Rájött egy nagy titokra . . .

Lerma. Az utóbbi

Talán igaz lehet —

Carlos. Igaz! Hogyan?

Lerma. Uram, egy intést már kapott ma tőlem,

Mit nem vett semmibe. A másodiknak
Vegye jobb hasznát.

Carlos. Hogy'?

Lerma. Ha nem csalódom,
Pár napja láttam egy tárczát kezében,
Égszinkék bársony volt, arannyal átszőtt...

Carlos (*kissé megdöbbenve.*)
Van ilyen tárczám. Nos?

Lerma. A födelén
Egy árnyékrajz van, bekerítve gyönggyel —

Carlos. Ugy van.

Lerma. Mikor imént váratlanúl
Fülöp király kabinetjébe léptem.
Ugy rémlett, ugyanezt látom kezében,
S mellette Posa állott —

Carlos (*rövid hallgatás után, megdermedve, hevesen.*)
Nem igaz!

Lerma (*sértődve*). Én e szerint csaló vagyok.

Carlos (*hosszan ránéz.*) Ön az!
Igen.

Lerma. Ah! herczeg, megbocsátok önnek.

Carlos (*szörnyű felindulásban fel-alá jár és végre megáll
előtte.*)

Mivel bántott meg ő? Mit vétetett
Az az ártatlan kötelék neked,
Melyet olyan pokoli buzgalommal
Igyekszel összetépni?

Lerma. Herczeg úr,
Én tisztellem a fájdalmat, mely önt
Méltánytalanná tette.

Carlos. Istenem!
Szent isten! óvj meg a gyanakodástól!

Lerma. Emlékszem a király saját szavára:

»Mi mély a hálám — szólt, mikor beléptem —
Intésiért«.

Carlos. Óh jaj ! Hallgasson el !

Lerma. Beszélik, Alba herczeg megbukott,
És Ruy Gomeztől az ország pecsétjét
Elvéve, rábízták a márkira !¹⁾

Carlos (*mély tünődésbe merülve*).

És nekem nem szólt ! Mért nem szólt nekem ?

Lerma. Az egész udvar megbámulja, mint
Mindenható minisztert, mint kegyenczet,
Ki bármit merhet . . .

Carlos. Szeretett, nagyon.

Önlelke nem volt drágább néki nálam.

Oh ezt tudom — száz próba volt tanum rá.

De ne volnának néki milliók,

A haza drágább, mint egyetlen ember ?

Nagyon tág egy barát számára keble,

S Carlos szerelme nagyon is kicsi

Az ő hevének. S most feláldozott

Az erényének. Szidhatom-e érte ?

Bizonyos — most már az. Számomra veszve !

(*Oldalt megy s elfedi arczát.*)

Lerma (*némi hallgatás után.*)

Jó herczegem ! Nos, mit tegyek önért ?

Carlos (*rá se nézve*).

Apámhoz megy most és szintén elárúl.

Semmit sem adhatok ajándokot.

Lerma. Talán megvárja, mi következik ?

Carlos (*a korlátnak támaszkodik és merően maga elé néz*).

Őt elvesztettem ! Óh, és most egészen

El vagyok hagyva.

Lerma (*részvevő meghatottsággal közeledik hozzá*).

És nem gondol-e

Megmentésére ?

Carlos. Mentésemre? — Jó agg!

Lerma. Hát senki más nincs, senki, a kiért

Kell, hogy remegjen?

Carlos (*fölrezzen*). Óh szent istenem!

Mi jut eszembe! Az anyám! Az írás,
Mit néki visszaadtam... Nem akartam
Őnála hagyni, s mégis nála hagytam.

(*Fel-alá jár, hevesen tördelve kezét*).

Mit vétett ő Posának? Hogyha mást nem,
Őt kímélhette volna. Ugy-e Lerma? (*Hirtelen,
eltökélten.*)

Hozzá kell mennem — óvnom kell hamar —
Előkészítnem.... Lerma, drága Lermám...
Kit küldjek? Hát nincs egy lelkem se már?
Hál' isten, van még egy baráti szív...

És itt már rontani úgy sem lehet! (*Gyorsan el.*)

Lerma (*követi és utána kiált*). Herczeg! hová?

TIZENNEGYEDIK JELENET.

A királyné egy szobája.

A királyné. Alba. Domingo.

Alba. Megenged, nagy királyné —

Királyné. Mivel szolgálhatok?

Domingo. Eltiltja nekünk

Őszinte aggodásunk a királyné
Fenkölt személyeért, hogy tétlenül
Hallgassunk olyan esemény felől,
Mely biztonságát veszélyezteti.
Idesiettünk, hogy még idején
Intelmeinkkel megerőtlenítsünk
Egy ármányt, melyet önnel szembe szönek.

Domingo. És buzgóságunk' és szolgálatunkat
Fölséged lábai elé tegyük.

Királyné (*ámulva néz rájuk*).

Főtisztelendőm, és ön, nemes Albám,
Meglepnek igazán. Ily od'adást
Domingo- és Albától nem reméltem.
Tudom, mi becse van. Önök egy ármányt
Említenek, mely engem fenyeget.
Szabad-e tudnom, hogy ki...

Alba. Arra kérjük,
Egy Posa márkitól hogy óvakodjék,
Ki titkos ügyeket intéz Fülöpnek.

Királyné. És én valóban örvendezve hallom,
Hogy olyan jól választott a király.
A márkit rég dicsérték már nekem,
Hogy jó, nagy ember. Legfelsőbb kegyet
Nem osztogattak soha igazabban.

Domingo. Nem osztogattak soha igazabban?
Mi jobban tudjuk ezt.

Alba. Rég nem titok már,
Hogy mikre használtatja fel magát.

Királyné. Hogyhogy? Mi az? Nagyon kíváncsivá tesz.

Domingo. Régen van, hogy Fölséged betekintett
A dobozába?

Királyné. Hogyhogy?

Domingo. És vajon
Nem látta híját semmi drágaságnak?

Királyné. Hogyhogy? Miért? Az egész udvarom
Jól tudja, mim hiányzik... De a márki!
Mi köze ehhez Posa márkinak?

Alba. Nagyon sok, Felség. Mert Carlosnak is
Hiányzik egynehány fontos papírja,
Miket ma reggel láttak a királynál,

A márkinak titkos kihallgatásán.

Királyné (*némi tünődés után*).

Hitemre, furcsa, nagyon furcsa ez.

Im egy ellenség, akiről soha

Nem is álmodtam, és két jóbarát,

Kik hogy barátim, sose járt eszemben,

Mivel valóban . . .

(*Átható tekintetet szegezve rájuk.*)

be kell vallanom,

Veszélybe' voltam már, hogy ama csínyért,

A melylyel férjemet rám uszitották —

Önöknek adjam meg bocsánatom.

Alba. Nekünk?

Királyné. Önöknek.

Domingo. Herczeg úr ! Nekünk !

Királyné (*még mindig merőn rájuk szegezve tekintetét*).

Mi kedves hát nekem, hogy ily hamar

Beláttam elhamarkodásomat.

Különben is már el voltam tökélve,

Hogy még ma felszólítom a királyt,

Állítson szemtől-szembe vádolómmal.

Annál jobb ! Így majd hívatkozhatom

Az ön tanuságára, Alba herczeg.

Alba. Reám? És ezt akarná, komolyan?

Királyné. S miért ne?

Domingo. S ekkép elerőtlenítné

Mindent szolgálatunk, melyet titokban —

Királyné. Titokban? (*Büszkén és komolyan.*)

Alba herczeg, tudni vágynám,

Ura s királya felesége önnel,

Vagy önnel, pap, mit súgna-búgna ollyat,

Miről a férjnek tudni nem szabad?

Bűnös vagy ártatlan vagyok?

Domingo. Miféle kérdés !

Alba. S ha nem oly igazságos a király?

Ha legalább *mostan* nem az?

Királyné.

Nos akkor

Várnom kell, míg majd az lesz. És örülhet,

A ki csak nyerhet véle, hogyha az lett.

(*Meghajítja magát és távozik; amazok is távoznak,
más irányban.*)

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Eboli herczegnő szobája.

Eboli herczegnő, nyomban utána Carlos.

Eboli. Mégis való a rendkívüli hír,

Mit az udvarban széltiben beszélnek? ¹⁾

Carlos (*belép*). Ne rémüljön meg! Oly szelíd leszek,
Mint egy gyerek!

Eboli.

Ön meglep, herczeg úr...

Carlos. Még meg van sértve? Most is?

Eboli.

Országos Széchenyi Könyvtár Herczeg úr!

Carlos (*sürgetőbben*). Még meg van sértve? Kérem,
mondja meg.

Eboli. Mi legyen ez? Ön elfeledni látszik...

Mi keresete nálam?

Carlos (*hevesen megragadva kezét*).

Óh leány,

Tehát örökké tudsz gyűlölni? mondd!

Sosem bocsát meg sértett szerelem?

Eboli (*ki akarja magát szabadítani*).

Eszembe mit juttat?

Carlos.

Jóságodat

S hálátlanságomat — Ah, jól tudom!

Én megsértettelek, lány, súlyosan,

Szelid szived' tépdestem, s könnyeket

Sajtoltam angyali tekintetedből...

Ah, s most se jöttem, hogy megbánjam ezt.

Eboli. Engedjen, herczeg... én...

Carlos. Jöttem tehozzád,

Mivel szelid leány vagy, és mivel

Jóságos, szép lelkedre épitek.

Nézd, lányka, nézd, már nincs több jóbarátom

E nagyvilágon kívüled. Te egykor

Szerettél engem — nem fogsz hát örökké

Gyűlölni s nem lélsz engesztelhetetlen.

Eboli (*elfordítja arcát*).

Hallgasson! Szót se már, az égre kérem...

Carlos. Jusson eszedbe az arany-idő,

Jusson eszedbe, óh lányom, szerelmed,

Szerelmed, a mely ellen csúfosan

Vétkeztem én. Hagyj hívatkoznom arra,

Mi voltam néked, szíved álmai

Milyennek láttak! Egyszer, még csak egyszer

Tégy lelked elibe olyan alakban,

Mint akkor voltam, s ez *árnyéknak* áldozd,

Mit sohse áldozhatsz már énnekem.

Eboli. Oh, Carlos! Mily kegyetlen ez a játék!

Carlos. Nemednél légy nagyobb. Feledd a sértést,

Tedd meg, mit nem tett asszony még előtted,

S utánad sem tesz. Hallatlan dolog,

Mit tőled kérek... Engedj... térden esdek...

Oh engedj két szót szólnom az anyámmal!

(*Térdre rogy előtte.*)

TIZENHATODIK JELENET.

Az előbbiek. Posa márki *beront, utána a királyi testőrség két tisztje.*

Márki (*lihegve, közéjük lép*). Mi vallomást tett? Ne higgyen neki!

Carlos *(még mindig térdelve, emelt hangon).*

Mindenre, a mi szent . . .

Márki *(hevesen félbeszakítja).* Hiszen ez őrvöng !
Mit hallgat őrvöngöre !

Carlos *(hangosabban, sürgetöbben).* Itt a koczkán
Élet s halál forog. Vigyen elébe !

Márki *(erőszakkal elvonszolja tőle a hercegnőt).*
Megölöm önt, ha hallgat rá. *(Az egyik tiszthez.)*

Ime,

Gróf Cordua. A királynak nevében !

(Megmutatja neki az elfogató parancsot.)

A herczeg önnek foglya.

(Carlos megdermedve, szinte villámsujtottan áll. A hercegnő rémülten felkiált és menekülni akar : a tisztek ámulnak. Hosszú és mély hallgatás. Látni, a mint a herczeg erősen reszket és csak nehezen bír uralkodni magán.)

(A herczeghez.) Adja kardját.

Eboli hercegnő, ön itt marad.

(A tiszthez.) Szavatol nékem, hogy a herczeg úr
Nem szól egy lélekkel se — senkivel —
Önnel magával sem . . . Fejével áll jót !

(Még valamit mond halkán a tisztnek, aztán a másik-hoz fordul.)

Majd nyomban a király lábához omlok,
Hogy számot adjak néki. *(Carloshoz.)* S önnek is.
Várjon rám, herczeg úr — egy óra múlva.

(Carlos engedi magát kivezetni, mint a ki eszméletlen kívül van. Csak mikor a márki előtt halad el, vet egy bágyadt, szinte haldokló tekintetet erre, ki elfedi arcját. A hercegnő még egyszer menekülni próbál ; a márki, karján fogva, visszavezeti.)

TIZENHETEDIK JELENET.

Eboli herczegnő. Posa márki.

Eboli. Minden szentekre — hagyjon mennem innen !

Márki *(előrevezeti, borzasztó komolysággal).*

Boldogtalan, mit mondott most neked?

Eboli. Semmitse . . . Hagyjon . . . Semmit . . .

Márki *(erőszakkal visszatartja. Még komolyabban).*

Mennyi az,

A mit megtudtál? Nincs szabadulás.

Nem mondd el már senkinek e földön.

Eboli *(rémműlten néz arczába).*

Egek ! Hogy érti? Nem akar talán

Megölni?

Márki *(tört von ki).* Csakugyan, ez szándokom.

Csak kurtán !

Eboli. Engem? Örök irgalom !

Hát mit követtem el?

Márki *(az égre néz, a tört Eboli keblére téve).*

Van még idő.

A méreg nem cseppent ki még ez ajkon.

Szétzúzom az edényt s minden marad,

Mint volt . . . Spanyolországnak végzete —

S egy asszony élte !

(E helyzetben marad, tétovázva.)

Eboli *(leomlott mellette és szilárdul néz szemébe).*

Nos, mit tétovázik?

Nem kérem, hogy kiméljen. Nem, uram,

Megérdemeltem a halált — s kívánom.

Márki *(kezét lassan leereszti. Rövid meggondolás után).*

Ez ép oly gyáva, mint barbár dolog vón',

Nem ! hála isten ! Van más eszköz is !

(Elejti a tört és kisiet. A herczegnő egy más ajtón át rohan el.)

TIZENNYOLCZADIK JELENET.

A királyné egy szobája.

A királyné (*Fuentes grófnőhöz*).

Miért e csődület a palotában?

Ma engem, grófnő, minden lárma rémít.

Óh menjen, nézze meg s aztán jelentse,

Mi az?

(*Fuentes grófnő elmegy s beront Eboli herczegnő.*)

TIZENKILENCZEDIK JELENET.

A királyné. Eboli herczegnő.

Eboli (*pihegve, sápadtan, eltorzult arczczal rogy a királyné elé.*) Királyné! Segítség! Fogoly!

Királyné. Ki?

Eboli. Posa márki fogta el imént
Királyi rendeletre.

Királyné. Kicsodát?

Eboli. Don Carlost.

Királyné. Örjöngsz?

Eboli. Most kísérik éppen.

Királyné. S ki fogta őt el?

Eboli. Posa márki.

Királyné. Nos,

Az égnek hála, hogy a márki volt,

A ki elfogta!

Eboli. És ezt oly nyugodtan,
Hidegen mondja? — Szent ég! Nem gyanítja —
Nem tudja —

Királyné. Hogy miért fogták el őt?

Sejtem, hogy holmi botlás lesz oka,

A mit tüzeskedő természetétől

Nem is lehet csodálni.

Eboli. Nem ! nem az !
 Jobban tudom — Nem — Óh én jó királyném !
 Elvetemült, pokoli tett ! Neki
 Már nincs menekvés ! Meghal !

Királyné. Meghal? Ah —

Eboli. S én lettem gyilkosa !

Királyné. Meghal ! Te háborgsz !
 Gondold meg . . .

Eboli. És miért hal meg, miért?
 Ha tudtam volna, hogy ez lessz a vége !

Királyné (*jóságosan megfogja kezét*).
 Herczegnő, látom, nem tért még magához.
 Hát szedje össze még előbb magát,
 S beszélje nyugodtabban el a dolgot,
 Ne ilyen rémitő formába' mondja,
 Mely végigborzongatja lelkemet.
 Hát mit tud ön? Mi történt?

Eboli. Óh, királyném,
 Ne ilyen égi leereszkedéssel,
 Ne ily jósággal ! Mint gyeheña lángja
 Úgy perzseli a lelkisméretem.
 Méltatlan lettem, fertőzött szemem'
 Hogy az ön dicsfényéhez fölemeljem !
 Tapossa el a hitványt, ki emésztve
 Önmegvetés, megbánás, szégyen által,
 Lábánál fetreng.

Királyné. Hah, boldogtalan,
 Mit fog megvallani?

Eboli. Fény angyala !
 Óh szent nő ! Még nem tudja, nem gyanítja,
 Mily ördög az, a kire oly szeretve
 Szokott mosolygni. Ma ismerje meg !
 Én — én loptam meg, én vagyok a tolvaj !

Királyné. Ön?

Eboli. A királynak is én adtam át
Leveleim —

Királyné. Ön?

Eboli. És orczátlanúl
Én vádoltam meg —

Királyné. Ön? Ezt bírta tenni?

Eboli. Bosszú — szerelem — örület üzött —
Gyűlöltem önt, Carlost pedig szerettem —

Királyné. És mert szerette —?

Eboli. Mert bevallva ezt,
Viszonzást nála nem találtam.

Királyné (*hallgatás után*). Óh most
Már minden meg van fejtve! — Álljon ön fel.
Szeretett — és én máris megbocsátok.
El is van már feledve... Mért nem áll fel?
(*Karját nyújtja neki.*)

Eboli. Nem! hátra van egy szörnyű vallomásom.
Előbb, királyné —

Királyné (*figyelve*). Mit kell hallanom még?
Beszéljen —

Eboli. A király... a csábítás...
Óh, félrenéz... szemében megvetés van...
A bünt, a melylyel én vádoltam önt,
Magam követtem el!

(*Égő arcát a padlóhoz nyomja. A királyné eltávozik.*
Nagy szünet. Pár perc múlva abból a kabinetből,
melybe a királyné bement, kijön Olivarez hercegnő s
Ebolit még az előbbi helyzetben találja fekvő. Némán
közeleg hozzá; ez a neszre fölegyenyesedik és mikor már
nem látja a királynét, felugrik, mint az örült.)

HUSZADIK JELENET.

Eboli hercegnő. Olivarez hercegnő.

Eboli. Szent isten, itt hagyott! Most vége van.

Olivarez (közelebb jön hozzá). Eboli hercegnő —

Eboli. Tudom, miért jön,
Erzsébet küldte önt, tudtomra adni
Itéletem . . . Csak gyorsan !

Olivarez. A királyné
Reám parancsolt, vegyem öntül át
Keresztjét s kulcsait —

Eboli (levesz kebléről egy arany rend-keresztet és a
hercegnő kezébe teszi).

De egyszer tán még csak szabad lesz, úgy-e,
Csókolni legjobb úrnőnk kezeit?

Olivarez. A Mária-zárdában tudja meg majd,
Hogy mit végeztek önről.

Ebolis (könny pereg le arczán). S a királynét
Nem látom többé !

Olivarez (megöleli, elfordítva tőle arczát).
Éljen boldogul !

(Gyorsan elmegy. Eboli követi a kabinet ajtajáig, mely
Olivarez után rögtön becsukódik. Pár perczig némán
és mozdulatlanul hever előtte térden, aztán összeszedi
magát és arczát elfödve, tovasiet.)

HUSZONEGYEDIK JELENET.

A királyné. Posa márki.

Királyné. Ah végre, márki ! Hál' Isten, hogy eljött.
Márki (sápadtan, dúlt arczczal, remegő hanggal s az
egész jeleneten végig ünnepélyes, mély meghatottsággal).

Felséged egyedül van? Semmi kém

Ki nem hallgathat a szomszéd szobákból?

Királyné. Egy lélek sem . . . Miért? Mi hírt hozott?
(Miközben figyelmesebben nézi és ijedten lép vissza.)
És hogy megváltozott ! Mi az? mi az?

Remegni késztet . . . Arczvonásai
Torzúltak, mint haldokló emberéi —

Márki. Gyanítom, tudja —

Királyné. Hogy elfogva Carlos,
S mondják, az ön kezétül? Hát valóság?
Nem bírtam hinni másnak, csakis önnek !

Márki. Való.

Királyné. S ön tette ezt?

Márki. Én.

Királyné (*pár perczig kétkedve néz rá*). Tisztelem
A tetteit, ha nem is értem őket . . .
De mostan megbocsátja aggodalmam.
Félek, merész a játék.

Márki. Veszve van már

Királyné. Szent isten !

Márki. Csak legyen egész nyugodt.
Már *róla* gondoskodtam. Az a játék
Az én számomra van elvesztve csak.

Királyné. Mit kell majd hallanom !

Márki. *Országos Széchényi Könyvtár* Ki mondta nékem,
Tegyek föl mindent egy kétes dobásra?
Mindent ! Hogy oly bizakodón s merészül
Játszszam az éggel? Hova jut az ember,
Ki, holott nem lehet mindentudó,
Neki áll dörén s kormányozni vágyik
A véletlen nehéz kormánylapátját?
Óh, rászolgáltam ! — De mért szólni rólam?
E percz oly drága, mint egy emberélet !
S ki tudja, tán bírám fukar kezébül
A végső csepp számomra most csepeg.¹⁾

Királyné. Bíró kezébül? — Milyen ünnepélyes
E hang ! Nem értem, mit jelent beszédje,
De borzaszt —

Márki. Ő már mentve ! Hogy mi áron,

Mindegy. De ez csupán csak mára szól.
Csak néhány percz övé. Ne pazarolja.
Madridból még ma éjjel meneküljön.

Királyné. Ma éjjel?

Márki. El van már intézve minden.

Ott, a karthausiak kolostorában,
Mely már régóta menedéke volt
Barátságunknak, várja őt a posta.
Mit földi jóban szerencsém adott,
Váltókban itt van. A mi híja még,
Tegye ön hozzá. Bár van szívemen még
Jó Carlosom részére sok dolog,
Sok, a mit néki tudni kell: de könnyen
Kifogyhatok időmből, hogy vele
Mindent személyesen intézzek el.
Ön szól vele ma este; kérem önt hát —

Királyné. A nyugalmamra esdek, márki: szóljon
Világosabban! Mért beszél velem
Ily rémitő talányosan... Mi történt?

Márki. Még tennem kell egy fontos vallomást:
Az ön kezébe teszem azt le. Nékem
Oly boldogság jutott, mint keveseknek:
Szerettem egy királyfit — Ám ez egynek
Szentelvén szívemet, egész világot
Öleltem át. Lelkében Carlosomnak
Népmillióknak készítettem édent.
Óh, szépek voltak álmaim... De hát
Tetszett a sorsnak, hogy idő előtt
Szólítson el szép ültetvényeimtől.
Már kisvártatva Rodrigója nem lesz,
S a jóbarát helyébe az a nő lép,
A kit szeret. S én itten — itten — itten,
E szent oltáron, királynéja szívén,
Teszem le végső, drága hagyatékom...

Itt lelje meg,¹ ha én már nem leszek...

(*Elfordul, hangját elfojtja a könny.*)

Királyné. Ez haldokló beszédje... Még remélem,
Csupán izgalma szól így... Vagy szavában
Van mégis értelem?

Márki (*igyekezett uralkodni magán és szilárdabb hangon folytatja*).

Majd mondja néki,
Gondoljon az eskünkre, a melyet
Ama rajongó, szép időkbe' tettünk
A ketté tört ostyára.²) Az enyémet
Én megtartottam, ahhoz hű maradtam
Halálomig... Most rajt' a sor, övét is...

Királyné. A haláláig?

Márki. Ő tegye valóvá

— Majd mondja meg neki — a látomást,
Egy új államnak merész látomását,
A barátságunk égi szüleményét.
A nyers követ formálni *karja* kezdje.
Bevégzi-e vagy elbukik: ne kérddje:
Csak kezdje művét. Századok ha tűntek,
Ismét teremt a sors olyan királyfit,
A milyen ő, oly trónon, mint a trónja,
S új kedvenczében ugyanily hevet gyújt
És mondja néki: majd ha férfi lesz,
Tisztelje ifjúsága álmait,
S kelyhét a gyöngéd, mennyei virágnak
Ne tárja ki a dícsért »jobb belátás«
Ölő férgének — s meg ne tántorodjék,
Ha káromolja a *por* bölcsesége
A lelkesülést, az *egek* leányát

Királyné. De márki, mi a célja —

Márki. S mondja néki,
Hogy lelkire kötöm az ember üdvét,

Hogy haldokolva ezt követelem,
Követelem ötle. S van jogom rá.
 Énrajtam állt, hogy e birodalomra
 Uj hajnalt hozzak. A király a szívét
 Énnékem adta ; fiának hívott —
 Pecsétje nálam van, s Albái már
 Megszüntek lenni.

(*Megáll s pár perczig némán néz a királynéra.*)

Ön most könnyezik —
 Szép lélek, ösmerem e könnyeket.
 Öröm fakasztja. De most vége ennek,
 Már vége. Én — vagy Carlos. Szörnyü volt
 És gyors a választásom. Veszve volt
 Az egyikünk... s e sorsot én kívánom...
 Inkább én... többet tudni ne akarjon.

Király. Most végre, végre kezdem érteni...
 Boldogtalan, beszéljen, mit művelt?

Márki. Odadtam két rövidke alkony-órát,
 Megmentni egy világos nyári nappalt.
 Lemondtam a királyról. Mi lehetnék
 Önéki már én? E kemény talajban
 Egyetlen rózsám többé nem virúl.
 Európa sorsa benne érlelődik,
 E nagy barátomban. Hispániát
 Öhözze utasítom. Addig — addig
 Csak vérezzék Fülöp kezétül. Ámde
 Jaj néki s nekem, ha meg kéne bánnom,
 Ha rosszat választottam volna ! — Nem ! nem !
 Ismérem Carlosom — ez sohse lessz így !
 S kezesem ön, felség. (*Némi hallgatás után.*)

Láttam csirázni
 E nagy szerelmet, láttam a szívében
 Gyökeret verni ezt a szenvedélyt,

Mely mindeneknél boldogtalanabb volt.
 Módomba' volt tusázni ellene —
 Nem tettem. Sőt tápláltam e szerelmet,
 Szemembe' mely nem volt boldogtalan.
 Tán a világ máskép ítélhet erről.
 Én meg nem bántam. Nem vádol szívem.
 Én éltet láttam, hol más a halált.
 Reménytelen lángjában én korán
 Arany sugárát láttam a reménynek.
 Vezetni vágytam ahhoz, mi kiváló,
 A legfőbb bájhoz fölemelni lelkét.
 S mert kellő képet nem adott a föld,
 Se kellő szót a nyelv — *ehéz* utaltam,
 S a vezetésem abbul állt csupán,
 Hogy magyaráztam néki a szerelmét.

Királyné. A barátjával annyira törődött,
 Hogy ömellelte engem elfeledt!
 Azt hitte komolyan, a mikor engem
 Megtett az angyalának s vértjeül
 Erényt adott neki, hogy semmi sincs
 Énbennem asszonyi? Nem hánytá-e meg,
 Milyen sokat koczkáztat női szív,
 Ily czímmel nemesítve szenvedélyt?

Márki. Mindegyik női szív, kivéve egyet.
 Ez egyre esküszöm. Higyem, hogy *ön*,
 Ön szégyeli a vágyak legnemesbjét,
 Szégyelli azt, hogy hőserényt növell?
 Fülöp királyt mit bántja, ha a festő,
 A »Megdicsőülés« képét ha nézi³⁾
 Escurialban, örök lángra gyúl?
 Az édes összhang, mely ott szenderég
 A húr-játékban, tán biz a vevőé,
 Ki süket füllel őrzi? Vett jogot,
 Hogy ronccsá zúzza: nem művészetet,

Hogy ezüst hangokat csaljon ki abból,
És olvadozzon a dal gyönyörében.

Az igazság a bölcs számára él,

A szépség érző szív számára van.

A kettő egymásnak való. E hittől

Nem foszt meg nyúlszívű előítélet.

Igérje, hogy szereti majd örökké:

Tömegtől félve, talmi-hősiséggel

Haszontalan lemondást meg se kísért,

Szereti mindig, változhatlanúl.

Igéri ezt, királyné? Kezet ad rá?

Királyné. Igérem önnek, szerelmem birája

Hogy mindörökké egyedül szívem lesz!

Márki (*visszahúzza kezét*). Nyugodtan halhatok meg
— téve munkám!

(*Meghajtja magát és indul.*)

Királyné (*hallgatva kíséri tekintetével*).

Ön elmegy, márki — meg sem mondva nékem,

Vajon — s mikor — láthatjuk újra egymást?

Márki (*még egyszer visszajön, arcát elfordítva*).

Bizonnyal... látjuk egymást még.

Királyné. Oh Posa,

Most értem önt, nagyon jól értem önt...

Mért tette ezt velem?

Márki. Vagy ő, vagy én.

Királyné. Nem! nem! Szándékosan rohan e tettbe,

Mit fenségesnek mond. Ne is tagadja.

Ismérem önt, már rég szomjazza ezt...

Habár ezer szív megszakad belé,

Mit bánja, csak lakjék jól büszkesége!

Oh most — most megtanultam érteni!

Esze azon jár csak, hogy megcsodálják!

Márki (*megütődve, magában*).

Nem! Ezt nem vártam!

Királyné (*némi hallgatás után*). Márki! S nincsen út Menekülésre?

Márki. Semmi.

Királyné. Semmi út?

Gondolja jól meg. Nincsen semmiféle?

Nincs általam se?

Márki. Nincs.

Királyné. Csak félig ösmer. . .

Bátor vagyok.

Márki. Tudom.

Királyné. S még sincs menekvés?

Márki. Nincs.

Királyné (*elmegy tőle és elfedi arczát*).

Menjen! Férfit már nem tisztellek.³⁾

Márki (*a leghevesebb indulatban lerogyva előtte*).

Királyném! . . Szent ég! Mégis szép az élet!⁴⁾

(*Fölugrik és elsiet. A királyné a kabinetjébe megy.*)

HUSZONKETTEDIK JELENET.

A király előszobája.

Alba herczeg és **Domingo**, hallgatva, külön-külön fel-alá járnak. **Lerma** kijő a király kabinetjéből. Utóbb **Don Raimundo de Taxis**, a főpostamester.

Lerma. Még nem mutatkozott a márki?

Alba. Nem még.

(*Lerma ismét bejelé indul.*)

Taxis (*belép*). Jelentsen engemet be, **Lerma** gróf.

Lerna. Most senkitsem fogad.

Taxis. Csak mondja néki,

Kell véle szólnom — legfőbb érdekében.

Siessen. Nem tűr haladékot ez.

(*Lerma bemegy a kabinetbe.*)

Alba (*a főpostamesterhez*). Nos, kedves Taxis, szokják türelemhez.

Ön nem beszél Fülöppel —

Taxis. Nem? S miért nem?

Alba. Kivéve, volt olyan előrelátó
S kieszközölte Posa engedelmét,
A ki foglyává tett fiút s apát.

Taxis. Posáét? Ah? Igaz! Ez éppen az,
Kitől átvettem ezt a levelet —

Alba. Miféle levelet?

Taxis. Hogy küldjem el

Brüsszelbe —

Alba (*figyelmesen*). Úgy? Brüsszelbe?

Taxis. S éppen ezzel
Megyek Fülöphöz.

Alba. Brüsszelbe! Ejh káplán úr, hallja? Brüsszel!

Domingo (*odalép*). Nagyon gyanús.

Taxis. S mily aggón, mily zavartan
Kötötte a lelkemre!

Domingo. Úgy-e?! Aggón?

Alba. S kicsoda vajjon a címzett?

Domingo. A címzett
Nassau s Orániának hercege.

Alba. Vilmos? Domingo, hisz ez árulás!

Domingo. Mi más lehetne? — Persze, ezt az írást
Azonnal át kell a Felségnek adni!

Kiváló férfiú! nagy érdem az,

Hogy ily szigorral szolgál a királynak.

Taxis. Csak kötelesség volt, főtisztelendöm.

Alba. Helyesen tette.

Lerma (*kijő a kabinetből. A főpostamesterhez*).

Kéreti a felség.

(*Taxis bemegy.*)

S a márki még sincs itt?

Domingo.

Keresik őt

Mindenfelé.

Alba.

Ez furcsa, különös.

Államfogoly a herczeg, és Fülöp

Maga se tudja, miért?

Domingo.

Még itt se volt,

Hogy erről számot adjon a királynak!

Alba. És hogy' fogadta a király a hírt?

Lerma. Még szót se szólt. (*Zaj a kabinetben.*)

Mi volt ez? Csöndesen!

Taxis (*a kabinetből kijöve*). Gróf Lerma, kérem!

(*Mindketten be.*)

Alba (*Domingohoz*).

Mi történik itt?

Domingo. Ily rémült hangon! Hátha a levél,

Mit elfogott... Én nem jót sejtek, Alba.

Alba. Lermát hivatja. Ámbár tudja bizton,

Hogy ön meg én itt az előszobában —

Domingo. Időnk lejárt!

Alba.

Hát nem vagyok-e az már

Ki előtt itt felpattant minden ajtó?

Körüitem minden hogy' megváltozott...

Mily idegenszerű...

Domingo (*halkan közeledett a kabinet ajtajához és megáll előtte, ha llgatózva*).

Halálos csönd. De hallszik, hogy' pihe gnek.

A kettős kárpit fogja fel a ne szet.

Alba. El onnan! jönnek.

Domingo (*elhagyja az ajtót*). Ollyan ünnepélyes,

Szorongó érzet lep meg, mintha ott benn

Nagy sorsról döntene e pillanat.

HUSZONHARMADIK JELENET.

A pármái herczeg, Feria és Medina Sidonia herczegek
és még néhány grand lép be. Az előbbiek.

Parma. Lehet Fülöp királylyal szólni?

Alba. Nem.

Parma. Nem-é? Ki van benn?

Feria. Bizonyára Posa?

Alba. Öt várják éppen.

Parma. Mostan érkezünk

Saragossából. Egész Madridot

Ijedség rázza... Hát való-e?

Domingo. Sajnos.

Feria. Való? S a máltai ejtette foglyul?

Alba. Az.

Parma. Mért? Mi történt?

Alba. Mért? Nem tudja senki,

Csak a király meg Posa.

Parma. És a cortest ¹⁾

Ez ügybe' meg sem hallgatták?

Feria. Jaj annak,

Ki részes ez alkotmány-sérelemben!

Alba. Jaj annak! Én is ezt mondom.

Medina Sidonia. Meg én is.

A többi grand. Mi mind!

Alba. Ki jó velem a kabinetbe?

Lábához omlok ő felséginek.

Lerma (*kirohan a kabinetből*). Ön, Alba herczeg!

Domingo. Végre! Hála isten!

(Alba besiet.)

Lerma (*lélekzetteggyva, nagy felindulással*).

Ha Posa jön: nincs egyedül urunk,

Hívatja majd —

Domingo (*Lermához, miközben a többiek is valamennyien kíváncsi várakozással köréje gyűlnek.*)

Mi történt, Lerma gróf?

Hiszen ön sápadt, mint egy holttestem.

Lerma (*el akar sietni*). Pokoli ez!

Parma és Feria.

De mi?

Medina Sidonia.

Mit tesz Fülöp?

Domingo (*ugyanegy időben*). Pokoli? Hát mi?

Lerma.

Sírt Fülöp király.

Domingo. Sírt!

Mind (*egyszerre, meglepetten, álmélkodva*). A király sírt!

(*A kabinetből csengő hallatszik. Lerma gróf besiet.*)

Domingo (*utána megy, vissza akarja tartóztatni*).

Még egy szóra, gróf!

Bocsásson meg... Bement! S mi itten állunk,

A rémület békóiba kötözve.

HUSZONNEGYEDIK JELENET.

Eboli hercegnő. Feria. Medina Sidonia. Parma.

Domingo és a többi grand.

Eboli (*sietve, magánkívül*).

Hol a király? Beszélnem kell vele. (*Feriához.*)

Vezessen hozzá, herceg.

Feria.

Fontos ügy

Gátolja a királyt. Be nem bocsátnak

Egy árva lelket.

Eboli.

Aláírja már

A rém-ítéletet? Neki hazudtak.

Bebizonyítom néki, hogy hazudtak.

Domingo (*messziről jelentősen int neki*).

Eboli hercegnő!

Eboli (*feléje megy*). Ön itt, barát! ?

Jó. Éppen önre van szükségem. Ön lesz
A bizonyságom.

(*Megragadja kezét és a kabinet felé akarja vonszolni.*)

Domingo. Én? Eszméleten van?

Feria. Maradjon itt kinn. Ő felsége most
Meg nem hallgatja.

Eboli. Kell, hogy halljon engem!
Hogy hallja, mi az igazság — igazság! —
Mindegy, ha tízszer isten!

Domingo. El! El, el!
Mindent kockáztat. Itt maradjon, itt.

Eboli. Ember, te reszkess bálványod dühétől!
Nincsen mit kockáztatnom már!

Alba (*szeme szikrázik, járása diadalmas. Domingo felé siet és átöleli*).
Fujasson
Tedeumot ma minden templomában.
A győzelem miénk!

Domingo. Miénk?

Alba (*Domingóhoz és a többi grandokhoz*).

Be most
Urunkhoz! Még ma hallanak felőlem.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

A királyi palota egy szobája, melyet vasrácsos ajtó választ el egy nagy előudvartól, a hol örök járnak fel s alá.

ELSŐ JELENET.

Carlos, *egy asztalnál ülve, fejét előre hajtva karjaiba, mintha szunnyadna. A szoba háttérében néhány tiszt, kik vele együtt vannak bezárva. Posa márki belép, a nélkül, hogy Carlos észrevenné, és halkan beszél a tisztekkal, kik rögtön eltávoznak. Aztán egészen közel lép Carloshoz és néhány perczig némán és búsan szemléli. Végre egy mozdulatot tesz, mely ezt fölriasztja kábultságából.)*

Carlos *(fölkel, észreveszi a márkit és ijedten összevezzen. Majd egy darabig tágra nyílt, merev szemekkel nézi, aztán kezével végigsimítja homlokát, mintha valamire vissza akarna emlékezni).*

Márki. Én vagyok, Carlos.

Carlos *(kezet nyújt neki).* Meg is látogatsz még !

Szép tőled

Márki. Azt képzeltem, hogy talán Hasznát vehetnéd itt a jóbarátnak.

Carlos. Valóban? Ezt gondoltad igazán? Lám ! Örülök rajta, mondhatatlanul.

Ah ! tudtam, hogy te hozzám jó maradtál.

Márki. Megérdemeltem, hogy hidd ezt.

Carlos.

Ugy-e?

Óh, még mi ketten jól megértjük egymást.
 Így tetszik ez nekem. Ez a szelidség,
 Ez a kimélet illik nagy szivekhez,
 Minő te s én. Hogy *egy* követelésem
 Méltánytalan volt s vakmerő: ne nézd;
 A többi *méltányost* meg mért tagadnád?
 Hisz az erény lehet rideg, de soha
 Embertelen, kegyetlen... Fájt tenéked!
 Elképzelem nagyon jól, lágy szived
 Hogy' vérezett, az áldozatodat
 Midőn oltár elébe ékitetted.¹⁾

Márki. Carlos, hogy' érted?

Carlos.

Most *te* végzed azt be,

Mi rám várt volna s mit nem tudtam én.
 Te fogod adni az arany időket
 A spanyoloknak, miket basztalan
 Reméltek tőlem. Hiszen énnekem
 Végem van — mindörökre. Ezt beláttad...
 E szörnyű szerelem mind, mind letörte
 Kora virágait a szellememnek,
 Le, visszahozhatatlanúl. A te
 Dicső reményeidnek halva létem.
 A sors vagy a véletlen a királyhoz
 Juttatnak téged — és titkomnak árán
 A tied ő; te angyla lehetsz.
 Számomra nincs menekvés — de talán
 Spanyolországnak van. Nem átkozok mást,
 Nem én, csak őrzöngő vakságomat,
 Hogy nem láttam be máig, hogy te, Posa,
 Oly nagy vagy, a milyen gyöngédszívű.²⁾

Márki. Nem! Ezt előre nem láthattam — ezt nem:

Hogy egy igaz barát nagylelkősége
 Leleményesb lesz, mint az én tapasztalt

Gondoskodásom. Íme összeomlik
Épülete — feledtem szívedet.³⁾

Carlos. Ámbár, ha lehetett vón' megkimélned
E sorstul őt . . . ezt mondhatatlanul
Köszöntem volna. Hát én egymagam
Nem birtam volna elviselni? Kellett,
Hogy ő legyen a másik áldozat?
De csitt! Én nem hányok szemedre semmit.
A királynéhoz néked mi közöd?
Szereted őt te? Szigorú erényed
Szerelmem apró gondját kérdi-e?
Bocsáss meg, igazságtalan ha voltam.

Márki. Az vagy. De nem e vád miatt vagy az.
Ha megérdelem ez egy szemrehányást,
Mind megérdelem . . .⁴⁾ és akkor nem állnék
Előtted így. (*Kiveszi tárczáját.*)
Im itt van egynehány

A levelek közül, amelyeket
Őrizetemre bízál. Vedd magadhoz.

Carlos (*álmélkodva nézi majd a leveleket, majd a
márkit).*

Hogyan?

Márki. Megint hozzád adom; kezедben
Most biztosabbak lesznek, mint enyimben.

Carlos. Mi az? Apám hát nem olvasta őket?
Elébe sem kerültek hát?

Márki. Ezek?

Carlos. Hát nem mutattad néki *mind*?

Márki. Ki mondja,
Hogy *egy*et is mutattam mindezekből?

Carlos (*fölötte csodálkozva*).

Oh lehetséges-e? . . . Gróf Lerma mondta.

Márki. Az mondta? Persze! most minden világos,
Minden. Ki birta ezt előre látni?

Hát Lerma? Nem *ez* ember nem tanult
Sosem hazudni. Többi leveled,
Igenis, ott volt a király kezében.

Carlos (*szóltanul, dermedten mered rá*).

De akkor mért vagyok hát, Posa, itten?

Márki. Előrelátásból, hogy másodizben
Ne próbálhassad, holmi Ebolit
Választani meghittedül.

Carlos (*mintegy álomból ébredve*). Hah! végre!
Most látok... most dereng a fény...

Márki (*az ajtóhoz megy*). Ki jön?

MÁSODIK JELENET.

Alba herczeg. Az előbbiek.

Alba (*hódolattal közeledik a herczeghez, a márkinak
az egész jelenet alatt hátat fordítva*).

Don Carlos, ön szabad már. A király küld,
Hogy ezt jelentsem.

(*Carlos álmélkodva néz a márkira. Mind hallgatnak.*)

És boldog vagyok
Herczeg, hogy én lehettem a legelső,
Ki oly szerencsés...

Carlos (*mindkettejüket nagy csodálkozással nézi.
Hosszú szünet után a herczeghez*).

Foglyul ejtenek,
Aztán jelentik, hogy szabad vagyok...
S okát annak sem, ennek sem tudom?

Alba. Ugy értesültem, hogy csak tévedésből,
A melybe — egy csaló rántotta apját.

Carlos. De mégis itt királyi rendeletre
Őriznek engem?

Alba. Öfelséginek

Egy tévedése folytán.

Carlos. Ezt valóban

Sajnálhatom . . . De a király ha téved,

Őt illeti, saját személyiben,

Hogy jöjjön jóvá tenni a hibáját.

(Keresi a márki tekintetét és büszke leereszkedést mutat a herczeg iránt).

Fülöp fiának hívnak itt. Szemét

Rám szegzi rágalom s kíváncsiság.

A mit kötelességből tett apám,

Ne lássék, mintha kegyének köszönném.

Különben kész vagyok elébe állni

A cortes-bírósnak. De a kardom'

Ily kézből vissza nem fogadhatom.

Alba. Nos, öfelsége nem fog vonakodni,

Méltányos óhaját hogy teljesítse,

Ha szabad önt színe elé kísérem . . .

Carlos. Maradok addig, mígnem a király,

Vagy Madrid visz ki majd a börtönömből.

E választ küldöm önnel.

(Alba eltávozik. Egy ideig még látni őt az előudvarban, a mint parancsot osztogat.)

HARMADIK JELENET.

Carlos és Posa márki.

Carlos *(miután a herczeg kiment, várakozással és ámulattal a márkihoz).*

De mi ez?

Márki. Én voltam, a mint láthatod.

(Feléje megy nagy megindulással.)

Oh Carlos,

Hatott. Igen. A tervem sikerült.
Most megvan. Áldassék a Mennybeli,
Ki sikerülni hagyta.

Carlos. Sikerülni?

De mit? Nem értem a beszédedet.

Márki (*megragadja kezét*).

Te meg vagy mentve — te szabad vagy — én
meg — (*elakad*).

Carlos. Te meg?

Márki. Én szívemhez szorítalak,

Először teljes joggal életemben.

Hisz mindent, mindent, a mi drága nékem,
Od' adtam ennek áráként... Oh Carlos,

Mily édes, mily nagy ez a pillanat!

Meg van magával elégedve szívem.

Carlos. Mi gyors elváltozás vonásaidban!

Igy sohse láttalak. Büszkén dagad

A melled, és tekinteted ragyog.

Márki. Carlos, bucsúznunk kell most. Meg ne rémülj,

Légy férfiú. Akármit hallasz is,

Igérd, hogy fékevesztett fájdalommal,

Mely nagy szivekhez nem méltó, e válást

Számomra nem teszed még nehezebbé...

Elvesztesz, Carlos... sok-sok évre... Balgák

Ugy híjják: mindörökre.

(*Carlos visszavonja kezét, merően ránéz és nem felel.*)

Légy te férfi.

Én számítottam rád; el nem kerültem,

Hogy véled töltsem azt a súlyos órát,

Mit szörnyen az *utolsónak* neveznek.

De sőt — bevalljam? — örültem neki.

Jer, ülj le vélem. Olyan kimerültnék

S bágyadtnak érzem testem.

(*Közelebb vonul Carloshoz, ki még mindig halálos dermedtségben áll ott és önkéntelenül is engedi, hogy amaz lehúzza melléje).*

Min tűnődöl?

Nem válaszolsz? — Rövid leszek nagyon.
 Hogy a karthauziaknál legutólszor
 Láthattuk egymást, másnap a király
 Magához hívott. Tudod az eredményt,
 És tudja Madrid. Ám azt nem tudod,
 Hogy titkodat elárulták neki,
 S hogy ellened szólott néhány levél,
 Mely a királyné dobozábul eltűnt,
 S hogy ezt Fülöp maga közölte vélem,
 S hogy én — meghittje voltam.

(*Megáll, hogy meghallja Carlos válaszát; ez néma marad.*)

Igenis,

Hűséget szegtem ennen ajkaimmal.
 Magam irányítottam azt az ármányt,
 Mely vesztet lőn. Túlságos hangosan
 Beszért a tett. Már fölmentetni téged,
 Ehez késő volt. Egy volt hátra csak:
 Az én kezembe venni bosszuját...
 S így lettem ellenséged, Carlosom,
 Hogy annál jobban szolgálhassalak.
 — Te nem figyelsz rám?

Carlos.

Figyelek. Tovább.

Márki. Eddig nincs vétkem. De hamar elárult
 Szokatlan fénye új királyi kegynek.
 Hozzád jut híre, mint előreláttam.
 De én, kit ál-gyöngédség veszteget meg,
 És akit elvakít a büszke hit,
 Merész művem' hogy nélkülöd bevégzem:

Elvontam e veszélyes titkomat
 A jó barát elől. Ez volt a nagy,
 Nagy hirtelenkedés. Súlyos hiba :
 Tudom. Bizakodásom örület volt.
 Bocsáss meg. A mire azt építettem :
 Barátságodnak örök tartama.⁵⁾

*(Itt elhallgat. Carlos megkövesült merevsége heves
 meghatottságba csap át.)*

A mitől félttem, bekövetkezik.
 Költött veszélytől késztetnek remegned.
 Vérében a királyné . . . rémülettől
 Visszhangozik a ház . . . a Lerma gróf
 Balsorsu szolgálatkészsége, aztán
 Előtted érthetetlen némaságom :
 Mindez reá ront meglepett szivedre . . .
 Inogsz . . . s hogy elvesztettél, azt hiszed.
 De túlon túl nemes levén ahoz,
 Hogy kétkedjél Posád becsületében,
 Nagynak dicsőjted az elpártolását,
 S hűtlennek mondani csak most mered,
 Mikor tisztelheted mint hűtelent is.
 És cserbehagyva egyetlen hivedtől,
 Eboli herczegnő karjába omlasz —
 Boldogtalan ! egy sátán karja közzé ;
 Mert ez volt árulód.

(Carlos fölkel.)

És látom akkor,
 Hogy elrohansz. Rossz sejtés tör szívembe.
 Követlek. Késő. Lábánál heversz már,
 A vallomás elröppent ajkaidról.
 Számodra nincs menekvés már . . .

Carlos.

3

Oh nem ! nem

Meg volt indulva. Tévedsz. Óh bizonynyal
 Meg volt indulva.

Márki.

Éj borúlt reám !

Nincs, nincs kiút — nincs, nincs segedelem

Sehol a természetben ! Fúriává,

Barommá tett a vad kétségbesés . . .

S egy női szivnek szegzem törömet.

De most . . . egyszerre fény gyul a szivemben

»S ha tévedésbe ejtem a királyt?

Ha sikerül, hogy én tünjem bűnösnek?

Valószínű vagy sem, neki elég lesz,

Fülöp király elégnek fogja látni —

Hisz *rosszaság* ! Legyen ! Koczkáztatom !

A mennydörej, mely váratlan lecsap,

Tán meghökkentheti a zsarnokot . . .

S mi mást kívánok? Fontolgatni kezd az,

S időt nyer Carlos, hogy Brabantba szökjék.«

Carlos. S ezt tetted volna? ezt?**Márki.**

Levelet írok

Oráni Vilmosnak : hogy a királynét

Szerettem régtől és hogy sikerült,

Hamis gyanúba tégedet keverve,

Magamtul a gyanút hárítanom,

Hogy útat a király maga nyitott,

A királynéhez szabadon közelgnem.

Hozzáteszem, hogy félek : fölfedeztek,

És hogy te, megismerve szenvedélyem,

Ebolihoz siettél, tán azért,

Hogy általa megintsed a királynét —

S hogy ott ezért ejtettelek rabúl,

S hogy most, mivel már úgyis veszve minden,

Brüsszel felé szándékszem menekülni . . .

S e levelet —

Carlos (*ijedten vág szavába*).

Nem a póstára biztad?

Tudod, hogy mindent, a mit Flandriába

S Brabantba küldnek —

Márki. Megkap a király.

S most úgy áll dolgom, hogy kötelességét
Megtette Taxis.

Carlos. Elvesztem, nagy ég !

Márki. Te? Mért?

Carlos. Boldogtalan, s te vélem együtt.

E szörnyű ámitást meg nem bocsátja

Apám soha. Ezt nem bocsátja meg.

Márki. Zavart vagy. Ámitás? Eszmélj, barátom.

Ki mondja meg neki, hogy ámitás volt?

Carlos (*merőn arczába néz*).

Kicsoda, kérded? Én magam ! (*El akar rohanni.*)

Márki. Te őrjöngsz !

Maradj !

Carlos. El, el ! Ne álld utam, az égre !

Míg itt vagyok, tán bérli már a gyilkost.

Márki. Hát akkor annál drágább az időnk.

Egymásnak még sok mondani valónk van.

Carlos. Mi? — Mielőtt Fülöp —

(*Ismét el akar menni. A márki karon fogja és jelentős tekintettel nézi.*)

Márki. Figyelj ! Vajon

Ilyen gyors voltam s lelkisméretes

Én is, mikor helyettem folyt a véred

Gyerekkorodban?

Carlos (*meghatotton és csodálkozással tele áll meg előtte*).

Óh jóságos ég !

Márki. Te, Carlos, mentsd magad meg Flandriának !

Királyi trónus a te hivatásod.

Meghalni érted : az enyém.

Carlos (*hozzá lép és kézen fogja, a legbensőbb érzéssel*).

Oh nem ! nem !

Ő ennek nem fog — nem bír ellenállni.

Ily fenköltségnek, óh! nem állhat ellen.
 Hozzávezetlek. Kar a karba állunk
 Szine elé: »Apám — mondom neki —
 Ezt tette jóbarát a jóbarátért!»
 Ez őt meghatja. Hidd el, nincsen ő
 Emberi érzés híján. Igenis,
 Meghatja majd bizonynyal. A szemébe
 Hév köny szivárog majd és megbocsát
 Neked meg nékem is.

(*Lövés dördül a rácsajtón át. Carlos felugrik.*)

Hah! ez kinek szólt?

Márki. Énnékem — azt hiszem. (*Összerogy.*)

Carlos (*a fájdalom felkiáltásával melléje rogy a földre*).

Oh ég kegyelme

Márki (*tört hangon*). Nagyon is gyorskezü — Fülöp
 (király —

Azt hittem — még tovább tart. — De te gondoldj
 Menekvésedre — hallod? — menekülj —

Anyád tud mindent — mindent — nem bírok —

(*Carlos a tetem mellett marad fekvve, mintha ő is halott volna. Kis idő múlva belép a király, több főnemeset kísérve, és e látványra döbbenne lép vissza. Általános, mély hallgatás. A grandok félkörbe állnak kettejük köré és felváltva majd az apára, majd a fiura néznek. Ez még minden életjel nélkül fekszik a földön; a király töprengő hallgatással nézi.*)

NEGYEDIK JELENET.

A király. Carlos. Alba, Feria és Medina Sidonia hercegei. A páрмаi herceg. Lerma gróf. Domingo és számos grand.

Király (*jóságos hangon*). Helyt adtam kérésednek,
 Carlosom.

Eljöttem, énmagam, a birodalmam
Minden nagyjával, kijelenteni :
Szabad vagy.

(Carlos fellekint és körülnéz, mint a ki álmábólriad fel. Szeme majd a királyra, majd a halottra szegődik. Nem felel.)

Vedd hát vissza kardodat.

El volt sietve a dolog !
(Közeledik hozzája, kezét nyújt neki és segít neki fölkelni.)

A porban

A fiam nincs helyén. Kelj föl. Jövel
Apádnak karjai közé !

Carlos *(szinte öntudatlanul engedi magát átkarolni a királytól — de aztán hirtelen észre tér, abbahagyja és jobban szemügyre veszi.)*

Lehed

Halálszagú. Nem birlak átölelni.
(Visszataszirja. A grandok mind fölindulásban.)

Nem ! Ily ijedten kár itt állnotok.
Mi szörnyüt tettem ? Hozzáért kezem
Az égnek fölKentjéhez ? Ki se féljen.
Tőlem nem éri bántás. Homlokán
Nem láthatjátok-é a bélyeget ?
Meg van jegyezve isten kezitől.

Király *(gyorsan menni készül).*

Utánam, grandjaim.

Carlos. Hová ? Tapot se —
(Erőszakkal tartja vissza mindkét kezével, s az egyikkel véletlen a kardhoz ér, melyet a király magához hozott volt. Ez kicsuszik hüvelyéből.)

Király. Te kardot szegzel az apádra ?
jelenlevő grandok *(mind kihuzzák kardjukat).* Hah !
Királygyilkosság !

Carlos (*erősen tartja egyik kezével a királyt, a másikkal a puszta kardot*).

Dugjátok bé a szablyát. Mit akartok?
 Azt vélitek, őrvöngök? Nem, nem én.
 Hahogy őrvöngnék, nem vón' bölcs dolog
 Emlékeztetnetek: kardom hegyén
 Hogy élte függ. Kérlek, csak távolabb!
 Oly természetnek, a minő enyém,
 Hizelgni kell . . . azért csak hátra, hátra.
 Mit e királylyal kell most megbeszélnem,
 Az jobbágy-eskütök nem illeti.
 Nézzétek, ujjai mily véresek!
 Nézzétek jól meg őt. Látjátok-e!
 S ide is nézzetek — ezt ő csinálta,
 A nagy művész!

Király (*a grandokhoz, kik aggódva tolongnak köréje*).
 Csak lépjete ti hátrább.

Mitől remegtek? — Nem vagyunk-e mi
 Apa s fiú? Már mégis csak bevárom,
 Hogy a természet mily gyalázatosság —

Carlos. Természet? Erről semmit sem tudok.

Ma gyilkolás a jelszó. Szétszakadtak
 Az emberiség minden kapcsai.
 S te szakítottad szét országaidban.
 S tiszteljem, mit te gúnyolsz? Óh ide,
 Ide kell nézni. Még oly gyilkolás
 Nem történt sohse, mint ma . . . Hát van isten?
 Szabad-e, alkotásában királyok
 Hogy ilykép dúljanak? Kérdem, van isten?
 Anyák mióta szülnek — *egy*, csak *egy* volt,
 Ki ily ártatlan halt meg. ¹⁾ Tudod-e,
 Mit tettél? Nem, nem tudja, nem gyanítja,
 Hogy e világból olyan éltet orzott,
 Mely sokkal drágább, fontosabb, nemesb volt,
 Mint önmaga, meg egész százada.

Király (*szelid hangon*). Fölötte hirtelenkedő ha
voltam,

Illő-e, feleletre hogy *te* vonj,
A kinek érdekében voltam az?

Carlos. Hogyhogy? Lehetséges? S ki nem találja,
Hogy e halott mim volt? Óh szóljatok ti,
Segítsetek ti a mindenttudónak,
Megfejtene ez oly nehéz talánvt!
Barátom volt . . . S akarja tudni, Sire,
Mért halt meg? Értem, értem halt meg!

Király. Óh,
Sejtelmem!

Carlos. Megbocsáss, te vérező,
Hogy ily fülek előtt tárom ki titkom',
Azt megfertőzve. Ám hadd sujtsa porba
Ezt a nagy emberismerőt a szégyen,
Hagy túl birt járnai szürke bölcseségén
Egy ifju ember éleselműsége.
Igen. Testvérek voltunk, Sire. S azokká
Dicsőbb kapocs tett, mint az, a melyet
A természet gyárt. Oly szép életútja
Szeretet volt. Szeretet énrántam
Nagy, szép halála is. Mivel *enyém* volt,
Amikor ön volt, Felség, nagyra azzal,
Hogy önt becsüli, s az ő szónok-ajka
Csak játszott, tréfált az ön óriási
S oly büszke szellemével. Abb' a hitbe,
Hogy ura ön lett: fenkölt tervinek
Ön volt az engedelmes eszköze.
Hogy rab vagyok, az ő baráti szíve
Eszelte ki. És mentésemre írta
Vilmos herczegnek azt a levelet . . .
Először életében most hazudva.
És mentésemre rontott a halálba,

Melyet elszenvedt. Ön halmozta rá
 A gráciáját — s értem halt meg ő.
 Ön rátukmálta a baráti szívét,
 A jogara játékszer lett kezében :
 Ő azt eldobta s értem halt meg, értem.

(A király mozdulatlanul áll, tekintetét merőn a földre szegezve. Valamennyi grand megdöbbenve és félénken néz rá.)

De lehetséges volt-e? Hihetett ön
 E durva föllentésnek? Mily kevésre
 Becsülte önt, mikor vállalkozott,
 Hogy ily otromba csellel majd legyűri !
 Ön a baráti szívét merte kérni,
 És már e könnyű próbán elbukott.
 Nem, ebbe kár volt belekapni, Sire.
 Nem önnek volt való ez ember. Ő is
 Jól tudta ezt, mikor ellökte önt,
 Minden trónjával. Az ön ércz-kezében
 E finom húros hangszer eltörött.

S ön nem birt tenni mást, mint őt megölni.

Alba *(mostanáig nem vette le szemét a királyról és látható nyugtalansággal észlelte az arczán tükröződő lelki felindulást. Most feldultan közeledik hozzá).*

Ne ily halotti némaságba', Sire.

Nézzen körül. Szóljon velünk, uram.

Carlos. Nem volt közömbös ön iránt. Ön őt
 Rég érdekelte már. Talán ! Talán még
 Boldoggá tette volna önt. A szíve
 Elég dús volt ahoz, fölöslegéből
 Hogy önnek is szerezzen örömet.
 A szelleme szikrái önből istent
 Csináltak vón'. Ön magát lopta meg.
 Óh mit ajánlhat, Sire, kipótlani

Egy lelket, milyen ez volt !

(Néma hallgatás. A grandok közül többen félrenéznek, vagy köpenyükkel eltakarják arcukat).

Óh ti mind,

Kik ide gyűltetek s kik rémülettől
S álmélkodástul elnémultatok :
Ne ítéljétek el az ifju embert,
Ki apja és ura s királya ellen
Ily hangon szól . . . Tekintsetek ide !
Érettem halt meg. Van-e könnyetek?
Vér és nem izzó ércz foly ereitekben?
Nézzétek ezt, s ne kárhoztassatok.

(Több önuralommal és nyugodtsággal fordul a királyhoz).

Tán várja, hogy' végződik e dolog,
Mely oly természetellenes? Ime
A kardom. Ön megint csakis királyom.
Azt véli, reszketek a bosszujától?
Öljön meg engem is, mint megölette
A legnemesbet. Eljátszottam életem'.
Tudom. Mi nékem most az élet? Im,
Lemondok mindenről, mi vár a földön.
Keressen majd fiút idegenek közt —
Itt az országim —

(Lerogy a holttest mellett s az utóbb következőkben már nem vesz részt. Közben távolról zavart zúgás és nagy tolongás zaja hallatszik. A király körött mély csend. Tekintete végigfut az egész körön, de senkisé sem néz szeme közé.)

Király.

Nos? Kisem felel?

Minden tekintet földön — minden arcz
Elfödve ! Ime kész ítéletem.

Kiolvasom szótlan vonásaikból.

Alattvalóim marasztaltak el.

(Ujra hallgatás, mint fõntebb. A zajongás közelebb jő és mind hangosabb. A körülálló grandok sorain moraj fut végig, egymással zavart jeleket vártanak, végre gróf Lerma halkan meglõki Alba herczeget.)

Lerma. Valóban, ez vihar.

Alba *(halkan)*. Félek, hogy az.

Lerma. Már fölfelé tolongnak. Már bejönnek.

ÖTÖDIK JELENET.

Egy testõrtiszt. Az elõbbiek.

Tiszt *(sürgetõn)*. Ribillió! Hol van Fülöp király?

(Attõr a tömegben és a királyig hatol.)

Fegyverbe' Madrid! Ádáz harcosok

És nép veszi körül a palotát.

Hiresztelik, Don Carlos fogva van,

Veszélyben élete. A néptömeg

Elevenen kívánja látni õt,

Vagy láng közt dönti rommá Madridot.

Mind a grandok *(felindulásban)*. Mentsük meg a királyt!

Alba *(a királyhoz, ki nyugodtan és mozdulatlanul áll ott)*.

Sire, meneküljön...

Veszély van itt. Nem tudjuk még, a népet

Ki fegyverezte föl.

Király *(felriad kábultságából, fölegyenesedik és fenséggel közéjük lép.)*

Még áll-e trónom?

Király vagyok e hon fölött? Nem én.

Már nem vagyok. E gyávák sirdogálnak,

Ellágyította õket egy gyerek.

Jelszóra vár mind — s elpártol legott.
Rebellisektül elárulva!

Alba. Sire,

Mi szörnyű látomások!

Király. Odatúlra!

Ott hulljatok le! Rogyjatok a porba

A viruló, ifjú király előtt... Már

Nem vagyok semmi — tehetetlen agg!

Alba. Hát ennyire jutottunk! — Spanyolok!

(Mind a király köré tódulnak s kivont karddal letérdelnek előtte. Carlos a holttestemnél egyedül marad, mindenkitől elhagyva.)

Király *(letépi köpenyét s eldobja magáiól).*

Adjátok őrá e királyi éket —

Vigyétek széttiport holttestemen —

(Ájultan marad Alba és Lerma karjai közt.)

Lerma. Szent ég, segítség!

Feria. Jézus, mily csapás!

Lerma. Magán kívül van...

Alba *(a királyt Lerma és Feria kezei közt hagyja).*

Ágyba kell vitetni.

Megyek s Madridnak megviszem a békét.

(Elmegy. A királyt elviszik, az összes grandok kísérik).

HATODIK JELENET.

Carlos *egyedül marad a holttestnél. Pár percz múlva megjelenik Don Luis Mercado, zavartan szétnéz s egy ideig némán áll a herczeg mögött, a ki őt nem veszi észre.*

Mercado. A királyné küld.

(Carlos újra elnéz tőle és nem felel.)

Mercado vagyok...

A királynénak orvosa. Ime

Igazolásom.

(*Pecsélgűrűt mutat a herczegnek. Ez néma marad.*)

Őfelsége még ma

Szeretne önnel szólni... fontos ügyben...

Carlos. Nem fontos nékem semmi már e földön!

Mercado. Posától, szólt, egy megbizást kapott.

Carlos (*gyorsan fölkel*). Mit? Rögtön. (*El akar menni vele.*)

Mercado. Nem! Most, fenség, nem lehet még.

Minden bejárás meg van szállva ott,

S az őrség megkettőzve. Lehetetlen

E szárnyba észrevétlenül belépni.

Koczkára tenne mindent —

Carlos. Ámde —

Mercado. Fenség,

Egy eszköz van legföljebb. A királyné

Maga eszelte ki. S most közli önnel...

De különös a terv, merész, kalandos.

Carlos. S mi az?

Mercado. Mint tudja tán, már rég mesélik,

Hogy a kastélynak boltos folyosóin

Éjfél körül, barátruhába' járva,

Az elhunyt császár szelleme kísért.

E mende-mondát elhiszi a nép,

S e helyre az őrség borzongva megy csak.

Ha el van szánva ez ál-öltözetre,

Sértetlen juthat minden örön át

Egészen a királyné termeig,

Melyet e kulcs nyit. Minden támadástól

Megóvja önt a szent alak meze.

De nyomban el kell ezt tőkélnie.

A szobájában megleli az öltönyt

Meg az álarczot. Én meg hadd siessek
Megvinni öfelséginek a választ.

Carlos. Mikor legyen?

Mercado. Tizenkét órakor.

Carlos. Hát mondja, várhat.

(Mercado elmegy.)

HETEDIK JELENET.

Carlos. Lerma gróf.

Lerma. Herczeg! Meneküljön!

Fülöp dühöng ön ellen. Támadás lesz

A szabadsága — sőt tán élte ellen.

Ne kérjjen tőlem többet. Ellopóztam,

Hogy intsem. Szökjék haladéktalan!

Carlos. Isten kezében éltem.

Lerma. A királyné

Imént jelezte nékem, hogy ma kell már

Elhagyni önnek Madrid városát

S Brüsszelbe futni! Ne halaszsa, ne!

A lázadás most kedvez e szökésnek.

E czélból szítogatta a királyné.

Most senki sem lesz oly merész, ön ellen

Erőszakot használni. Majd a pósta

Ott várja a karthausiak lakában,

S im fegyver is, ha arra kényszerülne —

(Tört és zsebpisztolyokat ad neki).

Carlos. Köszönöm, Lerma.

Lerma. Mélyen meghatott,

A mit ma elbeszért. — Nincs jóbarát,

Ki így szeretne. Minden honfiú

Siratja önt. Többet nem mondhatok.

Carlos. Önt, Lerma, nemes férfinak nevezte
Ez a halott.

Lerma. Hát, herczeg, újra is :
Utazzék békén. Jön majd szebb idő is,
De én már akkor nem leszek. Fogadja
Már mostan, itten, hódolatomat.

(*Féltérdre ereszkedik előtte.*)

Carlos (*vissza akarja tartani. Nagyon megindultan.*)
Ne így... ne így... megindít... Nem sze-
retnék

Lágyszívű lenni.

Lerma (*mély érzéssel megcsókolja kezét.*) Fiaim királya !
Nekik szabad lesz halniok önért !
Énnékem nem szabad. A fiaimban
Gondoljon rám majd. Térjen vissza békén
Spanyolországba. S apja trónusán
Legyen majd *ember*. Megismerte jól
A szenvedést is. Ne próbáljon ön
Az apja ellen semmi véreset.
Ne, herczeg, semmi vérest. A nagyatyja
Fülöptül kényszerítve szállt le trónról —
És e Fülöp most reszket önfiától ;
Gondoljon erre — s mostan ég vezesse !

(*Gyorsan elmegy. Carlos már készül más irányban
elsietni, de hirtelen visszatér és lerogy a márki holt-
teste előtt, melyet még egyszer átölel. Aztán gyorsan
elhagyja a szobát.*)

NYOLCZADIK JELENET.

A király előszobája.

**Számos grand tolong fel-alá. Este van, gyertyákat
gyujtanak. Alba és Feria herczegek jönnek, beszélgetve.**

Alba. Nyugodt a város már. Hogy' hagyta el
Fülöp királyt?

Feria. Iszonyu hangulatban.
Bezárkozott. Akármilyen jöjjön is,
Egy árva lelket sem fogad ma, úgymond.
A márki árulása hirtelen
Megváltoztatta a természetét.
Már rá sem ismerünk.

Alba. Kell, hogy bemenjek.
Most nem kimélhetem. Ép fölfedeztünk
Valami fontost —

Feria. Új leleplezés?

Alba. Karthausi pap lopódzott nagy titokban
Carlos szobáiba s igen gyanúsan,
Kiváncsian mondatta el magának
A márkinak halálát. Őreimnek
Feltűnt ez ember. Megfogják. Kikérdik.
S halálos félelem kipréseli
A vallomást belőle, hogy irások,
Nagyon értékesek, vannak zsebében,
Miket az elhunyt rábizott, hogy adja
Carlos kezébe — hogyha ő maga
Napest előtt már nem jelentkezik.

Feria. Nos hát?

Alba. E levelekben az van írva,
Hogy Carlos éjjél meg reggel között
Fusson Madridból.

Feria. Mit?

Alba. Hogy egy hajó már
Cadixba van, min Vlissingenbe menjen,
És hogy csak őreá vár Németalföld,
Hogy a spanyol bilincseket lerázza.

Feria. Hah! Mit beszél?

Alba. Pár más levélben az van :
 Elhagyta Szolimán hajóhada
 Rhodus szigetjét, hogy a fiigy szerint
 Támadja meg a spanyolok királyát
 A Földközi-tengerben.

Feria. Igaz ez?

Alba. Így aztán érthetők az utazások,
 Miket nemrégén tett a máltai,
 Egész Európán át. Nem volt eszében
 Kissebb dolog, mint hogy fegyverre bírja
 Az összes északi hatalmakat
 Németalföldnek szabadsága mellett.

Feria. Ez vall reá!

Alba. Aztán következik
 A pontos terve ama háborúnak,
 Melynek monarchiánktól mindörökre
 El kellene szakítani Flandriát.
 Nincs semmi kifeledve ; számba vettek
 Erőt meg ellenállást, pontosan
 Föl van jegyezve minden ereje
 S forrása országunknak, minden elv is,
 Melyet követni, és minden szövetség,
 A melyet kötni kell. A tervezet
 Pokoli, de valóban — isteni!

Feria. És senki nem sejtette árulását!

Alba. Utalnak e levélben másra is :
 Titkos beszélgetésre, a melyet
 Szökése estjén folytat majd a herczeg
 A királynéval.

Feria. Hogy-hogy? Ez ma volna!

Alba. Éjfélkor. Erre az esetre is
 Adtam parancsot már. Láthatja, sürgős.
 Egy pillanat sincs veszteni való.
 Hát nyissa ki a felség ajtaját.

Feria. Nem! Tiltva van belépni.

Alba.

Akkor én

Magam nyitom ki. A veszély növekszik

S ez igazolja merészségemet —

(Amint az ajtó felé megy, ez megnyilik és kilép a király.)

Feria. Hah! Ő maga!

KILENCZEDIK JELENET.

A király az előbbiekhöz.

(Mind megdöbbennek lániára, hátrább lépnek és hódolattal bocsátják át soraik között. Éber álomban jön, mint az alvajáró. Öltözte s egész alakja még most is mutatják az iménti ájulás okozta rendetlenséget. Lassu léptekkel halad el a jelenlévő grandok mellett, mind-egyiküket merően megnézve, a nékül, hogy egyet is meglátna. Végre elgondolkozva megáll, szemét földre szegezve, míg nem fölindulása végre lassan-lassan hangokban tör ki.)

Király. Ki kell e holtat nékem adni. Kell,
Hogy visszakapjam őt.

Domingo *(halkan Albához).* Szólítsa meg.

Király. Kis véleménye volt felőlem; elhunyt,
De vissza kell őt kapnom. Máshogyan
Kell rólam vélekednie.

Alba *(félve közeledik hozzá).* De Sire —

Király. Ki szól? *(Hosszan tekint szét a körben.)*
Tán elfeledték, ki vagyok?

Miért nem térdén állva, nyomorult?

Király vagyok még. Látni akarom

A hódolást. Mindenki kicsinyel,

Mivel akadt egy, a ki megvetett?

Alba. Ne többet róla! Az ország szívében

Uj ellen támadt, fontosabb amannál —
Feria. Don Carlos —

Király. Volt neki egy jóbarátja,
 Ki érte — érte a halálba ment.
 Osztozhatott vón' egy trónon velem.
 Hogyan nézett le rám! Trónról se néznek
 Ilyen büszkén alá. Láthatta bárki,
 Mi nagyra van e hódítással ő.¹⁾
 Mit vesztett, megvallotta gyötredelme.
 Így nem siratnak múltó dolgokat...
 Bár élne még! — Egy Indiát odadnék!
 Nyomoru hatalom! melynek keze
 Nem ér a sírba, s egy élet körül
 Ha hirtelen volt: nem hozhatja helyre!
 Halott föl nem kel. Ki mondhatja nékem:
 Boldog vagyok? Lakik a sírban egy,
 Ki megtagadta tőlem becsülését!
 Mit is törődjem az élőkkel én?
 Egy szellem támadt e századba' csak,
 Egy szabad ember — egy — s ez megvet engem,
 És meghal.

Alba. Akkor hát hiába éltünk!
 Jerünk a sírba, spanyolok. Ez ember
 Holtában is még elrabolja tőlünk
 Urunk szívét.

Király *(leül, fejét karjára támasztva).*
 Halt vón' meg értem így!
 Szerettem őt, igen-nagyon. Nekem
 Oly drága volt, fiam mint hogyha lett vón'.
 Ez ifjuban új, szebb hajnalt reméltem.
 Ki tudja, hogy neki mit tartogattam?
 Első szeretetemnek tárgya volt.
 Európa megátkozhat engemet,

Egész Európa. Ám ettől ez egytől
Hálát várhattam.

Domingo. Sire! milyen varázslat —

Király. És áldozatját kinek hozta vajjon?

Fiamnak, e gyerekeknek? Nem, soha.

Ezt nem hiszem, nem én. Egy gyermekért

Egy Posa meg nem halhat. A barátság

Szegényes lángja bé nem töltheti

Egy Posa szívét. Dobogott e szív

Az embereknek összeségeért.

Az ő szeretete a nagyvilág volt,

Minden jövőendő nemzedékkel együtt.

Ennek szolgálni, egy trónust talált —

S elmegy mellette? Az emberiségen

Ily felségárulást egy Posa márkí

Meg tudna-e bocsátni önmagának?

Nem. Jobban ösmerem. Oh nem Fülöp volt,

A kit Carlosnak ő feláldozott,

Az ifjunak áldozta fel az apját,

Tanítványának. Már nem érdemes

Az atya napja, mely leáldozóban,

Az új munkára. Jobb eltenni ezt

A fiunak közelgő hajnalára.

Óh, ez világos. Várják elmulásom.

Alba. Olvassa el, Sire, a bizonyítékát
E levelekben.

Király (*feláll*). Rosszul számított tán.

Még, még *vagyok*. Természet, vedd a hálám.

Ifjú erőt érzek még izmaimban.

Nevetség tárgyává teszem. Erénye,

Lássák, egy álmodó agyréme volt.

S hogy meghalt mint egy balga, s hogy bukása

Barátját is lesújtja, századát is! ³⁾

Hadd lássam, hogy mi lesz itt nélkülem.

Ez a világ ma este még enyém.
 Hadd használom ki ezt az estét úgy,
 Hogy e tűzvész helyén a magvető
 Hús emberöltőn által se arasson.
 A bálványának, az emberiségnek,
 Föláldozott: lakoljon őhelyette
 Az emberiség! — S mostan kezdjük el —
 A bábujaival. (*Albához.*) Mi van a fiammal?
 Hadd halljam újra: mit tanulhatok
 E levelekből?

Alba. Bennök Posa márki
 Carloshoz írott testamentuma.

Király (*átfutja a papirokat, miközben a körülállók
 élesen megfigyelik. Miután egy ideig olvasott, félre-
 teszi őket és hallgatagon végig megy a szobán*).

Hivják az inkvizítor-kardinálist.
 Kérem, hogy szánjon énnekem egy órát.
 Ma éjjel lesz hát?

Taxis. Pont kettőre kéri
 A zárda mellé a postáskocsit.

Alba. S küldöttim látták, hogy' czipeltek el
 A kolostorba sok-sok úti podgyászt,
 Melyen czimerként a korona volt.

Feria. Beszéli azt is, hogy mór ügynököknél
 Nagy pénzeket kért kölcsön a királyné,
 Miket Brüsszelben fognak kifizetni.

Király. És hol hagyátok Carlost?

Alba. A lovagnak
 Holtteste mellett.

Király. Ég-e még a gyertya
 A királynénál?

Alba. Csöndes minden ott.
 Korábban küldte el cselédit is,
 Mint máskor szokta. Arcos herczegasszony,

Ki tőle utolsónak távozott,
Már mély álomban hagyta.

(Egy testőrtiszt belép, félrevonja Feria herceget és halkán beszél vele. Ez meglepetten Albához fordul, mások is oda tódulnak, moraj támad.)

Feria, Taxis, Domingo (egyszerre). Különös!
Király. Mi az?

Feria. A hírünk szinte hihetetlen —

Domingo. Két svájcz, aki most jön őrhelyéről,
Jelenti... Nevetséges elbeszélni!

Király. Noshát?

Alba. Hogy balszárnán a palotának
A császár szelleme mutatkozott
És bátran lépve s ünnepélyesen,
Mellettük elhaladt. S ugyane hírt
Erősítik meg többi őrünk is,
A kik e szárnyban állanak elosztva,
S hozzáteszik, a jelenés hogy eltűnt
A királynénak a szobáiban.

Király. S minő alakban jött?

Tiszt. Ugyancyanban,
Minőben Juste-ban ²⁾ jött legutóbb:
Jeromos-rendi szerzetes ruhában.

Király. Barátként? Hát ösmerték őt az örök
Még életében? Hogy' tudták különben,
Hogy ő a császár?

Tiszt. Hogy bizonynyal az,
Mutatta a kezében a jogar.

Domingo. Aztán meg az a monda járja itt,
Hogy gyakran látták ily alakba' már.

Király. És meg nem szólította senkisémet?

Tiszt. Nem merte tenni senkisémet. Az örök
Imáik mormolták, és hódolattal
Engedték átal soraik között.

Király. S a királynénak a szobáiban
Tünt el a jelenés?

Tiszt. Sire, a királyné
Előtermében.

(Általános hallgatás.)

Király *(hirtelen megfordul).* Hogy? Mit mondotok?

Alba. Mi szót se szólottunk, uram király.

Király *(kis gondolkodás után a tiszthez).*

Fegyverbe kell szólítani őreim,
S elzárni minden ajtaját e szárnynak.
Nagyon szeretnék pár szót váltani
E kísértettel.

(A tiszt el. Nyomban utána egy apród.)

Apród. Sire, a kardinális.

Király *(a jelenlevőkhöz).*

Most hagyjatok.

(Az inkvizitor-kardinális — 90 éves, vak aggastyán — belép egy botra támaszkodva és két dömés baráttól vezetve. A grandok, amint áthalad soraikon, lerogynak előtte és érintik ruhája szegélyét. Áldást oszt nekik, mire mind eltávoznak.)

TIZEDIK JELENET.

A király és a főinkvizitor.

(Hosszú csend.)

Főinkvizitor. Fülöp előtt vagyok?

Király. Igen.

Főinkvizitor. Hívását

Nem vártam immár.

Király. Megismételem

Rég elmúlt évek jeleneteit.

A mesterétől ime Fülöp infáns

Tanácsot kér.

- Főinkvizitor.** Sosem szorult tanácsra
 Károly növendékem, nagyszívü atyja.
- Király.** Hát annál boldogabb volt. Bíboros,
 En öltem, s nincs nyugalmam.
- Főinkvizitor.** És miért ölt?
- Király.** Példátlan ámitás —
- Főinkvizitor.** Tudok felőle.
- Király.** Mit tud? Kitől? Mióta?
- Főinkvizitor.** Évek óta,
 Mit ön csak naplemente óta tud.
- Király** (*megütődve*). Tudott ez emberről?
- Főinkvizitor.** Az élete
 Kezdetől fogva föl van írva, végig
 A Santa Casa lajstromaiban.¹⁾
- Király.** S szabadon járt-kelt?
- Főinkvizitor.** Hosszú volt a póráz,
 Melyen ficzánkolt, de eltéphetetlen.
- Király.** Már kívül is járt országim határán.
- Főinkvizitor.** Akárhol is járt, ottan voltam én is.
- Király** (*boszusan fel-alá jár*).
 Ha tudták, hogy kinek kezébe' voltam,
 Mért késlekedtek engem inteni?
- Főinkvizitor.** E kérdést, Felség, visszaadhatom :
 Midőn ez embernek karjába omlott :
 Miért nem kérdett ön? Ismerte őt !
 Egy pillantás is fölfedhette már
 Eretnek voltát — Hát mi birta rá,
 Hogy a *szent hivatal* ²⁾ ez áldozatját
 Ön elsikaszsza? Így játsznak velünk?
 Ha orgazdává aljasúl a felség,
 Hátunk mögött legrosszabb elleninkkel
 Ha czimborál: mi lesz akkor velünk?
 Hahogy csak egy is kegyelmet találhat :
 Mi joggal áldoztunk fel annyi ezret?

Király. Hisz nincs-e fölálodozva ő is?

Főinkvizitor. Óh, nincs!

Csak meg van ölve — dicstelen'! galádul!

A vért, a melynek a *mi* glóriánkra

Kellett vón' folyni dicsőségesen:

Egy orgyilkos keze ontotta ki.

Ő a miénk volt. — Honnan vett jogot rá,

Hogy hozzányúljon rendünk szent javához?⁸⁾

Azért élt, hogy meghaljon *általunk*.

E korszak inségének isten adta,

Hogy megmutassa benn' a henczegő észét,

Miként fertőzi meg nagy szólamokkal

Az isten szellemét. Ez volt a tervem.

Sok év munkája most a porba' fekszik.

Meglopva állunk itt, önnek pedig

Egyebe nincs, csak vér a kezein.

Király. A szenvedélyem elragadt. Bocsáss meg.

Főinkvizitor. A szenvedély! Fülöp *infáns* beszél így?

Csak én vénültem hát meg? — Szenvedély!

(*Bosszusan rázza fejét.*)

Bocsásd országaidba' szabadon

Az embereknek lelkiösmeretjét,

Ha lánczon jársz magad.

Király. Ujoncz vagyok még

Az effélékben. Légy velem türelmes.

Főinkvizitor. Nem! Nem vagyok megelégedve önnel.

Igy csúffá tenni az egész előbbi

Regensi útját? Hol az a Fülöp,

Kinek nem-ingó lelke változatlan'

S örökké forg öntengelye körül,

Miként az ég boltján a sarki csillag?

Egy egész mult elsüllyedt ön megett?

Nem volt-e ugyanaz már a világ

A perczben, melyben jobbát adta *néki*?
 Nem volt a méreg méreg? Jó s gonosz,
 Igaz s hamis válaszfala leomlott?
 Mi hát az eltökéltség, a szilárdság,
 A férfi-hit, ha egy langy pillanatban
 Egy hatvan évig megtartott szabály
 Szétolvad, mint egy asszonyi szeszély?

Király. Szemébe néztem... Föl ne ródd nagyon,
 Gyarló voltomba hogy így visszaestem!
 Szivedhez egygyel kevesebb kapú visz.
 Szemed vak!

Főinkvizitor. Mit várt ez embertül ön?
 Mi újat birhatott mutatni önnek,
 A mire nem volt elkészülve még?
 Hát oly kevéssé ismer-e rajongást,
 Ujító lázat? Oly szokatlanúl
 Cseng hát fülébe a világjavítók
 Hetvenkedő beszéde? Szóktul is
 Ha porba dül meggyőződése háza:
 Mily arczczal, kérdem, írta ön alá
 A száz meg százezernyi gyöngé lélek
 Halálítéletét, ki máglyatűzre
 Nem rosszabbért ment?

Király. Egy *embert* kerestem.
 Óh e Domingók —

Főinkvizitor. Embert — minek az?
 Az ember önnek szám csak, semmi más.
 Tán az uralkodás művészetének
 Elemeit kell végigrepetálnom
 Az ősz diákkal? A ki földi isten,
 Tanúlja meg, hogy ne szorúljon arra,
 Mi tőle megtagadható. Ha ön
 Részvétért nyög, nem vallja-é be azt,
 Hogy önhöz van hasonló a világon?

S szeretném tudni, mily joga lehet
Olyak felett, a kik önhöz hasonlók?

Király (*a székbe veti magát*).

Érzem, hogy én csak kis ember vagyok.
A teremtménytől azt követeled,
Mire csak a teremtmény képes.

Főinkvizitor.

Óh nem!

Rászedni engem nem lehet! Önön
Átlátok én. Ön tőlünk szökni vágyott.
Önt nyomta már rendünk nehéz bilincse.
Szabad kívánt ön lenni s egymagában.

(*Megáll. A király hallgat.*)

De megvan bosszunk... S most köszönje meg,
Hogy szentegyházunk megalégszik azzal,
Hogy önt anya módjára bünteti.
Hogy hagytuk önt vakon választani,
Ez volt a fenyítés. Most hát okult.
Most megtér hozzánk. Ha most itt nem állnék
Színe előtt: holnap — tanúm az isten! —
Ön állott volna énelöttem így.

Király. Mi szó ez? Fékezd meg magad, barát.

Nem tűröm. Nem hallgathatom e hangot.

Főinkvizitor. Föl mért idézi Sámuelnek árnyát? ⁴⁾

Már két királynak adtam a spanyol trónt,
S reméltem, hogy szilárd alapu művet
Hagyok majd hátra. Életem gyümölcset
Most veszve látom: épületemet
Maga Fülöp király rendíti meg.
És most, uram — mi végből hívatott?
Mi dolgom itt? Megismételni jöttöm'
Nincs kedvem.

Király.

Még egy munka vár, a végső:

Aztán: ám távozz békén. Hagyjuk azt,

A mi már elmúlt, kössünk újra békét.

Hát megbékültünk?

Főinkvizitor.

Meg, Fülöp király,

Ha alázattal meghajol.

Király (*szünet után*).

Fiam

Lázadást tervez.

Főinkvizitor.

S mit határoz ön?

Király. Semmit — vagy mindent.

Főinkvizitor.

S mit jelent e »minden«?

Király. Hagyom őt futni, ha nem hagyhatom

Meghalni őt.

Főinkvizitor. Nos?

Király.

Bírsz-e alapítani

Egy új hitet, mely ennen-gyermekeknek

Véres halálát is kimentheti?

Főinkvizitor. Az örök igazságot békitendő,

Istennek önfia meghalt a fán.

Király. S Európaszerte ezt a tanítást

Fogod-e elplántálni?

Főinkvizitor.

Mindenütt,

A hol csak tisztelik a szent keresztet.

Király. Bűn a természet ellen... E hatalmas,

Nagy szózatot is elcsitíthatsz?

Főinkvizitor. A hittel szemben nincsen szózata

A természetnek.

Király.

En birói tisztem

Kezedbe helyezem. Félreállhatok

Egészen?

Főinkvizitor. Adja át őt énnekem.

Király. Egyetlenegy fiam... Óh hát kinek

Gyűjtöttem én?

Főinkvizitor.

Inkább a rothadásnak,

Semmint a szabadságnak.

Király (*fölkel*).

Egyetértünk.

Jöjjön tehát!

Főinkvizitor. Hová?

Király. Az áldozatját
Tulajdon kezeimből venni át.

UTOLSÓ JELENET.

A királyné szobája.

Carlos. A királyné. Végül a király, kísérettel.

Carlos (*barátruhában, álarcczal, melyet ép most vesz le, hóna alatt pőre kard. Egészen sötét van. Közeledik egy ajtóhoz, melyet kinyitnak. A királyné kilép, éji pongyolában, égő gyertyával. Carlos féltérdre ereszkedik előtte*).

Királyné (*csöndes mélabúval nyugtatja rajta tekintetét*).
Igy látjuk újra egymást!

Carlos. Így látjuk újra egymást! (*Hallgatnak.*)

Királyné (*igyekszik összeszedni magát*).

Keljen föl. Egymást ne lágyítsuk el.

A nagy halottat nem kell ünnepelni

Hiú könnyekkel. Kisebb szenvedésért

Kell könnyet ontani!... Önért, önért

Áldozta föl magát ő. Az ön éltét

Váltotta ő meg drága életével.

S e vér egy agyremért folyt volna? Carlos,

En álltam jót önért. S ez a kezesség

Vígabbá tette földi búcsuzását.

Csak nem fog engem hazugságba' hagyni?

Carlos (*lelkessedéssel*). Oly sírkövet fogok emelni néki,
A melyet nem kapott király se még.

Éden viruljon hamvai fölött!

Királyné. Ilyennek vágytam látni önt. Igen,

Az ő halála nagy értelme ez volt.

Engem szemelt ki, végső akaratját

Valóra váltani. Én intem önt.

Én ügyelek majd, tartsa meg az esküt.
 És halni menve, még egy hagyatékot
 Bízott kezemre . . . Szavam vette . . . és . . .
 — Miért hallgassam el — átadta nékem
 Az ő Carlos-ját . . . Mit nekem a látszat? —
 Nem reszketek már emberek előtt,
 Merész leszek, mint jóbaráthoz illő.
 Szivem hadd szóljon. Erénynek nevezte
 A mi szerelmünk? Én hiszek neki
 S nem akarom többé a szívemet . . .

Carlos. Óh ne fejezze be, ne, ne, királyné!
 Hosszú, nehéz álomba' voltam eddig.
 Szerelmes voltam — most ébren vagyok.
 Legyen a múlt feledve. Ime vissza
 Levelei. És semmisítse meg
 Enyéimet. Fellobbanásaimtól
 Ne féljen többé. Ennek vége van.
 Egy tiszta tűzben lényem megneemesbült.
 A holtak sírja mélyén lakozik
 A szenvedélyem. Már gyalgó sóvárgást
 Nem érez keblem.

(Kis hallgatás után megfogja kezét.)

Eljöttem, bucsúzni.
 Anyám, belátom végre, van magasb,
 Kivánatossabb üdv is, mint birásod.
 Egy kurta éj im szárnynyal látta el
 Az éveimnek lomha menetét,
 S korán érlelt meg engem férfivá.
 Már nincsen nékem az életre munkám,
 Csupán a rá való emlékezés!
 Az aratásaim mind odavannak . . .

(Közelebb lép a királynéhoz, ki elfedi arczát.)

Anyám, ön nem szól semmit?

Királyné.

Ne törődjék

A könnyeimmel . . . Nem bírok velök . . .

De higgye el nekem, csodálom önt.

Carlos. Frigyünknek egyetlen meghittje ön volt. . .

E név alatt marad számomra ön

A legdrágábbam az egész világon.

A barátságomat époly kevéssé

Bírom most önnek adni, mint a hogy

Nem bírtam tegnap a szerelmemet

Odadni másnak. De szent lesz nekem

— Ha trónt ad sorsom — a királyi özvegy.

(A király a fő-inkvizitortól és grandjaitól kísérve, megjelenik a háttérben, a nélkül, hogy a királyné és Carlos észrevennék.)

Most elhagyom e hont ; és az atyámat

Nem látom többé — ez életbe' nem.

Nem tisztellem már. Halva már szivemben

A természet szava. Ő nyerjen önben

Megint hitvest. Hisz egy fiút veszített :

Hát ön tegye megint, mit tisztelte ráró.

Futok, egy sújtott népet kiragadni

A zsarnok-kézből. Vagy csak mint királyt,

Vagy többé sohse lát már újra Madrid.

És most utólszor : isten áldja ! *(Megcsókolja.)*

Királyné.

Carlos !

Mit tesz velem ? Föl nem merészkeдем

E férfiúi nagyságnak fokáig :

De érteni s bámulni bírom önt.

Carlos. Hát nem vagyok erős, Erzsébet ? Íme

Karomba' tartom önt és meg nem ingok.

Még tegnap innen nem bírt vón' kitépni

A közeli halál borzalma sem. *(Elhagyja.)*

Ez elmúlt. Mostan már daczolhatok

A halandóság végzetével is.

Karomba volt ön, és nem ingadoztam.
De csitt! Nem hallott semmit?

(Óraütés.)

Királyné.

Csak ez órát,

E rémest, a mely a válasra int.

Carlos. Anyám, hát jó éjt. Első levelem'

Majd Gentből kapja. S ebből a világ

Hadd tudja meg, kettőnk közt mily titok volt.

Megyek, Fülöppel elszámolni nyiltan.

Ne légyen ettől fogva, azt kívánom,

Közöttünk semmiféle titkolódzás.

Nem kell, hogy féljen a világ szemétől...

Ez a csalásom hadd legyen utolsó.

(*Az álarcz után akar nyúlni. A király közéjük lép.*)

Király. Az utolsó is!

(*A királyné ájultan összerogy.*)

Carlos (*hozzásiet és felfogja karjai közt.*)

Meghalt tán? Oh föld,

Oh mennyi!

Király (*hidegen és csöndesen a fő-inkvizitorhoz.*)

Bibornok! Én a magamét

Megtettem. Ön tegye meg a magáét.

(*Elmegy.*)

— Vége.

JEGYZETEK.*)

Személyek. 1) Sch. a nevek egy részét németes formában adja, más részét a német helyesírásnak megfelelő átírásban. A fordító az eredeti spanyol formákat tartotta meg. Így *Roderich* helyett *Rodrigo* van (miként Sch. maga is írta az első feldolgozásban), *Raimond* helyett *Raimundo*, *Ludwig* helyett *Luis*. A *Carlos*-t *Karlos*-nak írja Schiller, a *Mondejar* nevet (ejtsd *Mondechar*, német *ch*-val) *Mondekar*-nak. A *Prinz* és *Herzog* magyarul, sajnos, meg nem különböztethető, nekünk mindkettő *herceg*, sőt *herczeg* a rangjelző, csak címül használt *Fürst* is.

Első felvonás.

1. jel. 1) Az arragoniai rendek e hódolása, melyet Sch. az 1568 februárjában játszó színdarab idejére tesz, tulajdonképpen 1560 februárjában történt. A *hat királyság* : Spanyolország, Jeruzsálem, Szicília, Majorca, Minorca és India. Csak Sch. egyik forrása, Brantome, mondja mind a hatot királyságnak.

*) Nagyrészt Düntzer után (Erläuterungen zu den deutschen Klassikern, 55. 56. Bändchen.)

2) Carlos anyja, Mária portugál hercegnő, pár nappal gyermeke születése után meghalt.

3) Az ész t. i. azt sugallná neki, hogy gyűlölje »új anyját«, a kinek gyermekei megrövidítik majd apai jussát.

2. jel. 1) A költő, Németalföldről szólván, többször említi Németalföld helyett ennek egyik tartományát, Flandriát, vagy egy másikat: Brabantot. Németalföld 17 tartományát V. Károly császár egyesítette és tette a német birodalom burgund kerületévé. A II. Fülöp elleni fölkelés, melynek főkép Alba herceg rémuralma volt okozója, 1568-ban kezdődött.

2) *Alcalá* (hangsúly az utolsó szótagon), teljes nevén A. de Henares, város Madrid tartományban, 1836-ig híres egyetemmel.

3) *Matrózruhás kor*, értsd: a gyermekkor. A gyermekek matrózruhaviseletje csak Sch. korában jött divatba.

4) Értsd: a római kath. egyház.

5) A királyné II. Henrik francia király leánya volt.

3. jel. 1) Erzsébet Fontainebleauban nevelkedett.

2) Normandiai cisztercita kolostor, mely szigorú rendszabályairól ismeretes. (Trappista-rend.)

3) Pardo, Madrid mellett levő nyaraló kastély.

4) Madrid egyik nagy tere.

5) Autodafé (actus fidei, vallási cselekedet), az eretnekek nyilvános helyen való elégetése.

6) II. Henrik halála után özvegye, Medici Katalin lett a régensnő, és fia, IX. Károly mellett »anya-királynő«.

7) Posa a máltai rend lovagja volt.

4. jel. 1) Lásd a fentebbi 6. számú jegyzetet.

2) Városka Modena mellett.

5. jel. 1) Az eredetiben a »Vorsehung« szó (valószínűleg elnézésből) a költő második conceptusában kimaradt, s így a szerkezet összekuszálódott. A fordító úgy vélte, hogy ezt a zavart a kifeledt szóhoz hasonló szónak beleszúrásával szabad megszüntetnie.

2) Az *Escurial* egy Segovia provincziában lévő Jeromosrendi kolostor, melynek temetkező kriptáját Fülöp építtette.

6. jel. 1) Madame : a francia herczegnőket megillető címzés.

2) Értsd : akkor nyomban eltenném az útból félelmem okozóját.

3) Azt az esküt, melyre itt czéloz a király, hogy t. i. megvédi az inkviziciót, csak ő maga tette le, más király nem.

9. jel. 1) *Az örökkévalóság kötelességei* : az emberi szívben élő örök törvény, a lelkiismeret szava.

2) Mert mint király sem fogok rendelkezni annyi kincscsel, a mennyi kellene alattvalóim boldogítására, holott Posa, a kinek nincsenek hatalmi vágyai, a ki megelégszik sorsával, már ezért is gazdag.

3) Értsd : jobbik éneket.

Második felvonás.

1. jel. 1) *Atdőfve semmisége érzetétől* : érezve azt, hogy ő neki itt semmi szerepe nincs, hogy ő itt felesleges.

2. jel. 1) Fülöp megveti a bűnbánás könny-patakját, melyben »a bűn mosakszik«. Mert fel fogása szerint a ki azt hiszi, hogy ezzel a bűnbánás-

sal bűne le van mosva, az sokkal könnyebben fog új bűnt elkövetni, annak tehát mindig lesz valami újabb megbánni valója. Ezzel szemben Carlos a bűnbánás könnyeit dicsőíti és azt mondja, hogy a ki úgy beszél, mint Fülöp, csak *idegen* lehet a földön, a ki félreértésből tévedt az emberek közé.

2) Domingóra és Albára céloz.

4. jel. 1) Kirívó botlás, mert a cselekmény későbbi menetének egyik legfontosabb mozzanata éppen az, hogy Carlostól Posa elveszi azokat a leveleket, melyeket régebben a királyné írt neki. (L. IV. felv., 5. jel.)

2) St. Quentinnél Egmont vezérlete alatt győztek a spanyol és németalföldi hadak a francziákon. (1557-ben.)

3) Viperát, t. i. olyat, ki őt megmarja, ki neki fájdalmat okoz.

5. jel. 1) Ez útirány szerint az utazás Burgundból *Luxemburgon* át vitt Németalföldre. Luxemburg akkor német birtok volt.

2) A smalkaldi háborúban tanusított kegyetlensége révén.

3) Azaz Carlos már azt hiszi, ő a király, Alba pedig arra a korra gondol vissza, mikor hadi tetteivel segített megalapozni Spanyolország hatalmát.

4) Két csöppje az olajnak, melylyel a királyokat fölkenték.

5) Előre aláírt halálos ítéletek, melyeket Albának joga volt még az aranygyapjas vitézek ellen is végrehajtani.

6) Királyfival t. i. nem lehet párbajt víni. A két sorral alább következő »Ki ellen?« is arra céloz, hogy »itt nincs senki, a kivel verekedhetném«.

7. jel. 1) Sch. az »ideális izlés« alatt azt érti,

hogy Eboli hercegnő az uralkodó divattól függetlenül volt öltözve.

2) T. i. hogy Domingo utján a király ajánlatot tettett Eboli hercegnőnek, hogy legyen a kedvese.

3) Oly rosszul tud viselkedni szerelem dologában.

8. jel. 1) Mert alighogy meglátta, már távozni készült.

2) Eboli hercegnő, különös módon, azt hiszi, hogy az a szalag, melyet a herceg hord, az ő (Eboli) szalagja, és csak később, Carlos távozta után, tér észre, hogy az is a királynétól való.

3) A hercegnő sokféle dologból azt vélte ki-magyarázni, hogy Carlos szerelmes, még pedig hogy őbele szerelmes.

4) Azaz itt nem kell annyira leplezni érzelmeit, mint a királyné lakosztályában.

5) Értsd : Fülöp.

6) Értsd : hol bujdosik elméje? mire gondol? Carlos t. i. még most sem látja, mekkora félreértés van kettejük között.

10. jel. 1) Alba teljes neve : Fernando Alvarez de Toledo.

2) Értsd : A király abban a kényszerhelyzetben van, hogy alattvalóival szemben is kényszereszközökkel éljen.

3) Értsd : Hiába törekedtem, hogy a korunkban annyira elterjedt érzéki gyönyörök hajhászása gyöngítse nemesebb vágyait.

4) A hitujítóknak, reformátoroknak.

5) A Valois-k címerében lilium volt. Értsd : hogy Eboli, a spanyol lány, tönkre tegye a királynét.

11. jel. 1) Tolvaj, mert ellopja férje húségét, melyre nincs joga.

2) T. i. női becsületét kell feláldoznia.

12. jel. ¹⁾ A skatulya (Schatulle) nyilván kisebb doboz vagy szekrényke-féle, mely levelek, ékszerek stb. őrizetére szolgál.

13. jel. ¹⁾ A rózsa a szerelem jelképe. Domingo tehát Eboli hercegnő sértett szerelmére czéloz.

14. jel. ¹⁾ Sirok : a világtól elvonult barátok czellái.

²⁾ Istené az a szándék, hogy az emberek minél boldogabbak legyenek.

³⁾ Minden, a mi a világi élethez való.

15. jel. ¹⁾ T. i. ha el akarná árulni Carlost, meg kellene mondania, mily uton jutott Carlosnak titkához : hogy légyottra hívta a herceget s ez visszautasította szerelmét.

²⁾ Posa, mint később (IV. felv. 21. jel.) elmondja, Carlos szerelmét tisztulttá, egészen eszményivé akarta tenni. Ezt a szerelmet meg nem változtathatja az a körülmény, hogy Fülöp csélcsap férjnek bizonyul. Ilyen tisztult szerelemnek semmi köze ahhoz, hogy Fülöp »megfertőzi a királyi nyoszolyát«. Ily eszményi szerelemre semmiféle bajt és veszélyt nem hozhat Fülöp. Egyébként Fülöp nem ott vétkezett, a hol Carlos szeret : azaz Carlost csak akkor érinthetné közéről Fülöp hűtlensége, ha Carlos azt a nőt szeretné, a kit Fülöp elcsábított, nem pedig a királynét.

³⁾ Értsd a németalföldi tartományokat.

⁴⁾ Sch. többször szokta idézőjelbe tenni a nagyon fontos kijelentéseket.

Harmadik felvonás.

2. jel. ¹⁾ Escurialban. L. az I. felv. 5. jel.-hez való 2. jegyzetet.

3. jel. ¹⁾ A házasságot a király képviselésében

Alba kötötte meg Párisban és ő kísérte Erzsébetet Madridba, hogy átadja Fülöpnek.

2) Elsőízben a II. felv. 3. jel.-ben.

3) Értsd: Házasságtörés bűnére minden nő képes, csak a királyné nem.

4. jel. 1) T. i. Albának vak buzgalma.

5. jel. 1) T. i. a németalföldi fölkelésben való részvétele.

6. jel. 1) Medina Sidonia volt tengernagyja az ú. n. *győzhetetlen armadának*, melyet az angolok ellen küldött Fülöp és a melyet egy szélvihar egészen megsemmisített. De ez az esemény 1588-ban történt, nem 1568-ban, a mely évbe a dráma cselekménye helyezve van.

7. jel. 1) A páрмаi herczeg anyja Margaréta volt, Fülöp féltestvére, akkor Németalföld helytartónője.

2) 1158-ban alapították a Guadiana melletti Calatravának a mórok elleni megvédésére; később egyházi lovagrenddé lett.

3) A máltai johannita rend nagymestere volt, a ki 1566-ban alapította Máltán a nevéből elnevezett várost. Szokásban volt, hogy előkelő spanyol családok gyermekeit már kicsi korukban fölvetették a rendbe, a miért bizonyos taksa járt. De ez ifjak csak 20-ik életévök elérése után tartoztak engedelmeskedni a rend nagymesteri hívásának. Az a támadás, melyről alább szó van, 1565-ben történt, mikor a Musztafa és Piáli vezérlete alatti török flotta, melyhez még Dragut és Uluccsáli kalózvezérek is csatlakoztak (Hasszem, Barbarossa fia csak a vár eleste után érkezett), háromszor intézett ostromot La Valette Sant'Elmo nevű erődje ellen. A várat oly hős elszántsággal védelmezték, hogy a török csak akkor bírta bevenni, mikor már — kettőnek-három-

nak kivételével, kik úszva menekültek — az összes lovagok (mintegy 130-an) és katonák elestek.

10. jel. ¹⁾ Világpolgár, kozmopolita, nemzeti és politikai előítéletektől ment gondolkodó.

²⁾ Ha megmondja okait — lásd alább : »én nem bírok király szolgája lenni«, — akkor elveszti a király kegyét ; ha elhallgatja, a király tán ostobának fogja tartani és lenézi.

³⁾ Montesquieu szerint (Esprit des Lois, 10. levél), a monarchiákban az alattvalók tetteinek legjogosultabb rugója az önzés.

³⁾ T. i. úgy akarja boldoggá tenni az embereket, hogy kielégíti önzésüket, haszonlesésüket, czímkórságukat. Igazságot csak annyit bír megtűrni, a mennyi nem veszélyezteti önnönhatalmát.

⁴⁾ A föntebbi képnek, a pénzverőműhely képének folytatása.

⁵⁾ A király ne tételezze fel róla, hogy mivel ő belátja hibáit a monarchiáknak, melyeket nem hisz szenteknek, már azért veszélyes felforgató.

⁶⁾ Mert csak a szabad ember igazán istenhez hasonló.

⁷⁾ Mint az inkvizíció védőjének.

⁸⁾ Erzsébet angol királynő van értve.

⁹⁾ Az erőszakkal megtérített mórokat, felkelésük leveretése után, más tartományokba száműzték, az egykor viruló iparu Granada pedig üressé lett.

¹⁰⁾ Az egyiptomi mondák kegyetlen uralkodója.

¹¹⁾ Úgy értendő, hogy minden igazán *szabad* ember igazi király.

¹²⁾ A népeket megöli az, ha a királyt bálványként kell imádniok.

¹³⁾ T. i. hogy mindenkit teljesen szabadon engedjen élni.

14) Értsd : ha az ő saját birodalmában már boldoggá tette az embereket, kötelessége lesz arra hatni, hogy az egész világ többi országában is kövessék az ő példáját.

15) Még a felforgató eszmék mérge is nemesbülhet nemes szívben.

16) Értsd : senkisem tartja már oly szörnyűeknek a szabadság eszméit, mindenki enyhébb színekben látja őket, csak *őn* nem látta őket eddig így.

Negyedik felvonás.

3. jel. 1) Hanem csak olyakat mond neki, a mikkel ki akarja őt kémlelni.

2) Tréfás megjegyzés, mely arra czéloz, hogy ime ő is hibán éri a királynét, mert ez nem is mutat kíváncsiságot arra nézve, mit izen neki férje, hanem csak annyit kérd : mit csinál a király?

3) A kinek nem szabad nyiltan vallania azt, a mit igaznak tart : pl. Sokrates.

4) T. i. ha Németalföldön még szabadság volna.

5. jel. 1) T. i. a karthausi kolostorban.

2) E kissé talányos szók értelmezése dolgában eltérnek a magyarázók. Némelyek szerint azt jelentik, hogy ily nagyfokú bizalomra, minőt itt ő mutat Posa iránt, apja nem volna képes ; mások szerint azt, hogy Fülöp tán kész volna Posát is rácsábítani, hogy Carlost elárulja.

6. jel. 1) T. i. inkább Posa mutatkozott bizalmatlannak Carlos iránt, eltitkolva előtte a történeteket.

9. jel. 1) A két trón : t. i. a spanyol és a francia királyok tudtával, a kik megegyeztek Erzsébet és Carlos házassága dolgában. — Saint Germain-en-

Laye, Páris mellett ; királyi kastélyában gyakran tartózkodott az udvar.

2) T. i. az ő saját női becsülete, saját családjának becsülete, melyet nagyobbban tart a spanyol királyi házénál, s annál a tisztességnél, melyet házassága által »móringul« kapott.

3) T. i. a vőlegénye címét.

4) Értsd : a szerelem gyengéd pásztoróráiban.

5) Azokra a nemzetközi bonyodalmakra célóz, melyek egy francia királyi hercegnőnek spanyol földön való megöletéséből támadhatnának.

6) Franciaországból fog tanúkat hozatni arra nézve, hogy meg nem szegte hitvesi hűségét.

10. jel. 1) Értsd : Mert-e volna Erzsébet oly hangon szólni véle, ha bűnösnek érezné magát?

13. jel. 1) Őt tették állam-miniszterré.

15. jel. 1) Itt egy kis hézag érezhető, mely abból eredt, hogy Sch. törölt egy jelenetet, melyben Domingo jelenti Ebolinak, hogy Posa miniszter lett.

20. jel. 1) Az udvari hölgyek jelvénye.

21. jel. 1) A kép a vízi óráról van véve.

2) A kettétört szent ostyára való esküvés csak uralkodó fejedelmek szerződéskötésénél volt szokásban.

3) Értsd : Ha az a férfi is, a kit legkülönbnek tartottam, pusztá hiúságból keresi a halált : akkor senki mást nem tisztellek.

4) Posa azért vallja magát boldognak, mert kiérezte a királyné szavaiból, hogy ez mennyire csodálja őt.

23. jel. 1) Cortes : a rendek gyűlése.

Ötödik felvonás.

1. jel. ¹⁾ A görögök és rómaiak azt, a mit fel akartak az isteneknek áldozni, virággal ékesítették.

²⁾ Értsd : hogy Posában a nagy eszmékért való lelkesedés épp oly erős, mint a gyengéd baráti érzelem, és hogy belátva azt, hogy barátjától nem várhatja a nagy eszmék diadalát, ezeknek kedvéért még barátját is kész feláldozni.

³⁾ Értsd : Posa nagy gondosan kieszelte, mily módon fogja eljárását Don Carlos előtt kimagyarázni. De Carlos nagylelkű föltevése — hogy t. i. a szent ügy érdekében ejtette el őt — feleslegessé teszi ez okok elmondását. Ez okok épülete így omlik össze.

⁴⁾ Értsd : Ha ez az egy szemrehányásod alapos, akkor minden szemrehányásod jogos volna. Azaz ez a szemrehányás épp oly kevésbé jogos, mint a többi.

⁵⁾ Értsd : számításomat arra alapítottam, hogy te, hozzám való örök barátságunknál fogva, mindent meg fogsz bocsátani, a mit ez eljárásomban hibásnak itélnél.

4. jel. ¹⁾ T. i. az Üdvözítő.

9. jel. ¹⁾ Carlosról szól, a ki nagyra volt azzal, hogy Posa volt a barátja.

²⁾ Értsd, hogy Posa önfeláldozásából csak kára lesz Don Carlosnak is, a kinek ő most ellene fog fordulni, és a kornak is, melyet meg fog akasztani a haladás útjában.

³⁾ San Geronimo de Juste, estremadurai kolostor, melybe V. Károly élete végső idejére visszavonult.

10. jel. ¹⁾ Tulajdonképen az inkvizíció börtö-

neit hívták Santa Casa-nak (szent ház). — Minden inkvizíciós törvényszéknek megvolt a maga irattára. Ha meg akarták tudni, valamely vádlott ellen merült-e már fel panasz, ez irattárban (a lajstromokban) nézettek utána.

2) Az inkvizíció (santo ufficio).

3) Az inkvizíció tulajdonképen nem volt *rend*, mint a hogy Schiller nevezi, bár a dömésrend vezette. Tulajdonképeni neve »szent officium« volt, vagy a mint a költő fentebb hívja: *szent hivatal*.

4) L. Sámuel könyve I., 28. rész, a hol az endori varázsló asszony Saul előtt felidézi Sámuel árnyát, mely azt mondja Saulnak: »... elszakasztá az Ur az országot a te kezedből... mert mivelhogy nem engedél az Ur szavainak«.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Színművek amatőr-kiadásban.

A FARKAS

Vigjáték 3 felvonásban.

Irta :

MOLNÁR FERENC

Ára 2 K 50 fillér.

Aminiszterelnök

Komédia 3 felvonásban.

Irta : **NAGY ENDRE**

Ára 2 K 50 fillér.

Falusi bohémek

Idill 3 felvonásban, előjátékkal.

Irta : **BENEDEK ELEK**

Ára 2 K 50 fillér.

Kaphatók minden könyvkereskedésben.

Magyar Könyvtár.

Szerkeszti **RADÓ ANTAL**

Elsőrangú hazai és külföldi írók regényei; elbeszélések, versek, színművek, ismeretterjesztő művek sorozata.

Minden füzet külön is kapható. * Egy-egy szám ára 30 fillér

- 665—666. **Reviczky Gyula.** Apai örökség. Elbeszélések.
667. **Kozma Andor.** Írói arcképek IV.
- 668—669. **Molnár Ferenc.** Bárá Márczius és egyéb elbeszélések.
670. **Strindberg.** Történelmi miniatűrök. Ford. Schöpflin Aladár.
- 671—672. **Ibsen.** Ha mi holtak felébredünk. Fordította Görögné Beke Margit.
673. **Színi Gyula.** Bolond könnyek. Elbeszélések.
- 674—675. **Anatole France.** Az ing. Ford. Benedek Marcell.
676. **Strindberg.** A Szent-Gottárd mondája. Svédből fordította: Leffler Béla.
- 677—678. **Andor József** (Cyprián). Ködös napok. Elbeszélések.
- 679—680. **Kistemaeckers.** Az őszön. Színmű három felvonásban. Ford.: Ábrányi Emil.
681. **Edmondo de Amicis.** A török nő. Fordította: Vezsenyi Béla.
- 682—83. **Daudet és Belot.** Sapho. Színmű öt felvonásban. Fordította: Ábrányi Emil.
684. **Jaques Futrelle.** A Gondolkozó Gép. Ford.: Schöpflin Aladár.
- 685—688. **K. Nagy Sándor.** Az esküdtek és esküdtbírák törvénykönyve.
689. **Marcel Prévost.** Missette. Fordította Császár Ernő.
- 690—691. **Dr. Királyi János.** Gróf Bethlen Miklós önéletírása.
- 692—693. **Henry Bernstein.** Édes otthon. Fordította Ábrányi Emil.
694. **Gyöngyösi István.** Mársal társalkodó Murányi Vénus. Bevezetéssel ellátta Palágyi Lajos.
- 695—696. **Rberto Bracco.** Vége a szerelemnek! Vigjáték négy felvonásban. Fordította Radó Antal.
697. **Kiss Menyhért.** Hol a Maros vize tolyik. Elbeszélések.
698. **Krúdy Gyula.** Piros és a többiek. E beszélések.
699. **Conan Doyle.** A brigadéros házassága és egyéb történetek. Fordította Benedek Marcell.
700. **Arany János.** Írói arcképek IV. (Gvadányi, Szabó, Ráday).
701. **Michel Provins.** Hogyan fognak meg bennünket. Fordította Benedek Marcell.
- 702—703. **Heltai Jenő.** Kis komédiák.
704. **Edmond Rostand.** A két Pierrot. Verses egyfelvonásos. Fordította Kosztolányi Dezső.
- 705—710. **Homerós Odysseája.** Fordította Kemenes (Kempf) József
711. **Pekár Gyula.** Laczika mamája és egyéb történetek.
- 712—713. **Robert Louis Stevenson.** Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esete. Fordította Benedek Marcell.
- 714—716. **Schiller Frigyes.** Don Carlos, spanyol infáns. Drámai költemény. Fordította Radó Antal.

Kaphatók minden könyvkereskedésben.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

